



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

ר"נ

[illegible]

רעז"י

נאנסו בחליבה חייב. (מפני שהוא כנושא שטר¹⁷) זההיה הנאה דלית ליה שממיו להוליכו לצמ חמיו גמר ומקני נפשיה: בחזרה פטור. דלית ליה הנאה שלא נתקבלו: מפסידא. מיה שלוקח צממה ע"מ למכרה לאלתר: בחזרה פטור. וה"נ כי אחתינס צמורה אחתינס (ז) לפטור: מי יא מוזג ידו. ומצורה נמי כנושא שטר¹⁸: מתני'. ואסור במזין ישרי כורבים. דכלל ערלים הן כגון ישרי ישראלי. ככלל מולים הן כגון

(משנה 22)

(ח) משנה הסנה
החמורה: (ז) שם עליה
אפי' מלא ספה:
(ג) שם אמר ר' יוסי
ח"ו: (ד) רש"י ד"ה
נחורה וכו' ולפסטר:

"בהליכה חייב

גמ' בדה"י כה חייב. ע"י
צהר"ן פ"ק דמס' ע"ז
דף ס"ג ע"ב:

על מצרים

(א) עַל מַצְרִים וְעַל
יְהוּדָה וְעַל אֲדָוִם וְעַל
בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל מוֹאָב וְעַל
כָּל קְצוּצֵי פָאָה
הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר כִּי כָל
הַגּוֹיִם עָרְלִים וְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל עָרְלִי לֹב:

יָזַב הַכֹּהֵן עֲבֹדֶךָ וְ

הַדּוֹב הַכֹּה עֲבֹדָךְ וְהִיא
הַפְּלִשְׁתִּי הָעֶרְלָה הַזֹּאת
בְּאֶחָד מֵהֶם כִּי תִרְפֶּה
מֵעֶרְכָת אֱלֹהִים חַיִּים:
|שְׂמוּאֵל א', י"ז, לו|

בִּשְׁרֵי פְחוֹצַת אֶשֶׁק

פֶּן תִּשְׁמַחְנָה בָּנוֹת
פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲלֹזְנָה
בָּנוֹת הָעַרְלִים:

וַיְהִי אַבְרָם

שנים וירא יי אל אברם
ויאמר אליו אני אל
שדי התהלך לפני והיה
תמים: (בראשית י, א)

וַיָּבֹאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ בְּיָמֵינוּ

(ו) וְהָיָה בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן

הַמִּיתוֹ: | שמות ה', ב-

(ז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּהֲיוֹתָם פָּאֲבִים וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׂמֹעוֹן

יָבוּ וַיָּבֹאוּ עַל הַיָּם

(ה) וַיֹּאמֶר יי אל מִשֶּׁשׁ

מִתּוֹ כֵּל הָאֵשׁ
מִבְּרָחוֹת אֵת וּפְאֵזֵי

[שמות ד, יט]

פירוש הרא"ש

במזמרת P הנאה שאני
בהנה. צמה שמחזיקים לי
טובה שהייתי רוצה

כְּמוֹתָם שֶׁהָיָה לָהֶם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
 כְּמוֹתָם שֶׁכָּרָא (י) וְהָיָה הַנֶּאֱמָר לְדַלִּית
 שֶׁמִּנְיָהּ לְהוֹלִיכָה לְבֵית חֲמִידָה גַּם
 וּמִקְנֵי נַפְשֶׁיהָ: בַּחֲזֹרָה פָּטוּר. לֵדִית
 לִיָּה הַנֶּאֱמָר שֶׁלֹּא תִקְבְּלוּ: פַּסְפִּירָא.
 מִי שְׁלוֹקָה בְּהִמָּה ע"מ לְמוֹכְרָה
 לְאֵלֶּמֶת: בַּחֲזֹרָה פָּטוּר. וְהָיָה כִּי
 אֲחִיתִים בְּחִזְרָה אֲחִיתִים (ז) לְפָטוּר
 מִיָּא מוֹבִין לִיָּה. וְנִצְרָה אֲחִיתִים כְּמוֹתָם
 שֶׁכָּרָא (ח) בַּתִּיבָּא בְּמִוְלֵי
 שִׁבְדֵי כּוֹכְבִּים. לְכַלֵּל עֲרִיסֵי הֶן:
 עֲרִי יִשְׂרָאֵל. כְּלָל מוֹלִים הֶן כְּגוֹן
 שִׁמְמוֹ אֲחִיד מַחֲמַת הַמִּילָה: שְׂדִיָּא
 רִדְחָה שְׁבַת הַחוּרָה. לְכַחֲבִי וְצִוִּים
 הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל (וִיקָרָא ט) וְאִפְּלִי
 שְׁבַת: שִׁבָּא וְכִזְתִּי שִׁבָּא מִשָּׁה לֵּא
 עֲמִידָא יו. שְׁבַעֲהָ שְׁמַחְתָּל מִן הַמִּילָה
 שְׁמַחְתָּל וְהִי בְּדֶרֶךְ תַּחֲלִין וְיִפְסָחֶהּ ה'
 וְיִכָּשֶׁל הַמִּימָה (שְׁמַח ז): שְׂדִיחָה אֵת
 הַגִּנְעִים. לְכַחֲבִי וְצִוִּים הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל
 וְאִע"פ שֶׁשֶׁס שֶׁס בְּהִרְחַ יָקוּן: בְּדַחֲבִי
 הַתַּחֲלָף אֲחִיד וְהִיא תַחֲבִי. וְכַחֲבִי
 בְּתַחֲרִיָּה וְאִתָּה בְּרִחִי בְּמִי וְיִכָּשֶׁל: גְּמ'

גדלים רבי אלעזר בן עזריה
שנא' כי כל הגוים ערלים רבי
שלש עשרה בריתות רבי
(ב) חמורה רבי יהושע בן
משה הצדיק עליה (ג) מלא
ה את הנגעים רבי^א אומר
אבינו לא נקרא שלם עד
אחר גדולה מילה שאלמלא
כה אמר ה' אם לא בריתי
גמ' תניא ר' יהושע בן
משה רבינו לא עמדו לו
יובקש המיתו אמר רבי (א)
א כך אמר אמול ואצא
כ כואבים וגו' אמול ואשהא
אלא מפני מה נענש משה
מפני

אמת לוקח ולא מוכר וצדקה מניעה
מוכר ולא לוקח וכי מוכר בשמות
נותן לך לפי מובת הנאה שבהן.
בם בהליכה חייב. לפי שכל הנאה
האונסין וממיו בגנבה ואזדה חייב
האזיל ונהנה מהנה ומוכר לא התם
הפסידה דשקל להם א' צדוני בשוקא.
בשפירא שפירא חסדא וסמי מוכר צדקא
היא. כלומר כהליכה דמשגר לבית
הערלה קרויה אלא לשם העובדי
ס: ואומר ויהי הפלשתי הערל.
ומר ספייה דקרקא דכל בית ישראל
לא ידע אי נולד כשהוא מהול וכ"ת
זהו עשה כמה אנשים שגולו כשהם
יה צרימות נכחו צפרת מילה:
עשה. אלא מיד שנדרשל בקם המלך
ש"ם עד שמו". דכשהוא על המילה
הברית. ואע"פ דהאי דס לאו דס
כנגד כל המצות: גמ' אמור ואצא
ביום. ולאו למימרא דביום השלישי כאב
הכי מוכר צפ' ר"ל דמילה (עמ' קל):
שנעסק

*מתני' בזבינא מציע
 חריפא תניא כותיה ד
 מן התגר לשגזרן לבי
 מקבלין אותן ממני
 ואם לאו אני נותן
 שבהן נאנסו *בהל'ס
 מפני שהוא כנושא
 ושלק חמרא ליבויני^ט
 איתנים חמרא חייב
 איתיביה רבא לרב
 חייב בחזרה פטור
 דספסירא הולכה היא
 אפילו אבבא דביתיה
 *מתני' ^טקונם שאנא
 בערלי ישראל ואסור
 שאני גהנה למולים

ויותר במולי עובדי
קרויה אלא לשם^ט עובד
הגנים ערלים וכל בית
(ו) והיה הפלשתי הע
תשמחנה בנות פלש
אומר "מאוסה היא ה
ישמעאל אומר "גדו
יוסי אומר גדולה מ
קרחא אומר "גדולה
שעה רבי נחמיה או
"גדולה מילה שכל
שמו של שנאמר (י) התהק
היא לא ברא הקב"
יומם ולילה חקות ע
קרחא אומר גדולה
כשנתרשל מן המילה
ח"ו שמושה רבינו
סכנה היא שנאמר (י)
שלושה ימים הקב":

דרמי על אפיה הנאחז
בשזה אצל כי ממכר ביום
קום ולא מוכר הדין הוא
לי טובה כשכן רואים שא
פסור מפני שהוא כניש
שכל שואל לאחר שכלו
נחמור מיהא נהי לזה ו
בדמים קלוצים והיו ממנים
ייתי לה התם בלישנא אחת
לוצני מוצין לה: **מתני**
רבים כדמבי כי כל הגויס
דכי אמר כל הגויס ער
הה הפלסתי הערל הזה דק
פון מעלמון צנות עטלים
ס: **יששכר** עשרה
ה. דכתיב וציוס השמיני ימו
ציוס ימול בשר ערלמו ואפילו
שקולה כנגד כ"ה
כולה כתיב ברית וצמילה
ג' ימים כאיז ליה: **דכתי**
פון ולוי עד יום השלישי כדי

ומה הנחת מוכר היא
 לקמן ולאו הנחת לוקם
 ספין עליה וצינא מצי
 קם ואינו נהנה במקחו
 וצינא מרפא ומש"ה
 היא שהכל קופצין עליו
 שום הנאה במצירתו
 נהת דעמי מוצין ליה:
 וישא דוקא בירת. וזמן
 על אפייה הוא למה
 תר אפילו לוקם שזה
 תהני ציה איהו כלל
 ויון דצינא דרמי על
 עוד אימא סיפא. היכא
 על ישראל דקתני
 ואי וצינא דרמי על
 פילו שזה בשוה דליכא
 כלל אלא למוכר:

מחזורי

שְׁנוּבְרָתוֹ עֲלֵיהֶּ י"ג
בְּרִיּוּתוֹ. (אֵל) תִּשְׁבֹּ
[וּמִאֲחֻזָּה] (לֹא) בְּרִיּוּ
יִצְיָו וַיִּצְיָן עַד בְּרִיּוּ אִקִּים
אֵל יִצְחָק (בְּרִשְׁתִּי יו')
לֹא בְּרִיּוּת: בְּרִיּוּת דָּם
הַבְּרִית אֲשֶׁר בֵּרַת
יְבֹרָ' אֲעֵ"ג דְּפִשְׁתִּי
קְדֻלָּה בְּהַלְלָה דְּמִים דָּם
שִׁתָּן מִשָּׁה חֲלָצְתָּ
מִשְׁפָּטִי, מִ"מ מוֹקִי לֹא
נָמִי דָם
(שְׁנִכְסֻנְסֻנִי) (שְׁנִכְסֻנְסֻנִי)
בְּרִיּוּת דְּמִלְחָמָתִין (בְּרִיּוּת)
דָּק ט. בְּרִיּוּת נִכְסֻנְסֻנִי
לְבָרִית בְּרִיּוּת וְשִׁבְלָה
לְהַלְלָה דְּמִים, מִנִּי דָם
מִלְחָה קִי דִּרְיָה דְּבִחִי
(שְׁמוֹת) כֹּהֵן קִי דִּרְיָה
אֵלֶּה דָם יוֹב'

לזרנוני בשוקא

[illegible]

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

שְׁלֹקֶמֶן קֹפֶטֶן עָלָיו דֹּאֵן
הִנָּה לְמוֹכֵר בִּלְקִיחָתוֹ שֶׁל
זֶה דֶּהֱרָבָה יִמָּאֵל קֹפֶטֶן
וּמִשּׁוֹם דֶּהֱנָחָתוֹ שֶׁל לֹקָה
הִיא הִוא לִיִּה הַלּוּקָה כְּשׁוֹאֵל

עליו ותחבר לחלוקה
(שם"ב פ"ה.) **לשון צ"ב חמי.** סלולות לארסות, **פי טובת הנהג.** שוחקין לי טובה ספקחים סבלנות.
נאמן: **היחבב חייב.** דלואל וקץ דמיין וסאן כל לקיחה חס כל לקויין מדע עד שדע סאן לקיחה וזכי ונאמן
אמריין במחברו כל הפסיה (כ"ב פו:) **אמר שחלל לקוח** כל מן האומן עד מנה לבקר סאן אן ין מוס יקטנו ונאמן
מדו חס ויהו דקלי דמיה. בחבורה **מפני מפי רבי.** מלמדין מפני שזאת מטעם שכל מחמירין חס כפול ומוס ששחל
זכרו ויהו ונהגה וספחין כסן (פ"ה.) **מפי שרוא מנישא שר.** דמיין דלוא וקוח טעם שחל דלוא חס
לוידי גלום אלא גנניה וטעמא מוס דמיין דמיין ונהגה חסא חס חס גנניה ון חס גמור כל חס ין

[illegible]

ארבעה נדרים פרק שלישי נדרים

ל:

ר"נ

רש"י

מסורת הש"ס
עם הוספות

עין משפט
נר מצוה

נו א מ"י פ"ט מהלכות
נדרים הל"ט ט"ס
ד"ר סי' ר"ח סעי' ג' ל' ד'
נז ב גמ"ס ס' ט"ו ע"ס
ספ"ק ל'
נח ד מ"י ס' ט"ו ע"ס
ספ"ק ל'
נח ד מ"י ס' ר"ח
ס ו מ"י פ"ט מהלכות
נדרים הל"א סמג לאון
רמב"ם ט"ו ס' ס' ר"ח
ספ"ק ל'
סא ז מ"י ס' ר"ח

הנהגות וצינונים

[א] ע"י ביאור הגר"א ו"ד
ס"י ר"ח סק"מ ד"ל
בניקור ש"א שורק
דהא בינוני פועל ודלא
כמשפחות הר"ן [סודרי]
ובנדרים שורק קורא
בניקור חורק ודוליס
(רש"י) ורש"י בליקוט
מהגרא סוף הפסכת:
[ב] אסור בילודים (כ"ה)
שכמשה
[ג] כהנא א"ר [ד] צ"ל
דאיתלידו א"ר (ע"כ)
[ה] צ"ל
(כ"ה)
[ו] דבצ"ל
דבאור (באור המ"ס)
[ז] תוכת "נמי" ודלא
בבב"א (ג"כ) [ח] צ"ל
החמה, תוכת "ד"ח
נמח (ט"ז ו"ד ס"י ר"ח)
סק"ל ורש"י בארכות:
[ט] צ"ל דגים ועבירים
בבב"א (ג"כ) ורש"י (ט"ז)
ותב ה"ש דא"ג
דהתוס' לא מפרש לא
מדגים דאיתנו בכלל דוא
החמה, צ"ל דגם כעבירים
הוה כן שם ודאיתא
החמה כדאיתא בנדר
דהעבר מביט
העולם ועד סוף כו'
ע"ש, ורש"י תרע"א
והרש"י ל"ג "ועבירים"
וכי' שדברי ה"ש אינם
מחזירים ע"ש [י] כהנא
נוסף שיש להם עינים
[כ] צ"ל ורש"י דא"ג
אסור ל"ל צ"ל
ראש מ"מ, תוכת
"קדוה" ובעלי שיבות
נמח (ת"י), ורש"י כ"ט
א"ר ס"י ר"ח ס' ס' כו'
הפוסקים א"כ כ"י כ"י
הראש מדרג, ורש"י
בבב"א [ל] צ"ל מדרג
קאמר בבב"א (גליון)
אך ע"כ
[מ] בהג"ש נוסף דיוה"ר
פשוט ה"חידור ילודים
בנדרים וה"ל ילוד
א"כ בנדרים ורש"י
ילודים ורש"י תירוצו
נראה:

תוספות

מד"א קאמר הנדר
מן הראוי. ונלמד
מדלא קאמר האם הנדר
אם נדר מן הראוי
א"ל [א] התמה שאולי הכי
משמע למעשה קומין. ור"ל הא דלא קאמר מן הראוי משום דא"י דגים בכלל (עומדים) [ב] והוא ר"ל שלא יד"י בכלל. וס'
לומר דהשתא נמי כשלאמר מרואי התמה הו' דגים בכלל כל מה שלפ"ש שהתמה רואה אותן קאמר שרי דגים רואין יפה
התמה אלל תמה רואה אותן לא מקרי הו'איל ומכוסין נשים: [א] אפוקי דגים ועבירים, דאין תמה רואה אותן דגים כדפירשמי
ועבירים מוכסין נשים אלא שרי בעלי חיים אסורין, ומיהו כמבואר ופירות וכל דבר שאין בו רוח חיים שרי אע"ג דתמה
רואה אותן דכיון שהסור רואה התמה משמע דוקא בעלי חיים שעשויים לראות התמה [א]: אסור בקרחין ובעלי שיבות.
אע"פ שקראין לן לו שערות ובעלי שיטת מלאים שיער לן ואין הראש שסור: מאי טעמא מד"א קתני מבעלי שיער.
כלומר מדלא קאמר הנדר: אנשים וזמנים מוכסין ורשיהו וזמנים מוגזר, וזכר שמחות לפעמים כשראש גלוי, ואע"ג
דלאכת קרחין ובעלי שיטת [ב] מ"מ כמה פעמים מגלין ראשן וגם מותרין ללגות באקראי בעלמא אפילו כפי כל העולם מה שאין
אלא אותם שלפעמים זכר שמחות. ועוד י"ל לפ"ש קטנים לעולם מיגלו בין זכרים בין נקבות ואפילו נקבות קטנות

אוליין. ומהאי ירושלמי איכא למפשט נמי היכא דהוה איכא להיתרא
אצל נראה לי שאין הדין כן ויתבאר צ"ל בתרא דמיתלין [פד]. כס"ד
וירושלמי נמי איבעיא להו באלו שורדים לים כדי לטילי אס' הם בכלל
יורדי הים או לא ולא אפשטא ולתומרה: מדלא קתני מבעלי שיער.

ההולכים מעכו ליפו דהלך יושבי יבשה
ניגהו אלא מאי שדרכן לפרש ומאן דמתני
אסיפא מתני הכי *הנדר מיושבי יבשה
אסור ביורדי הים ולא באלו ההולכים מעכו
ליפו בלבד אלא אפילו במי שדרכו לפרש
הואיל וסופו ליבשה סליק: מתני' *הנדר
מרואי החמה אסור אף בסומין שלא
נכתוין זה אלא למי שהתמה רואה אותן:
גמ' מ"ט מדלא קאמר מן הראוי ללאפוקי
דגים ועבירים: מתני' *הנדר משהורי
הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר
בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש
אלא אנשים: גמ' מ"ט מדלא קאמר
מבעלי שיער: ומותר בנשים ובקטנים שאין
נקראין שחורי הראש אלא אנשים: מ"ט
אנשים וזמנים דמיכסו רשיהו וזמנים דמגלו
רשיהו אבל נשים לעולם מיכסו וקטנים
לעולם מיגלו: מתני' *הנדר מן היורדים
מותר בגולדים מן הגולדים אסור מן
היורדים ר' מאיר מתיר אף בילודים וחכ"א
לא נכתוין זה אלא במי שדרכו להוולד:
גמ' לר' מאיר ולא מיבעיא גולדים אלא
ממאן אסור? חסורי מיחסרא והכי קתני
הנדר מן היורדים מותר בגולדים מן הגולדים
אסור בילודים ר' מאיר אומר אף הנדר מן
הגולדים מותר בילודים כי היכי דנודר מן
היורדים מותר בגולדים אומר ליה רב פפא
לאב"י למימרא דגולדים דמתילין משמע
אלא מעתה [א] שני בניך הגולדים לך בארץ
מצרים ד"נ [ב] דאיתילין הוא ואלא מאי
דיילידו? משמע אלא מעתה דכתיב [ג] הנה בן
גולד לבית דוד יאשיהו שמו הכי נמי דהוה
הוא עדיין מנשה לא בא אלא משמע הכי
ומשמע הכי [ד] ובנדרים הלך אחר לשון בני
אדם: וחכ"א לא נכתוין זה אלא במי שדרכו
להוולד: לאפוקי מאי לאפוקי דגים ועופות:
מתני'

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

[א] לקמן מט. נח: ר"ה
י: יומא ט: ערקין ט:
יע: בנדרים נה].

הנהגות הב"ח

[א] גמ' ה"נ דמתילין
הוא: [ב] רש"י ד"ה
מסור כ"י הנדרים מותר
בילודים כי היכי:

תורה אור השלם

[א] ונתת שני בניך
הנדרים לך קאמר
מצרים עד באי ארץ
וינקהו לך הם אפרים
וינקהו לך הם אפרים
[דף ל"ו: (בראשית מת. ה)]
[ב] וקרא על המזבח
בבב"א ויאמר מזבח
מזבח ב"ח א"ר הנה
בן גולד לבית דוד
יאשיהו שמו קתב
עליו את ב"ח המזבח
הקטנים עליו
ועטפות אדם וקרחין
עליו:

פירוש הרא"ש

לא באו ההלכות
מעכו ליפו בנדר.
לכ"ל יורדי הים הם
לכ"ל וגם יושבי יבשה
מקור: אלא אף במי
שדרכו לפרש. לפי
סמך ל"ת ליבשה:
מתני' שלא נכתוין
זה אלא במי שהתמה
רואה אותן. גמ' מפרש:
גמ' מדלא
קאמר מן הראוי.
ואפילו אמר מן הראוי
למכוסין וזמנים
ליה דלא נדר אינם
לדעת דנפשיה היכא
לדעת סמך כלומר
לעל (דף סה). גמ'
אפוקי:
דגים ועבירים. שאין
התמה רואה אותם:
מתני' אסור בקרחין
ב"ח. גמ' מפרש:
עטמא: אסור בקרחין
ובבעלי השיבות. וכן
נמי ששערו לן: גמ'
הנדר קתני הנדר
בבע"ל [א] השער. הא
טעמא לפרש קרחין. ובעלי
שיבות נמי כבד היו שחורי
ראש, וכן מי ששערו לן
סופו משחור: דיימנין
מכסו רשיהו וזמנים
מיגלו. וזכר משמחות
שס' אגס' דגשים לעולם
מיכסו ולכן מקרי אנשים
שחורי הראש: וקטנים
לעולם מוגזר. אנשים

וגם ואין זכר שמחות מן א"ס לנשה: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

ההולכים מעכו ליפו. אסור בנדר: אלא אפי' במי שדרכן לפרש.
אסור הואיל וסופו לעלות ליבשה הו' בכלל יושבי היבשה: מתני'
אסור אף בסומין. דלא נכתוין זה אלא במי שהתמה רואה אותו:
גמ' מדלא קאמר מן הראוי. ללאפוקי דגים ועבירים: מתני' *הנדר
משהורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. דשחורי הראש משמע
שנודר מאותן שהיו שחורי הראש:
ומותר בנשים. מפרש בגמרא:
גמ' מאי טעמא. אסור בקרחין:
מד"א אסור מבעלי שיער. דלילו
אמר מבעלי שיער היה מותר בקרחין:
זמנים מיכסו רשיהו וזמנים מיגלו.
והו' שחורי ראש: אב"י נשים לעולם
מיכסו. שאינם שחורי הראש ועטופות [א]
כל שעה בלגנים: וקטנים לעולם
מיגלו רשיהו. כלומר איסור כי נדר
לדעת דגולדים נדר והי' כיון דלאו
גולדים נינהו ולא נהיגי מנהג גולדים
לכ"י לימנהו בכלל גולדים ומותר
בנשים: מתני' *הנדר מן היורדים
משמע שכבר נצא לעולם כמה
דכתיב היורדים במדבר (יהושע ה):

[דף ל' ע"א - ל"א ע"ב]

٧٧

תלמוד בבלי <עוז והדר> - יז נדרים / תלמוד בבלי {עמוד 271} (743502)

נדרים דף לא

בית יוסף

אורח חיים הלכות ציצית

בית חדש

לז

הדשן (סי' מה) כתב בשם הר"ם אור זרוע (שו"ת מהר"ם אור זרוע סי' ד) שמהר"ם הורה לנדר על טלית קטן שיש לו בית האור ולבשין אותו ושאלו כתב דלא מחייב דרך לבשה אלא דרך עיטוף מדמזכרין להחטוף ומתקן דאור זרוע ראיתי כמה תלמידי חכמים נהגו לתלות טלית קטן בצרועה צואר ומונה כל הטלית מאחוריהם למעלה ככתפיים רק שתי צינורות העליונות נכפלו לפניהם על החזה ולדעתם בדרך זה חשיב עיטוף ולא לבוש ונראה דבאמת דרך נמי לאו עיטוף מיקרי דעיטוף בכל מקום משמע עטיפת הראש וצינוריהם היו רגילים בכפות המכסה הראש והגוף ולכן חקנו לנדר להחטוף צינור ולדין דכל כסות שלנו רק לכסות הגוף אין נראה כלל שחפז מצינור דעיטוף לא כחיוב ולא רמיזא צאורייתא עד כאן (ב). והאגור (סי' כח) כתב בשם מהר"י מולין (חשו"מ מהר"י החדשות סי' ד) שעל פי אור זרוע נהגו קצת לעשות חתיכה מרובעת בצרועות אכן יש לעשות הכתפיים רחבים מכאן ומכאן דלא יצוי אורח דהאי גיסא ודהאי גיסא ומצטל ליה (עי' פירושין י:). ומהר"י קולין כתב צמיתן קמ"ט שאין לסמוך על מה שכתב הר"ם בשם אביו דלא מחייב דרך לבשה אלא דרך עיטוף שכבר נהגו כל ישראל לנדר על אותן טליתות של ארבע כנפות עשויות כעין גרוטיא וגם האגור כתב בשם מהר"י מולין על תואר צורת טלית קטן לא ראיתי נוהגין לעשות זו ולאות אלא כמנהגינו בבית האור וכן נהגו גדולי ארצנו ולא חשו על אור זרוע. ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב ג"כ להעמיד דהני טליתות קטנים אף על פי שאין בהן עיטוף שפיר נפקינן בהו ידי חובת צינור ובסוף דבריו כתב והרואה לנדק במצוה ולקיים מצוה עטיפה צינורית שלנו יקח ה' הצינור בשעת הצרכה וישים אותו על ראשו רחבו לקומתו וצוה יצא קצת ידי חובתו וכיוצא בזה כתוב בתרומת הדשן (סס) וזה לשונו והנהגה בטלית שיש לו בית האור יעשו קצת גדול שיכול לכסות ראשו ורובו מאחוריו ובשעת הצרכה יעטפו על ראשו ויפשיטו לאחוריו ויעמוד כך מעטף לפחות כדי הילוך ארבע אמות ואחר כך ימשכו מעל ראשו לפניו שיהיה נחלה צוארו בבית האור של טלית (ג) ואם תאמר לפי דעת אור זרוע אין שום מצוה צמה שהוא לבוש צינור וזהו ראוי לומר דאין קפידא כל כך רק על חסות חיוצ המצוה לא על שיהי המצוה והצד ראיה קצת לדבר:

ד ומחזיר שתי ציציות לפניו ושתי ציציות לאחוריו (בב) (ה) ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש: כשאין עליו טלית של מצוה ונראה דהיינו לומר שראשו יהא מכוסה בטלית של מצוה כל שעה שלא יהא רגוע בגלוי הראש כל זמן שהטלית עליו וכן הוא ניהוג הנוהגים:

ד ומחזיר שתי ציציות לפניו ושתי ציציות לאחוריו וכו'. גם זה מדברי בעל העיטור (סס) וכן כתוב ברומק (סוף סי' שפא) וכתב דאיתא במדרש (אנכי הוה צילקט שמעתי בשלח רלד) בפסוק (שמות יד כז) והמים להם חומה שהכריזו בצריאל למים שאתריהם הזהירו שעתידין להשליך כנף צינור וקשר של תפילין לאחריהם ובהגהת מיימון סוף הלכות צינור (פ"ג אות כ) מיימון ירושלמי ט' דקאמר גבי קטן לא סוף דבר להחטוף אלא שיעוד להשליך שתי כנפות לאחוריו:

(בב) ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש: גם זה מדברי בעל העיטור (סס) ונראה דלאו למימרא שיכסה ראשו כדי שלא יהא בגילוי הראש לגמרי שאין זה מענין מצוה צינור ועוד דהאיך הלך לעשות צרכיו וליטול ידי בגילוי הראש אלא היינו לומר שאע"פ שראשו מכוסה דרך צינור או טלית על ראשו וכדליתא בשלי פרק קמא דקדושין (כט:) משמעת ליה רב חסדא לרב הונא צרב המנוח דאדם גדול הוא א"ל לכשיצא לידן הצינור ליד כי אחא חזיה דלא פריס סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא ופירש רש"י דלא פריס סודרא כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשם עכ"ל ופשיטא שלא היו הצנורות הולכים בגילוי ראש ממש אלא ודאי היינו סודר או טלית שפורסין על הראש לצניעות ולפי שכתבנו זה מכניע את לב האדם ומציאו ליד יראת שמים וכדליתא בסוף מסכת שבת (קנו: וע"ש) דאמרה ליה אימיה לרב נחמן צר יתכן כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא לכן כתב שיכסה ראשו בטלית כדי שלא יהא בגילוי ראש מסודר או טלית שדרך ליתן על כסוי התחתון שצנאש. ואפשר דהכי קאמר יכסה ראשו בענין שלא יהא בגילוי ראש מטלית של מצוה שצריך שיכסה ראשו צינור לקיים מצוה צינור מן המונח (ד) [ג]:

דרכי משה

(ב) וראיתי כמה גדולים שנהגו כדברי מהר"ם וכן כתב מהר"ק שורש קמ"ט וכן פשט המנהג: (ג) ונראה דמכל מקום צריך להזהר באותן ארבע כנפות שיהיו גדולים קצת שהקטן מתכסה בה ראשו ורובו דבלאו הכי לא מיקרי בגד כלל ולא כאותן שעושים אותן קטנים ביותר כי די לנו במה שהקילו הראשונים לצאת בהם אע"פ שהן בלבישה ולא בעיטוף אבל לפחות משיעור טלית לא עלה על דעתן כן נראה לי אך מדברי המדרכי שהבאתי למעלה (ד"מ הארוך ד"ה רחבו) משמע דהמנהג היה אף בפחותים משיעור טלית. והמנהג הנהוג עכשיו שכל ירא שמים יש לו טלית גדול שמחטפין בו בשחרית

פרישה

(ה) ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש: גם זה מדברי בעל העיטור ונראה דלאו למימרא שיכסה ראשו כדי שלא יהא בגילוי הראש לגמרי שאין זה מענין מצוה צינור ועוד דהאיך הלך לעשות צרכיו וליטול ידי בגילוי הראש אלא היינו לומר שאע"פ שראשו מכוסה יכסה ראשו בטלית וצינור בענין שלא יהא בגילוי הראש מטלית של מצוה לקיים מצוה צינור מן המונח

הדושי הגהות

[ג] וי"י נראה דכונת רצונו לומר אפילו לדעת בעל העיטור לעיל דלא נצי כיסוי הראש כדאמר פעמים בגילוי הראש מכל מקום בשעת הצרכה מיהא צריך להחטוף ראשו כיון שמצריך להחטוף (מהר"ם):

הגהות והערות

[ח] פירוש הטלית. וכן הגיה במור וקציעה: [ט] ע"י הברייתא (פוכה מב.) קטן היודע להחטוף חייב בציצית ובירושלמי שלפנינו ליתא אבל הובא גם בראבי"ה סי' תרפג, אור"ח ח"ב סי' שיד, האשכול (אורח) ח"ב עמ' 105: [טז] פ"י כדי שלא יכרך בגילוי הראש:

קיה:

עין משפטו
גר מנוצה

א"ה א"מ"י פ"ל מלא: שנת
הכלה: 1 סמל עסק 1
טור שו"ע א"ח סימן תרנב:
17 ב' מ"י פ"ו מהלכות
תפלה הכלה יב טור
שו"ע א"ח סימן נא ספק
ח ב'נדר"ף כולן ונפלה
דמיכות דף כז וכן גרלה:
כולן ונפלה כ"ד:
17 ב' מ"י פ"ג מהלכות
תפלה הכלה א' סמל
עסק יב טו"ע א"ח סימן
טע ספק 6 וסימן נל
ספק 6:
17 ב' טור שו"ע א"ח
סימן נל ספק 3
סימן נל ספק 6:
17 ב' מ"י פ"ה מהל:
לחזור מלה הכלה נד
טו"ע א"ח סימן כז
ספק 1: נהנה:
17 ב' טו"ע א"ח סימן
ספק 1:
מ"ה ח טו"ע א"ח סימן
רמז ספק 1 סה"כ:

רב נסים נאון

אמר ר' יוסי: הלא חלקי
עם מבטלי שבת
בטבארי ובעי מוצאיא
שבתא בביצורי, לפי
שטבארי היתה נזכרה
והחמה שיקע שם בעוד
ימים ויהי שביעה מקבלין
עליהן השבת ושיקיעת
החמה אצלם ושיקיעת
לשם קודם שיקיעת
במקומות הבבאון ופי
משקבל עליו המכסת
השבת מאתה השעה הרי
עשה סידן לצמצו והוא
משובח ומעולה מן
הדברים במקומות
הבבאון ובהרי ובעיין
מוציא שבת בביצור
שורא בגוהה טפי
ומאחריו לשם פני הנהגה
להכניס ושהיה ומאחריו
והיה מקבלין עליהן שימור
השבת עד שבכסיפין פני
הנהגה התחתון והעליון
ולפיכך הן משובחים טבארי
הענין דהר מאשי בטבארי
במסכתא ראש השנה
בפרק ר"ט של ראש
השנה (דף לא) מסכתא
ועברין עמקא מבורל
שנאמר (ישעיה כט) ונשפלת
מארץ דרבני ובמסכת
גטילה בפרק גטילה
קראת (דף 1) ולמה
קראת שבת צומרי אמר
רב פפא שיושבת אמר
ההר כנצור ההר נחביר
לך מיכן כי טבארי נזכרה
יעצור בגוהה:

הנהגות וצינונים

16 ב' הנהגה המהרש"ל
ע"פ שו"ע, ובכל הרפ"ח
כאנש ועיין במהרי"ן
דורות ובפרישה א"ח סי'
רמב אור ח' ונהגוהא
"כאנשי" הוא אצטורי
17 ב'רפ"ח אצטורי
(גיליון: 2) נציל ועד
שהחבטה (באורות המים)
והיה במנוקח: 17 רבי
יצחק: 17 הויספ:
המהרש"ל ע"פ גמרא
ברכות נה ע"א: 17 לפי
היה צ"ל כששפוט:
חלוקה כלאשה היה
הפסוק מרוב צניעות
שכשפוטו: כה שוהא
לכבוש דרך ראשו בכמה
את עצמו וכו', וכן
בדפ"י "מכסה" בלא
וא"י וכן ליתא של
תיבת "פשוט" במקור
לפנינו ועי' ב"ח וכו'
א"ח ריש פ"י ב' בבאור
הגירסאות:

תורת אור השלם

האמרת וכו' ועי' 17
17 וכן דף משאלה קדי:
17 אשוי אנשי עשה זאת וכן
שקלם ועם ישראל בדרבי:
17 וישפוטם בבית תפלתם
עולמיהם לרצון על מנחה
פי בית תפלה קרא
לשם יו"ט

רובם ש" צדיקים מתיים בחו"י בעי"ם. פ"י בקונטרס למדק
עונותיהם ור"י אומר כי יש במדרש¹ למדק אכילה מן
המעיים להיות נקיים וטוהרים כמלאכי השרת: **אימא** ה'
בעיות בעלתו ושנית, ודברושלמי² משני דביעות היו ולא רלה לקיים

בהן מלות עונה אלא רק כדי לקיים
מצות יצוס דהיינו מלה ראשונה:
אי"ר היו אומרים י' חברי מלה
דבוקי. 17 לא ידע ר"י מה
לספור יש צור העולה לדון אס לא
משוס ברכה לצטלה שלכונים אמרה
מורה לנדר את ישראל: **עיון תפלה**.
פ"י בצונות הלז וכן היה דאלו
דברים שאולט מפיוותיהן צטלה
הזה (לקמן דף קס). דחשיב עיון
תפלה אצל הא דלמר צצרכות
(דף לב: ויה). המעיון תפלתו סוף
כא ליד כאל לז ההוא עיון דמלפסה
מתי יעסה הקצ"ה בקשמו קסצור
שחפלתו מקוצלת כדמייתי עלה
חוללת ממוססה מלה לז וכן ההוא
17 דלמר ר"י³ שלסה דברים מומיון
עונותיו על אדס קין נטוי עיון
תפלה ומוסר דין לשמים על
חציו⁴ והא דלמר צצרכ גט פשוט
(כ"י קס): שלסה דברים א"ן אדס
יעול מהס צנל יוס לשון הדע וההדור
עליון השבת ושיקיעת
שחלפה ומתי מעשה בקשמו שהרסה
מזי אדס ניולוס מזה אלא הוה כי
ההוא דשמעמן כלומר שאינו מתכוין
תפלה שאי אפשר לזהר כדלמדין
דברושלמי⁵ מתקבלה טעיו לרשא
די מטא למודים מנפסיה כרע:⁶
תלסיר

17 אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנא⁷ כה אמר
ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתוב בתריה⁸ והביאותים אל הר קדשי
וג' אמר ר' יוסי⁹ והא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת א"ר יוסי¹⁰ יאה
חלקי מנומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף
ומוגף כי קאמרינן בפסוקי דמרא א"ר יוסי יאה חלקי ממתפללים עם דמדומי
חמה¹¹ א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן¹² מוצה להתפלל עם דמדומי חמה א"ר זורא
מאי קרא¹³ ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים וא"ר יוסי יאה חלקי ממת
בחול' מעיים דאמר מר¹⁴ רובן של צדיקים מתיים בחול' מעיים וא"ר יוסי יאה
חלקי ממת בדרך מוצה וא"ר יוסי¹⁵ יאה חלקי ממוכניס שבת בטבארי
וממוציא שבת בצפורי וא"ר יוסי יאה חלקי ממושיב בחמ"ד ולא ממעמיד
בחמ"ד וא"ר יוסי יאה חלקי מונבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה¹⁶ וא"ר יוסי יאה
חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו אמר רב פפא לדידי חשדן ולא הוה בי א"ר
יוסי חמש בעילות בעלתי ונמעתני חמשה ארוים בישראל ומאן אינון ר' ישמעאל
ברבי יוסי ור' אלעזר¹⁷ בר"י ור' חלפתא בר"י ור' אבמיילס בר"י ורבי מנחם בר'
יוסי והאיכא ורדימס היינו ורדימס היינו מנחם ואמאי קרי ליה ורדימס¹⁸ שפניו
דומין לורד למימרא דרבי יוסי מצות עונה לא קיים אלא אימא חמש בעילות
בעלתי ושנית¹⁹ אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשוורי שורי אלא
לאשתי ביתי ולשוורי שדי אמר ר' יוסי²⁰ מימי לא נסתכלתי במילה שלי איני
והאמר ליה לרבי מאי טעמא קראו לך רבינו הקדוש אמר להו מימי לא
נסתכלתי במילה שלי ברבי מילתא אחריית הוה ביה שלא הבנים דין תחת
אבנמו וא"ר יוסי²¹ מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי וא"ר יוסי מימי לא
עברתי על דברי חברי יודע אני בעצמי שאני כהן אם אומרים לי חברי
עלה לדוכן אני עולה²² וא"ר יוסי מימי לא אמרתי דבר וחורתי לאחורי אמר
רב נחמן²³ תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת אמר רב יהודה תיתי לי
דקיימית עיון תפלה **אמר רב הונא בריה דרב יהושע 'ותיתי לי דלא סגינא**
ואמות בנוליו הראש אמר רב ששת תיתי לי דקיימית מצות תפילין ואמר ר"נ
תיתי לי דקיימית מצות ציצית אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה
אבוך במאי זהיר טפי אמר ליה בציצית יומא חד הוה קא סליק בדרגא
איפסיק ליה חוטא ולא נחית ואתא כמה רמיה ואמר אביי תיתי לי דכי²⁴ חזינא צורבא מרבנן דשליח מסכתיה

כל כתבי פרק ששה עשר שבת

נהלת יעקב. ולא נחלת אנדרס וינחם: **לארכה** ו'הרחבה. אכן זו
ולא יומר: הארצות הא"י. ותו לא: תבשיל ש" תרדן. משום הוא:
ראשי שומין. משום היו לכן: כפא דהרסנא. דגיס קטנים
מטונגים בשומן קרפיהן ובקמח¹: דור אנשי. התחילו לעבוד ע"ז

דכתיב (בראשית ד) אז הוטל לקרוא
וגו'²: בתריה, נחר ההוא פרשמה:
הרי זה מחרף ומוגף. שנאליס
הרלשונים תיקנו לומר צפרקים
לשנא והודיה כדלמדין צצרכ
פסמים (דף קח). וזה הקוראה חמיר
גלא עתה איני אלא כמומר שר
ומתולוז: פסוקי דמורא. שי
מומורים של הילולס הללו את ה'
מן השמים הללו אל צדקשו: דמדומי
חמה. כשהוא אדומה שמרתי אמרי
הללה מיר היא אדומה וערבת סמוך
לשקיעתה: עם שמש. עם זריחתה:
ולפני ירה. קודם אור הירח צעוד
השמש לא שקעה: ממתי מחול' בני
בעי"ם. שממיקרין צפורין ומתמרקין
עונותיהם³: ממכניס שבת בטבארי.
מפני שהיא עמוקה ומתסכת מצעוד
יוס וסצורין שחשבה וממוציא שבת
צצרכי שישבת בראש ההר⁴ וצעוד
כשהמסה⁵ שוקעת נחלית שס אור
גדול ומתמרין ללחא: ממושיבי בית
המדרש. מומס מאקסי תלמידי
צנל יוס לזא: מבעידי. ממויס
לעת האולט לומר הגיע עת לעמוד
ולאכול: ממוחקי. לעניס דקס

דלמדין צצרכ בחרס פ"ק (דף כ:)
דקס נגמח צנניס ומתחתק
צצרכה וימתלקיס אותה עליסה
לצדוק לפי הצריך לכל אחד ואחד
ועפעמיס שקריבין דעמס לרסס על
זה ולחלוק יומר מן הצורך שאומדין
לזור צצרכוס וזאומדין את חצרו
צצרכוס: בעלתי ושנית. כדי שיהיו
זכרים דלמר מר הרולה שיהיו צניו
זכרים יצעול ויסה (פירוש דף ק:):
א" קריתי לאשתי אשתי. שאלך שימת
חולין שלי יש ללמוד הימנה חממה:
אשתי ביתי. שהיא עיקר של בית:
ולשוורי שדי. שהוא עיקר של שדה
דכתיב וצב חצולות צמח שור (משל

ד): א"ה נסתכלתי בו. מרוב צניעות:
והא אמרו לו ברי. ושל"ם לרבי יוסי
נמי הוה ליה למקריה דעני הקדוש:
חרת אבנמו. מן האבנמ ונמטה:
א"ה ראו קורות כו'. 17 צפוטס חלוקי
17 פשוטן כמו שחלס ונכסו דרך רלשו
ומסכה את עצמו תחלה משוס צניעות
צצרכי מתחת ויוצג צצרכי: א"ה
אמרי דבר והדוית אחריו. שאלס
נא מי שחמרני עליו דבר ושאל אס
אמרתי כן עליו לא חורתי פ' לאמר
איני צצרכי לפי שמתחלה אמרתי
אמרתי וקסבר כל מילתא דמתחמרתי
באפי מרה לית נה משוס לישנא בישא
וכן מפרס צצרכס ערכין (דף קו:):
דקיימית מצות תפילין. שאלה הלך צצרכ
אמות צנל תפילין וכן לענין צצרכ:
דרביה. שחקה וזה לשון מליית צצרכ
כדלמדין צצרכה (תענית ד' כז) לא
רמי חוטי: דשלי"ם מסכתיה. שגרסה:
עצדנא

עבידנא

17 ב' גור פארין האת (ואתה עמך ואברכך כי לך ולעורך אתן את כל הארצות האל
(תקנתי) את השבטה אשר נשבעתי לאברהם אביך: 17 ויהי וינדר פנפך האין ופדעת יניה (ונקרה ונפדה ונקבה ונכרין) את כל משפחת
(ד) אשרי ישראל מי כמות עם נישע בין פנן ונדר ואשר הרב נאחזק ויבטשו אביך לך (ואתה על כמותיך תדרוך: ויחיים לה) פנן (ד) ותתענה על
(א) וינדרך משהאל קדי: (והחלל לה) 17 אב יתיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי (קראת לשבת ענג קדוש) 17 מנכד (בכרתו מעשיות דרביך ממוציא חפצך ודבר רביך) וישעיה ג' ח'
(א) אשרי אנשי עשה זאת וכן אדם ודוק בה שומר שבת מחללו ושומר ר"ו מעשיות 17 רע: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: וישעיה ג' ח'. 17 ויבא
שקלם ועם ישראל בדרבי: 17 וישעיה ג' ח'. 17 לפרסיים אשר ישמרו את שבתותי ויברו באשר חפצתי ויפסוקים בפרותי: וישעיה ג' ח'. 17 והביאותים אל הר קדשי
(שפוטתם בבית תפלתם עולמיהם לרצון על מנחה פי בית תפלה קרא לשם יו"ט) 17 ויראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים: (והחלל ע' ח')

מסורת הש"ס
עם הוספות

16 (פ"ל פ"ו: חוסי' ד"ה
כאשר: 2) ותי חוס' ד"ה
יג: ד"ה עד שכלו:
2) ותי חוס' מנחות דף
כ: ד"ה שמה וכו':
2) ב'רית דף טג:
2) וכתובות דף קג:
1) מו"ק י"ח: 1) (1) וסוטה
ל"ו: 1) גיטין נג:
1) פירקין טו: (ע"ש
בר"ש"ן: 1) (לקמן ריש
קוט. ויל רש"י חומי לי
ישול שבר ונכמות לי
ויל רש"י חומי לי שבר
טוב ועי' חוס' מנחות
כ: ד"ה שמה: 2) ב' עין
טו ע"ה וי"ח: 2) ב' עין
ב' שם סוף פרשה כג,
1) פסיקתא ויחזקא
ב' ראשית כה ז' ועין
עירובין מא: שלשה אין
רואים פני יתומם דקדוקי
עניות וחול' מעי"ם,
1) גטילה דף ג'
2) נבלאשם רכס פרסה
1) שם לא נצמד ואולי
צ"ל פרשה כב, ג.
1) עין י"ח עי"ם,
1) עין חס' בחובות
כפ: ד"ה מהו דניא,
1) ד'רית דף נה:
1) פירק' ה"ה קולא
1) הלכה ד' (7) (ועי' חוס'
ב'רית לב: ד"ה גל.
1) רבן לקמן קולא.
1) תורה מפני וברך קמט.
1) תורה אלא.

הנהגות תנ"ח

16) ג'י' תנחביל של
הקדין. כ"י בערובין רלס
ד' כ"ט אמר דר תספד
הנביל של חרדין יסא ללג
ועוד לעניס וכל סק ללגי
מעיס וחמר אפי יהוא
דיומי אפי חפי וכו'.
ובכ"פ מוציא דף פ"ב
פ"א חמסה דברים חמסה
צבוס חמפע ומשחין
ומחלי פסס ומסרה הורס
ויוצג כעס צנניס מעיס
ומכניס אהס ומחלי
קולא. וכן כ"ל מועדנין
ולא כ"י פ"ה"ש לשנא
17 רש"י ד"ה לא רלו
קורות כ"י כשפוטס
חלוקי. כ"י פ"א לא היה
הפסוק מרוב צניעות
שכשפוטו כו"ו:

ליקובי רש"י

(נודפס בדף קטט.)

גיליון הש"ס

גמרא יאה חלקי
ממכניס שבת
בבבארי. צצרכי יונה
פ"ח דבכות (דף לט
ע"כ) (דף מג ע"ה) כהן
י"י"ם צצרכיהו היו
גמתיס הכליס צצ"ס
חמי כעד שנת שירוש
פני חל וליסוריו היו
גמתיס צצ"ס והיו עושין
כן לכעד שנת שאין מחללין
הצבר שיש להם חמסנס
ויורה שהיו להם שנת
ועתה צצרכית השנת
לצריך למנומר להרתי כתי
טוב עי"ם שיש. וענין זה כי
כאנדה וכלן עיון קמט.
והי"י מנלס צצרכיה
סימן מ"ה כי יאה חלקי
וכי חיינו עם חותם
שנתחלת שנת
צצרכיה וכלפוקי יומא ה"ס
לפסורי כי צצרכיה וליסורי
חוק חמסן אמת ומקדמי
ומחללי שנת: תו"ס ד"ה
א"י וכו' א"ה ידע.
17 ויהי לקמן קולא חוס'
17 חוס' קמט. וקולא ע"ה
חוס' ד"ה מ' צצרכי.
17 ונכמות דף מג פ"א
17 ונכמות דף מג פ"א
17 ונכמות דף מג פ"א

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) חגיגה טו, (ב) ברכות
מג: (ע"ש), (ג) ברכות
כח, (ד) ע"ש, כג,
(ה) ע"ש כג: (ו) [לקמן]
לב ע"ש הע"ש, (ז) ע"ש
מל, ע"ש, (ח) ז"ל למ,
דף סז, ע"ש ג, (ט) יומא
ע"ה: ז"ל נה, (י) יומא
ע"ה: (כ) כאן: ע"ש,
(ל) נע"ע מוס' לקמן לב,
ד"ה [ורו], (מ) [ז"ל]
ש"י, (נ) כאן כג,
(ס) ברכות דף לג,
(ע) [מקום] לעיון לו,
ד"ה [למל] סבר כי
מבאר יומא ומש"ס כס
על גמ' [נ], (פ) ב"ד
ד"ה רב לכס סב אה הדר:
היה, (צ) [מלמל] מומל
ע"ה: (ק) ה"א וכה
בירושלמי בפירוק ה"ז,
(ר) צ"ל ח"ה כולס.

גליון הש"ס

גמ' שאתה ואמר
חייבים בכבוד אבך.
עין יומא ע"ה מלמ'
טעמא: (י)

ליקוטי רש"י

כאילו דוחק רגלי
שכינה. אמר רגלי
השכינה כלל ומצינו והלך
הדוס רגלי [חגיגה טו], עד
היכן כיבוד אב. ממה
למל מלכות [הנהגה] כבוד
אב ואם. מה עשה, וכ"ס
ישראל שמועל על כן ע"ש
גמ': ולא צ"ע. לנפול
בכבוד: [שם כד], פסוק,
מן שלו שקורין פירדון
[כ"ס הנה].

לעזי רש"י

צינור, פיוט משי
(רש"י ממוס' סה ע"ה
ד"ה מטעמא):

הנהגות וצינונים

(א) דפוס הכתוב, וכה
בר"ה [בראש] ובכמה
כת"ב: [כסור] או"ח
לא גרס "ארבע אמות"
(הגר"צ ברלין, וכו')
בחלק [מכתב:]
(ג) בדפוס נוסף רב
יהודה לא מצינו
(כת"ב או"ח) ארבע
אמות בקומה זקופה:
(ד) בדפוס נוסף פעם
אחת, וכה בראשונים
וכת"ב: [כסור] או"ח
(כ"ס) וכה בר"ה:
ובדפוסים במקום
וא"ר חנינא איתא
ובשמיני חכמי
ישראל אמרו וכה
ע"ה: (ו) [גיטות] עין
יעקב ונפ"ל קורדקין
שלח והושיטו לה
שלח [מטעמא] (גליון),
(ז) בדפוס וכת"ב
במקום "והארץ" איתא
הארץ:
(ח) בדפוס וכת"ב
במקום "אמר לי" איתא
דאמר לי, [ועין]
רש"י: [ע] צ"ל
לעיל (גליון): [כסור]
ממחזק, רש"י
(גליון): [כסור] צ"ל
(באה"מ וכמו ברש"י):

האשה נקנית פרק ראשון קידושין לא.

משדלתו, מפמה אותו כדמחגרמין וכי יפחה (שמות כב) ארי ישל: והארץ הדום רגלי, והעובר בסתר אומר אין המקום כלל לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע נמלא כדוחק רגליו ומקלרו לומר אין כלל: מלא כל הארץ, משמע משתרבב ויורד למטה והוקף קוממו נראה כדוחק: אמר לו כך, ר' יהושע השיב לו כדרך שהשיב לו ר' אליעזר: נתגרשה, שאין אמי חייבת צנצול אף מהו: מבין ריסי עיניך, שערות שצנורות כסוי העין אמה יכר שהיית יתוס ונשכרו ריסי עיניך מן הבני כדלמרי [מסנהדרין] (דף קד): והיה רבן גמליאל שומע קולה וזוכה כנגדה עד ששכרו ריסי עיניו: שכן אלמנה אתה, ולא רצך אמה למעשה חלה ללמוד בלא ואלי אומר לך שצנצול שמיכה שזה עליך: הפל' להם מים בספל וקעקע, קרקק להם כמו שמקרקין לתרגומים ולפי שלא היה רצך לעשות והוא שאלו כמו שעלינו לעשות אמר לי [א] חלה ואיננה השנינו נלשון שמוק: חזרו והודו למאמרות הראשונות, כ"ש שחייב חסד צנצולו שאף הוא שומק צנצולתו כצדו ואמו ומויו ומותו מקורין מדו: ראש דברך אמת, לא הווקה הכמוצ לומר ראש דברך אמת חלה לפי שהיו מרניס אחר דבריו הראשונים לומר לצנצולו הוהיר ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת: בששים ריבוא שכן, שהיה משמכר זה ששים ריבוא דינרי זהב: תחת מראשותיו של אביו, והוא ישן: מה מי שאינו מצווה ועושה כך, שלם לו הקב"ה שכרו: הא דר' יהודה, דלמר קומא פטור מן המלות צנצול פרק המוצל (דף קד): לא מיפקידנא, שהיה סגי נהור: יומא טבא לרבנן, סעודה לתלמידים: פעם אחת את ר' לבוש, למלך בן נחמיה: פירוק, לצנצול שקורין צינור: של דב, מרוקס חומי וזה: פסיוני, עוף חסוד ושמן מין שליו שירד צמזכר: ופורדו מן העולם, שנענש עליו שמרלה לו כרות עין על סעודתו: ויש מוחזני בריחים, שהיה מלאכה קשה: ומצינו

שמשדלתו בדברים אלפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב תני תנא קמיה דרב נחמן בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתו שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני אמר ר' יצחק כל-העובר עברה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר (כ"ה) אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי אמר רבי יהושע בן לוי ב אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' (כ"ה) מלא כל הארץ כבודי רב הונא בריה דרב יהושע לא מסיגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם אמר ליה הנהגה כבוד אמך ועושה כבוד אבך (כ"ה) שאתה ואמך חייבים בכבוד אבך בא לפני רבי יהושע אמר לו כך אמר לו רבי נתגרשה מהו אמר ליה מבין ריסי עיניך ניכר שכן אלמנה אתה המל' להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב ויודך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פך מאמר פך לא נאמר אלא אמרי פך בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אבך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכן ויהי מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו אמר ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכן ויהי מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה האחרת נתן לו הקב"ה שכרו שגולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותני לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא וא"ר חנינא ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מבקש מכם אלא דאמר כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן כי אתא רב דימי אמר פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה תני אבימי בריה דרבי אבהו יש מאכיל לאביו פסיוני ופורדו מן העולם ויש מוחזני בריחים ומביאו

כבד את ה' מהונך, בירושלמי דורש מהונך כמו מחונך משמע שהקפיד הקב"ה על כיבוד אב ואם יותר מכבודו שצנצולו הוא אומר כדלמ' ה' מהונך דהיינו מחונך למשמע ממה שחונך כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור וצניצול אב ואם נאמר כדלמ' חסד אב ואם אבך ואת אמך דמשמע צין שיש לו ממון וצין שאין לו והיכא דליה ליה חייב לחור על הפתחים לזון את אביו ואת אמו: כל העובר עברה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שכינה, היינו דמלי כיף לנריה וכדמוכח פרק קמא דלגיונה (דף טו): והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, בירושלמי יש שהיו רגליו פשוטות על המיטה ולכן לא שיצרה: גדול המצווה ויששה, נראה דהיינו טעמא דמי שמוזהר ועושה עדיף לפי שדולא ומלעטר יותר סן יעצור ממי שאין מלווה שיש לו פת צסלו שסא ילנה ייח:

דלא מפקידנא ועבידנא, מנאן

מדקדק ר"ת דנשים מצנצול על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות לגמרי דלפילו מדרבנן לא מיחייב כדמוכח פרק מי שמתו (פסוק דף כ): מ"מ יכולות הן לצנצול ואין כלן משום לא משא את שמו לשוא (שמות כ) משום מצנצול צרכה שאינה צריכה דלא לאו הכי היכי שמת רב יוסף והלא מפסיד כל הצנצול כולן: ובבאת אמו וקרעתו, יש צמזכר (שמות כ) שהיה מפורסת מדעתה: יש מאכיל לאביו פסיוני, פירוש עוף חסוד והיינו מין שליו שיש צמזכר: ופורדו מן העולם, פירוש שנענש עליו שמרלה לו כרות עין על סעודתו ויש מוחזני בריחים שהיה מלאכה קשה ומצינו להי העולם הצנצול שצנצולו צנצולו טובים ומחזנים וצמזכר בירושלמי (פסא פ"ה) גרסינן מעשה צנצול מעשה צנצול שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאן לך כל חלה אמר לו סגא מאי ליכפת לך עד דמחון ואכול כלומר לעוס ואכול כעין כלבים דמדשין ואכולים אי"כ הראשו שקשה עליו ושזו מעשה צנצול שהיה טומן בריחים ואז זקן היה לו ואתמל ציווי לטומנין פירוש מלות המלך צנצול אביו לצנצול המלך אי"ל צנו טומן ואלי חלק מחמיר לעצרת המלך שאין לה קנאה אס לציונין טב לך ואס למלקי טב לך:

יש מאכיל לאביו פסיוני, פירוש

עוף חסוד והיינו מין שליו שיש צמזכר: ופורדו מן העולם, פירוש שנענש עליו שמרלה לו כרות עין על סעודתו ויש מוחזני בריחים שהיה מלאכה קשה ומצינו להי העולם הצנצול שצנצולו טובים ומחזנים וצמזכר בירושלמי (פסא פ"ה) גרסינן מעשה צנצול מעשה צנצול שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאן לך כל חלה אמר לו סגא מאי ליכפת לך עד דמחון ואכול כלומר לעוס ואכול כעין כלבים דמדשין ואכולים אי"כ הראשו שקשה עליו ושזו מעשה צנצול שהיה טומן בריחים ואז זקן היה לו ואתמל ציווי לטומנין פירוש מלות המלך צנצול אביו לצנצול המלך אי"ל צנו טומן ואלי חלק מחמיר לעצרת המלך שאין לה קנאה אס לציונין טב לך ואס למלקי טב לך:

איסמיעל

נחמון שבעולם אתם נותני לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא וא"ר חנינא ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מבקש מכם אלא דאמר כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן כי אתא רב דימי אמר פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה תני אבימי בריה דרבי אבהו יש מאכיל לאביו פסיוני ופורדו מן העולם ויש מוחזני בריחים ומביאו

עין מושפט
נר מצווה

של א מיי פ"ו מהל' ממרים הלכה ב: שלא ב מיי פ"ו מהל' דמות הלכה ו מ טו"ע א"ח ס' ב סעיף ו: שלב ד ה מיי פ"ו ממרים הל' י סגנו עשין ק"ג טו"ע יו"ד ס' רמ סעיף ד: שלב ו מיי שם הל' וסגנו שם טו"ע שם סעיף ט: שלב ז מיי פ"א מהל' מ"ח הל' י טו"ע יו"ד ס' רמ סעיף ו: שלב ח מיי פ"ו מהל' ממרים הלכה ז טו"ע יו"ד ס' רמ סעי' שלב ט טו"ע שם סעי' ד וסגנו:

תומ' ר"ה הוקן

מבין ריסי, כלומר מתרועעין וצניצול נכור שפקח אהר דבן אלמנה פקח הוא ברוב שורות בפרסותו: דמל, ודוך שחוק השיב לו כלומר כבוד שניהם שזה עליך: מי שאינו מצווה ועושה כך, שמשלם לו הקב"ה שכרו ששכר גדול יש למצווה ועושה שהוא מפני שצנצולו ומקבל מרות המצות עליו: פסיוני, פסיוניש כלע"ז: [וטורדון], שאומר לו בכור: ויש מוחזני בריחים ומביאו, שאומר לו בלשון רכה:

תורה אור השלם

(א) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום כבודתי: [ישעיה סו, א] (ב) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש תבנו לי ואי זה מקום כבודתי: [ישעיה ג, ג] (ג) וידך כל מלכי פ"ו כי שבעו אבירי פ"ו: [תהלים קלח, ד] (ד) אנכי אלתיך אשר הוצאתך מארץ מצרים מבית עבדים: [שמות ב, י] (ה) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: [שמות ב, י] (ו) כבד את אבך ואת אמך למען יאריך ימיך על האדמה אשר יי אלתיך נתן לך: [שמות ב, י] (ז) ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדק: [תהלים קס, סא]

נדרים דף לא

האשה נקנית פרק ראשון קידושין ל.

**מסורת הש"ס
עם הוספות**

(א) [חולין גז: ד] צורים
 פ"ג מ"ג חולין גז:
 (ב) חולין גז: פסחים סח:
 מנחתם עב. ע"ש, (ד) ע"ו
 גמז: וזמס קב: שם קו.
 (דף י) ודף מ' גרסות
 גז: (ה) יומא ה' ו"ט,
 (ו) גרסות דף כו. ו"ט,
 (ז) וכן פ"ח חולין גז:
 (ח) ו"טע"ז חוס'
 חולין גז: ד"ס אלן וזמס'
 ערבין סח: ד"ס אומדן,
 (ט) תהלים כה ד,
 פ"ג.

הגהות חב"ח

(ב) גמ' דל"כ נמצאת
אחרי:

הגהות וציודים

א צ"ל ישמאל
 (יעב"ץ, וכו"ה בדפוס):
ב ויעסוק במנות
 (לכא בדפוס ובמקום זה
 איתא שם הוי: **ג**)
 הלוסיף ה"ו (באה"מ)
 וכו"ה בדפוס: **ד** צ"ל
 משמעתו (יעב"ץ,
 וכו"ה בדפוס): **ה** צ"ל
 מאדעות
 ובין קורות: **ו** כתי'
 עליה: **ז** בין לוקים
 בשנה טובה: אצלו:
ח צ"ל וכו"ה (באה"מ,
 בדפוס):

ליקוטי רש"י

יִבְרָא וְהִדְרֵנוּ בַּמָּוֶן. כְּדַמְכִּי (וּרְקָה) שֶׁ
 נִמְנָמָן וּכְגוֹן וְדָל לֹא תִהְיֶה כְּרִיטָה
 וְכָלְנוּמָר מִי לֹא מִשְׁמַע נִמִּי אֶפְיֵלוּ נִרְקָה
 וּמִזְרָרְךָ לִיֹּה לְמִסְקִי וְאֶעֱ"ג דְּבִטְלָנ מִמֶּנּוּ
 הַדִּירוֹר שֶׁאֵין בּוֹ בִּיטָל מַלְאכָה. דָּלָן
 לְגִשְׁתּוֹן הַדִּירוֹר אֲלֵלָּא נִשְׂאִיתָ פִּיִּס אֵל
 בְּהַעֲבֹל מִלְּאכָה עִסְקִין: מַה קִּימָה שְׂאִין בַּה
 בְּהַעֲבֹל מִלְּאכָה עִסְקִין: דְּהֵא אֲרִיקִימָנָה דְּבִשְׂאִין
 שֶׁיֵּדֵךְ בְּהָא חֲסוֹן מִסְקִין: אִם הַדִּירוֹר
 שְׂאִין בּוֹ חֲסוֹן בִּים. וְעַל כִּרְחִיךְ לֹא
 נִכְתַּב הַדִּירוֹר אֲלֵלָּא לְדַרְשׁ כְּדַמְכִּי
 לְמַעֲטוּי עֲמִידָה מִרְחוֹק וּלְמַעֲטוּי מִתְּ
 מַרְחָק: כְּדַמְכִּי: עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם.
 וְעוֹמְקִיִּים מִנְּחֹתָם¹² לֹא הוּא¹³ לְמִסְקִי
 מִפְּחֻתָּא. מִרְחָק דְּכַמְרָמָה: שְׂנִי
 (בְּשִׁמְשׁוֹתָא מֵת) וּרְחֹק וְאֶסְמִי: שְׂנִי
 הַחֹמְשִׁים. שְׂנִי חֲמִשִּׁית שֶׁל סֵפֶר שְׂנִי
 לֹא מִדְרַשׁ אֲגֻדָּמוֹ: שְׂנִי שִׁשִּׁי שִׁשִּׁי.
 שְׂנִי מִסְמִי מִלְּקִיס שֶׁל שְׁלֵשׁ הַסֵּפֶר: תּוֹרַת
 בְּנֵי־נֶחֱם. סֵפֶר וּרְקָה שְׂנִי מִדְּרִישָׁא
 שֶׁל מִדְרַשׁ הַסֵּפֶר: בְּהֵן הִיִּה מִדְרִישָׁא.
 וְטָרִיד הִיִּה וְלֹא הִיִּךְ עֲצָרְךָ לְפָנֶיךָ:
 בְּתִי גֻזַּר. מִקּוֹם שְׂנִי אִם עוֹמְדִים
 עֲרוֹמוֹתִים וְהֵא דִר' שְׁמִעוֹן צִרִי צִמִּי
 צִרִי מִקּוֹם עֲרוֹמוֹתִים לְנִשְׁסִי דְּהֵסֵס
 הָיִה מִפְּתוּחֵם הַדִּירוֹר הוּא: הָיִה מִפְּתוּחֵם. דִּר'
 שְׁמִעוֹן צִרִי צִמִּי בְּתִי בְּרִי מִקְרָאָה
 לִיִּה בְּהֵן יוֹסֵף וְהִרְחֵר: אֲרִיִּיִּיִּי
 פִּעְמִיס שְׂהוּ טָרִיד וּמַעֲמִין
 שְׂמַעְמַעְמַע¹⁴ לְפִי כִּיִּסְחֹר לְמִרְחָק וְע"כ
 הִיִּה שְׂגוּרָה צִפִּי וְלֹא וּמַעֲמִין בְּה צִמִּי
 מִתְּמִיִּה מִרְחָק: בִּרְשִׁיעִי עִסְקִין. צִמִּי
 לְנֶחֱם לִי קִרָּה אִם רָחֵם וְעַסֵּם עִיִּיִּי הִיִּה
 עֲצָר עַל מִקּוֹם וְהִרְחֵר: זִמֵּן חֻיִּיִּיִּיִּי.
 עֲצָרָעֵר אֲמוֹתִי כְּדַלְקָמֶן (עֲמֹד 5):
 וְיִרְחֵר. יֵשׁ לָךְ לִירָח מִן הַיִּזְכָּר
 שְׂחֵה מַשְׁבֻּחֵךְ מִשְׁחֻחֵךְ:
 הַדִּירוֹר הַחֲסוֹתֹת לְפִסְטֵר מִמְּחֻחֵךְ:
 כְּכֹד וְנִשְׂאִיתָ פִּיִּס שְׂעִר
 הַהִיכָר הוּא שְׂבַעֲבִלֵי עֲמֹד: בִּאֲדִיר
 הִנֵּה מִפְּסִיק צִיִּיִּס: וְיִרְחֵר
 דִּר' מִבְּרַח אֲנָא. וְאִם עַל פִּי שְׂחֵה
 מִרְחוֹקִים יוֹמֵר מִד' אֲמוֹת אֲרִיִּיִּיִּי לֹא
 שְׂחֵה לְמִסְקִי: שְׂחֵה אֲרִיִּיִּיִּיִּי. לֹא נִכְרַח
 לְעֲלֹמֹת עוֹרִים: וְאִי מִקְרָה:
 הֵאכְרֵר: חִי. מִלְּרִיךְ יִמִּיס: הִיִּיִּי
 בְּבִרְחָה רַבְּבָן. תְּמִיד רִגְלִיס אֲלֵס
 גַּם תַּחֲמִיס כִּלְּוִי הֵס מֵהֵס:
 גַּםִּיִּיִּיִּיִּי. צֵלָ"ו פִּרְצִי¹⁵: הַרְפֵּתָה
 וְלִרְחֵר וְלִרְחֵר וְלִרְחֵר נִסִּיס הִרְחֵר

ומופתים: עדו ע"ייהן¹. עצרו עליהם
שלוחיו לפשוט להן יד אבל הוא עצמו
ללעמוד לפניו משרחים להכות ולכוף מ
ללא שלא לזלזל בתורתו דאמר אי לאו
אדני יהיה ידא לחצי מרבד ונאמן דה

פדיב"ץ. פירוש רגילים
אנלם, מכירים זה את זה
(רש"י כתובות כח ע"א
ד"ה דג"ס צהדדי):

תהדר פני גדול דמשמע
(וכ כג): מי לא עסקינן.

וניתח שאלומנות יקרה היא
הוא ואיכא חסרון כיס: מה

מפני שיבה תקום והי
קן ומדלא כתב הכ
מר יכול יזהרנו בממ
זה קימה שאין בה
שואין בו חסרון כים
נים מי לא עסקינן
אדהכי והכי קאים מ
אלא אקיש קימה לה
בו ביטול אף קי
אקיש נמי הידור אף
בה חסרון כים אף
כים מכאן אמרו ^א ^ב
לעמוד מפני תלמודי
מלאכתם ולא ^א ^ב
עומדים מפניהם ושוא

לָהֶם אָחִינוּ אֲנִשִּׁי מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים כְּמֵה חֲבִיבָה מְצוּהָ אֵין עוֹמְדִים וְדִלְמָא אֲמַר מַר יִכּוֹל יַעֲמֹד הוּא יֵתִיב בִּי מִסְחוּר וְאִיקְפֵּד וְאַתָּא אֲמַר יַעֲמֹד מִפְּנֵי וְתוּ בְּרַק מִסְחוּתָא עַל וְאוּלַּם אֲבָחוּה שְׁנֵי שְׁלִישִׁי לֹא שָׂמָא בְּהֵן יוֹשֵׁב לֹא קִשְׁיָא דְּהָא בְּתַתִּי בְּרַק חֲנָה אֲמַר ר' יוֹחָנָן הֲכֵסֵּס דִּילְמָא לֹאֹנֶסֶת בְּרִשְׁעֵי עֶסְקִין אֲלֵא מִן חֲבוּבָא הָא לֹא חֲוִי שִׁשִּׁשׁ בֵּה הִדּוּר הוּא אֲרִיב יוֹסֵף דִּאתִּי הוּא סִגְנֵי יֵתִיב רַב מִשְׁרַת לֵאלוּ רַב מוֹבֵחַק אֲנֵא מִנִּין לֹקֹן שְׁלֵא יִמְרָא חֲוִי אֲבִי מִקֶּץ רַבִּי חֵלֶף הָוֵיט גִּבְרָא קִי"ל דִּלְמָא מִמַּתָּא מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם אֲיָסִי בֵּן יְהוּדָה רַב הִרְפַּתְקִי עָדוּ עֲלֵיהוֹן יֵתִיב יֵדָא לִסְבִּי רַב לֹאֹ תוֹרָה כְּמֵה נִחְמָ

י"י יחייב ידא' למבי. פוסט
רב נחמן משרד גוזא. סר
דלא ציית דינא וכשהיו זקני
רה כמה נחמן איכא צטו
נחשטן לרה ידו שצטו

אין בעלי אומניות רשארן לעמוד ב'זיממה מה לשון רשארן שייך דמשמע דלעבא ליסורא וי"ל דמיייר עטוסקין צוגלעבט אחרים" והשטאט שייך לשון רשארן וימיו וי"ל רשארן כמו חייבן כי הידיא מתנן בערמן פרק המקדים (דף ע"ה) כהנא רבא אדם לימן צדור וז' לעולה ארבע"פ שאינו רשארן פי' אע"פ שאינו חייב והשטאט נוחא דמיייר שפיר עטוסקין צוגלעבט עטמן^(ז): **שנ"ו** הוי"שין. פי' בקונט' לשון חומש הספר וי"מ חמשה חומשין יש ז' כמו צל תורה אע"י האש (העלם ה) כחול מערוב עזר אפיקי מים (שם מג) אך עוז לישראל (שם עג) תפלה לנשמה (שם ה) יאמרו גאולי (שם ק) לכל' אחד מן העפרים אלו מסים צאנן לצד מן הארץ שוהא סוף תהלים: **שנא** בהן וישב ויחדרה ב'ז' לא היה צריך לומר בהן דה"ה צבאר ד"ת אלא הא דקאמר הכי סוד ה' ליעזר^(ח) צדאיתא צב"ר" דאמר ר' חייא יצא עלי אס לא הייתי מסתכל בצפר תהלים ב'ז' תי"י: אלו

פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים
אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין ^א בוא וראה
שעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים
שאני התם דא"כ ^ב אתה מכשילן לעתיד לבא
מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא
וחלף ואזיל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה
לה לאבוא שני חומשים שנית ל' בספר תהלים ולא
דא ואמרי לה ר' שמואל ^ג בר ר' יוסי הוה יתיב בי
שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל
לש שנית ל' בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר
להרר טעמא דבבן יושב ומהרהר הא לאו הכי לא
ינאי הא בבתי בראי ה"ג מסתברא ^ד דאמר רבה בר
רבכל מקום מותר להרר חוץ מבית המרחץ ומבית
השאני יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ^ה אטו
יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מנא
יה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא ^ו איזוהי קימה
זה ד' אמות אמר אב"י לא אמרן אלא ברבו שאינו
הק' מלא עיניו אב"י מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא
קאים אב"י הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר
יא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו
אמרו ליה ^ז לאו אדעתין ר' שמעון בן אלעזר אומר
ת"ל זקן ויראת: אמר אב"י נקטינן ^ח דאי מקף
א מקף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי
הא ולא מיכיס רישא אמר כמה חציף הא גברא
סמיא ניהו דגיסי בה רבנן: איסי בן יהודה אומר
אפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה
יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה
דהני רבא מיקם לא קאי ^ט הדיור עבר להו אב"י
משדר שלוחה רב נחמן משדר גוזאי אמר אי
בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי

ו' לוקים כל כמה שבזרים" אכלו ונשמעו עליו: רמב"ם. היה שולח
שבויה חמיר לפניו לפי שהיה שם חתן הנשיא ואב צ"ד. היו רגילים
עבדים לפניו היה שולח הקרסוס להחזיק בידם אבל הוא עלמו
הלך אין חשיבותו בשביל עממי אלא בשביל תורה ואין דמפרשי
א' עליהם רמב"ם משרד שלוחים שיארו לקראתו לכבודו וכן רב חמון
ולא להשגח הוא על אחרים כדאמר בפרק קמא דיומא (דף
ליה ידא שישען ר' שמעון בן לקיש עליו ויאל לשפת הנהר: רב
מכזר

לפניהם בגילוי הראש: **הלכה כאיסי**. ומסתברא דאיסי לא פליג אדר' יוסי ותרויהו פליגי אהדדי. סבות וענינים: **עדר**. עברו. כמו ולא עדה עליו שחל:

טריחם מאריך ימים: דגייס'. דעתם קרובה אצל החכמים והורגלו בכך ואינם מקפידים כשהוא יניק ויחזים וכן דעת הר"ם: הר

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כא קידושין / תלמוד בבלי {עמוד 76} {743502}

עין משפט
ור מצוה

שָׁמַע אִם פִּי מוֹלֵל
חִתִּים הֵלֵךְ בְּסִמָּה
עָשָׂן יָגוּשׁ עֵדֶיךָ
רַמְדָּה עָשָׂה הִי
שָׁמַע בְּיָד עַמִּי מוֹלֵל
מְנֻרִים אֵלֶּכֶם הִי
שָׁמַע (וְיָד) פִּי מוֹלֵל
קִיָּשׁ הֵלֵךְ (ג) טוֹשִׁיעַ
יִידָא סִמָּן רַמְדָּה עָשָׂה
טַגְסִיָּה:
שָׁמַע דְּמִי פִי מוֹלֵל
קִיָּשׁ אֵלֶּכֶם דְּחִתִּים
עָשָׂן יָגוּשׁ עֵדֶיךָ
הָ עַם עָשָׂה הִי
שָׁמַע הִי מִי פִי
מַחְלֹת מוֹלֵל מוֹלֵל
סִמָּן עָשָׂה יָגוּשׁ עֵדֶיךָ
סִי רַמְדָּה עָשָׂה הִי
שָׁמַע וְיָד עַמִּי מוֹלֵל
שֶׁסָּךְ עָשָׂה הִי
שָׁמַע דְּמִי פִי
אֵלֶּכֶם דְּטוֹשִׁיעַ שֶׁסָּךְ
עָשָׂה הִי
שָׁמַע הִי מִי פִי
אֵלֶּכֶם דְּטוֹשִׁיעַ שֶׁסָּךְ
עָשָׂה הִי
שָׁמַע הִי מִי פִי
אֵלֶּכֶם דְּטוֹשִׁיעַ שֶׁסָּךְ
עָשָׂה הִי

תום' ר"י הזקן

ובטל ממלאכתו. ויש
שם באותו קימה: מה
יודות. שכל הדור
אפי' בשעושה מלאכתו:
אפי' קימה. שאם עשה
מלאכתו אינו מצווה לקום:
ומה קימה. (ושאין לו
זמור קים) שהרי אינו
נותן לו מנוח: **אין**
רשעים. רשעים באלו
טופות שעשעמקי
במלאכת אחרים
ע"כ.
ולשון דע"קו' במלאכות
לא משמע מלאכת אחרים
אלא משמע מלאכת עצמן
ופשטה דעובדא דר'
זונתא פתורא דאלו
טרפות נמי משמע שהיה
ספק במלאכת עצמו דקא
היה פתורא כלומר
שהיה שלחתי אפי'
שנקודת שם ריש לפרש
שהיה משעמקי בשכל
אין להחצה. ומה שאין
רשעים. כלומר מצד החוב
אשרו כמו אין חיובין
לדעושה קשה אפי' הם
במלאכת אחרים אמאי
אין רשעים ישלמו לבעל
הבית שכן בטולם. אלא
דאין רשעים מצד
החובות קאמי שחזתהו לא
זוהיה שקימו מנצי ת"ח
היה ששעמקי מלאכתו
כלכן אין רשעים לישות
כן מפני צדות הדורו וכן
כמו אין חיובין וכן
דעוה' בת"פ פ"ו
שכתב ואין בעלי אמוניות
חייבים לעמוד מפני
חייב' כישע ששעמקי
במלאכתו: **חומשים**.
שהספד תהלים נחלק
להמשל פסחים: **בתי**
גדוא. ששעמקי שם
עומדים שאין שם הדור:
רבו זרעו מובהק. הוא
הוא גדול הימנו
אפי' שלא למד כלל או
אם הוא פחות הימנו
ולמדו כקצת
שאינתי כסוף אלו
מציאות. ורובו מבהק רוב
מקמי אלו ששלמד רוב
הדור ממנו: **הה**
קאים. דרובו כמחול דמי
ותנחיו לעמוד כמלא
ענין דרוב מובהק היה.
לא איתעין. ליתנו לא
ראונו: **קטני**. קבלה
הוא דרבינו שאם מקיף
עליו את הדרך הולך
בדרך אחר כדי שלא
יקני זמנו. הולך אפי'

רוחך מקום טומאה היו וימח חפלין ואם אינו יכול לסין מקום נגיעת טומאה או יעבול וימח חפלין או יבטל מן החפלין אוחיו היזם.

אנשי מרח חין טובלין לא מקרי ולא מחשמי' משחרב בית המקדש חין המטונען מטמאין ובזמן הזה אם ח"ו יהא חלמיד או חכם מטערע חין דחמין אוחיו לא מבית הכנסת ולא מבית המדרש דליכא השחא ויהי מחמץ קדוש:

סי' קעז ושאלחם הלכחא כהן דעבר וסי' גרסה כל בני דהו ליה בזמן ובגתא חללין חין ופסולין לכהונה לעולם אבל ישראל ששחא חללה בחו כשרה לכהונה והאי חלל זכר חע"ג דנסיב בח ישראל כל בטחיה פסולות לכהונה ובזמן הכי נמי ומיבעי לאפרחסי' ואכרחי עלייהו דליפרישו כהנים מנהון ולא ליחלקון בהון וכאן פושע הוה דרממנא קדשיה ליה ולורעיה ואיך קא מחיל זרעיה ומיחבשי לשמותיה עד דפריש מינה ואלקוייה ויראו אחריים ויוסרו ואי הוה חיישין דלזיל לדוכת' אחריתי ופריש ידיה הוה קילץ ליה רש לאצבעיה לקבעין ביה מומא דלא ליפרחם ידיה וזקא דלא הדר ביה ועומד:

שליח צבור נריך להקרות לכהנים ופעמים שיגע החזן אומר לאחר שידע וקורא עם הכהנים ושוחק החזן ורווח ואין צדק כלום וכך אנו עושין בישיבה וסבן שאינו עולה לברך העם אינו מחברך ואם אומרים לו ואינו מברך ראוי לדחותו משום ושמא את שמי על בני ישראל ואינו רואה:

סי' קעח דין עשרה מילי דחסידיה דהוה נהיג בהו רב ובחריה לא יכילו טלהאן שמעיה לאחוזקי בהון וכל חד וחד מנהון אחזיקו בחדא מנהון:

חד דלא הוה מסגי ארבע אמות בקומה וקופה ונהיג רב יאודה אחריו.

שניית דלא הוה מסגי ארבע אמות בגלוי הראש ונהג רב הונא אחריו.

שלישיה דקיים שלש סעוד' כל ימיו בשבת ונהג ר"ג אחריו.

רביעיית וחמשיית שלא היה מביט ללדין ואפי' לפניו דאמר שימי ס' אלמא עד דשמע קליה לא ידע ונהג רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה עד שסימו את עיניהם.

ששית כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיץ ולא הוה פסע ועייל קמי רבן דלא מטרע לצור' ונהג רבי ירמא ואב"י אחריו.

רשפין ואם הפסיק טומאה בימייהו הרי היא טומאה היסבה על דם טוהר אסורה לשמש בגן שכיחה משמשת עם בעלה בל"ג ימים של זכר או בששים תשח ימים של נקבה כיון ששלמו ימי טהרה ופסק קץ ימי טהרה שאמרה חורה חעפ"י שאין רחאה דם כל עיקר אל ישמש עמה מאי טעמא שכיון שהוחזק מעין משופע ובא חיישי' שמה רחאה עמו במטה באותה לילה ונעשית מדה גמורה ועשו חכמים בה הרחקה יחירה לפרוש ממנה אוחה לילה של שלשים תלשה לזכר ושל ששים תשעה לנקבה:

סימן קע"ד ושאלחם הרחאה קרי ביום הגפורי' חייב לטבול דח"ר הרחאה קרי ב"ה יורד וטובל ומעברב יתפשף וכן בשאר ימות השנה יטבול משר נקיות אבל כך ראוי ב"ה חין אבל יש לומר בשאר ימים בזמן שהיה מחויב דכתיב ויהי מחמץ קדוש וכתיב וילא אל מחצן למחנה ולא יבא אל חוך המחנה אבל בזמן הזה שהכל טמאים בטומאה חמורה והיא טומאת מת שהרי חין פרה אדומה מה הגאה יש לבעל קרי בטבילה והרי כבר טמא טומאה חמורה שאי אפשר שלא נגע בעצם המח או בקבר או שזכנם לאהל המח או שנגע בקטמותו במח חעפ"י שעברו עליו מאה שנה וטבול בכל מיתות שבעולם לא עלתה לו אלא באפר הפרה הילכך חין נריחן בעלי קריין טבילה אלא רחינה ויפה ומעולה לנקות עצמן לבד וכן המשמש מטמו קד כבעל קרי מפני שהם שוין:

סי' קע"ה ושאלחם הטובל לכבוד שבת ולכבוד י"ט נריך לברך או לא כך שני חכמים מיום שחרב ב"ה חין טומאה וטהרה ואין עלינו חובה לטבול לא בערב שבת ולא בערב י"ט שאין עלינו טבילה מן החורה אלא לביאח מקדש אבל עכשיו דאין מקדש קיים חין עלינו טבילה וכיון שאין עלינו חובה לטבול אם טבל אסור לברך אבל מדה שהיא מחייבת בטבילה במים חיים לטהרה לבעלה נרינה לברך אבל אשמים שאין עליהם חובה בזמן הזה לא עד שיחזיקו חרקה עליהם מים טהורים וטהרתם רב נטרונאי ז"ל והמשמש מטמו חע"ג שהוא כבעל קרי בעל קרי כתיב בו ורחץ את כל בשרו ונריך כל גופו ואפי' חפיפה בעי אבל משמש מטמו כיון שכתב ורחצו במים ולא כתיב את כל בשרו נריך מחבטנו ולמטה ופפאץ יפה ואין נריך לרחץ כל גופו: **סי' קע"ו** ושאלחם אם יכול אדם להגיע חפלין לאחר ששימש מטמו או לא כך ראוי שאם יכול לשחור עמו שלא יחלכלך בטומאה וידע לכיון מקום טומאה

הוא חובטו ומכהו באפסו כפול לשנים ואין לריכז השבט
אלא שדא דדייני:

סי' קפב ושאלתם אדם שעבר עבירה ויט
בשבת או ב"ט ומחיראין למולא שבת שמה יברח
ויחלה עמו ביד גוי מהו להניסו לבית הספר או
להלקותו בשבת או ב"ט ודאי יניסוהו לבית הספר ואל
ילקו אותו בשבת או ב"ט מפני חילול ויש דברים במלקות
שיש בהם חילול ואל תחשו להניסו לבית הספר שלא
יהיה עאר דיינים תחת עארו ומותר:

סי' קפג ושאלתם גרם כבוי ב"ט אסור או
מוחר כך ראיו שסור דעולא איקל' לבי רב יהודה
אמר ליה לשמעיה קו זקיף ביה בשרגא והחס לא מפסקא
ד"ט הוה ואותיב ליה ר' אבא לעולא הנותן שמן בגר
חייב משום מבטיר והמסחפק ממנו חייב משום מכבה
כיון דנוטל משמנה הוה ליה גרם לכבוי ולענין כבוי
שבת וי"ט שוין ואת אמרת לשמעך קו זקיף בשרגא דקא
גרמח ליה כבוי ואמר ליה לאו אדעתאי:

והלכחה כמאן דאמר שני ימים של גלויות שתי
קדושות הן דאמר רבא הלכה כארבעה זקאי' ואליבא
דרבי אלעזר דאמר שתי קדושות הן והוא בר טביא
דאיחיד ביום טוב ראשון ואישתחית ביום טוב שני:

סי' קפד ושאלתם כי ייחד ב"ט ראשון
ואשתחית ב"ט שני מי שרי למשחיה וכן דגים שדום
גוים ב"ט א' מותר לאכלן ב"ט שני וכן פירות שחלוש גוים
ביום טוב ראשון מותר לאכלן ביום טוב שני או לא.

כך ראיו שכלן בין בר טביא ובין דגים שדום
ב"ט ראשון ובין פירות שחלוש גוים ב"ט ראשון וכן
בינה שגלדה ב"ט ראשון כלן מותרין ל"ט שני כיון
שקעה ממה של י"ט ראשון ונכנס י"ט ב' שוה בכדי
עשייתן ומיד מותרין ודוקא בשאר ימים טובים אבל בר"ה
אסורין מפני שקדושה אחת הן ומפני מה נשתנה ר"ה מכל
ימים טובים מפני שהדבר חלוי בקידוש חדש ובראשונה היו
מקדשין על הראייה ושני חכמים פעם אחת נשאו העדים
לבוא להעיד על הירח ונתקלקלו הלויים בשיר שלא ידעו
אם שיר של חול יאמרו או שיר של ר"ה התקיט שלא ידעו
מקבלן אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה
מאי ולמעלה עד ערוב השמש טהגין אחו קדש ולמחר
קדש שכבר באו ואמרו ראיתו מעבר וכן שעבר ומן
מוסף ולא הקריבו בו ביום מוסף מהגין אף למחר קדש
ומקריבין בו מוסף לפי' שני ימים טובים של ר"ה קדושה
אחת הן ואפי' בזמן המקדש טהגין שני ימים של ר"ה
לפי' אין קורין אחס שני ימים טובים של גלויות ומה

שביעית ללא הוה אכיל מסעודת הרשות משום
חלב ודם וגיד הפה:

שמינית דכל דקפיד עליה אול איהו לגביה ומפיים
ליה ונהג רב זוטרא בריה דרב נחמן אחריו:
חשיעית שהיה רגיל חדיר בתפלג ונהג רב ש'
אחריו:

עשירית שהיה קולו ערב והיה רגיל לירד לפני
החיבה ולהיות מחורגמן לרבו ולכל מי שגל' ולקיים
מה שנאמר כבוד את ה' מהוקך ונהג ר' חייא בר אבא
אחריו דקאמריין רב חייא בר אבא בר אחיה דבר
קפרא הוה והיה קולו ערב כשפורש על שמע ויורד
לפני החיבה אמר אהייה לצוראך ממה דאהייך הד"כ
כבוד את ה' מהוקך:

סי' קעט ושאלתם מי שנאסד בעבירה ואין
עליו עדים במעשה אלא בספירה שמספרין וקודם לזה
ינא עליו עדות שפרך היה מה דין י' עליו כך ראיו
שיש עליו מלקות דאמר רב מלקן על לא טובה השמעיה
שנאמר אל בני כי לא טובה השמעיה וה"מ שנאסד
בפסיה וקודם זה לא עשה חטובה על מה שעשה אבל
נאסד באשח איש אין מלקן אותו שלא ינא לשו על
בניה שהם מוזרים וכן הלכחה:

ושאמרתם עד שיראו כמכחול בשפופרת ה"מ
לענין קטלא אבל לאסורא לא בעיק כמכחול בשפופרת
אלא כדאמר שמואל ובמנאפים עד שיראו להם מנאפים
רב נחמאי ז"ל ע"כ:

רב שירא ז"ל

סי' קפ ושאלתם כהן דנסיב גרושה ושמוח יחיה
חרין תלחא זמני ולא שבה ואתר לא ניחא לי למחוי
כהן משמחין ליה לעולם עד דפריש מינה ומגרש לה
ואע"ג דאמר לא ניחא לי למחוי כהן לא משמחין
ביה דאמריין מין שאס לא רהה ח"ל וקדשו צעל
כרחו וכל כל דאמר בעיק למעבד עבירה לא שבהי' ליה
וכ"ש כהן דרחמנא קדשיה ואיהו קא מחיל זרעיה
לישתמח חדיר דכל דאיחיה בהדה בעבירה קאי וליכחו
על צימ דחללי אינון ובנחיה פסילן לאינסובי לכהנים
דחק בן חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם:

סי' קפא כהן שמתחל למח ילקה ארבעי' והלכחה
כהן שמתחל לאחיו ארוסה ואין מטמא לאחיו שואה:
ומלקות דאורייתא אע"ג דלא נהיגא מכה מרדח נהיגא
מלקות חורה ארבעים חסר אחת מכה מרדח אינו ק
אלא חובטין אותו עד שיקבל אף עד שחלא נפשו ובמה

סדר התפלה

פתיחת מרץ הגאון הקדוש המחבר זצוקללה"ה

סדר התפלה

מנחת תודה

אודה את ה' ואברכה שמו, אשר זיכני לפרש את הספר הקדוש הזה, והנני מקריב בזה קרבן על תודה אקריבנו, כי חיברתי הספר הזה והכנתיו בעניי בעת צר לי, כי קמו בי מלשיני עדות שקר והלשינו עלי דברי שקר ועלילות שווא, ורבים קמו עלי מהרבה כיתות מהמתחסדים והמתפרצים ומשניהם גם יחד:

לך ה' הגדולה והגבורה וגו' בריך רחמנא דיהב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיעא, ויהב להו שולמנא ורחמי דינא, כדאיתא במס' ברכות (נ"ח.), וברוך ה' אשר חנני בעזרתו ונמסר עניני לחקירה ודרישה שהיתה בעיר ראדזין בשנת תרמ"ג שמונה חדשים, ועיקר החקירה מאתי היה בין המצרים בין שכעה עשר בתמוז לתשעה באב, והוצרכתי אז כמעט בכל יום לעמוד לפני המשפט איזה שעות, והייתי טרוד מללמוד שעורין התמודין בסדרן:

אז אמרתי לפרש את ספר הקדוש ארחות חיים הנוכחי. ובעזה"י עזרני במשך הימים ההם בזכות אבותי הקדושים, ועלה בידי בשנים עשר ימים וביארתי בעזרתו יתב' את ספר ארחות חיים, ועשר מלין דחסידותא דהוי נהוג בהון רב, וחמשים חילוקים שבין בני בבלי לבני ארץ ישראל שנסדרו מרבנן סבוראי ונמצאו תחת יד הגאון מהרש"ל זללה"ה ונרפסו בסוף ספר ים של שלמה למס' ב"ק, ובעזה"י הוספתי למצוא עוד עשר חילוקים שנזכרו בתשובות הגאונים ובתוספות ובספר ארחות חיים כתב יד חלק שני המכונה לרבינו אהרן הכהן מלוניל, ורבים מהם משוללים הבנה, ומקור כולם היה נעלם מאין היה להם לחלק בענינים אלו, ובעזרתו ית' על כולם הגיעני ה' למצוא פירוש מספיק ומקור נאמן שמקור מקומם טהור בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים, וכי שורש החילוקים שביניהם מסתעף מסוגיות מחולקים שש"ס בבלי מחולק עם ש"ס ירושלמי, ונתבאר ובעזה"י בביאור רחב ועמוק, הכל בזמן בין המצרים הנ"ל:

אז אמרתי כדאיתא במדרש שוחר טוב (מזמור ג') 'כיון שראה שמכסית שלו מתוקנת התחיל מזמר, ואימתי היה כן, ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לה' יעו"ש':

נדרים דף לא

ב

מנחת תודה

ובעזה"י נושעתי כי יצא לאור משפטי ביום ב' ויקהל פקודי כ' לחודש אדר שנת תרמ"ד לפ"ק, שהוא 5 טען מארט 1884 למספרם, ונכתב ונחתם שכל המלשינות רובם אין בהם ממש ויתרם נתברר שקרם, ורציתי אז להוציא לאור את אשר חנני ה' והכינותי בעניי:

אכן לא יכולתי להקדים הוצאת הספרים לאור עדי אוציא תחלה ראשית ספר הקדוש **בית יעקב** מאדוני אבי מורי ורבי הרב הגאון הקדוש זללה"ה, אשר מוטל עלי משום מצות כיבוד אב, ולגודל הצורך בזמן הזה לקבוע אמונת הש"י ותורתו בלב ישראל:

ולכן לא הוצאתי לאור מאז שום ספר מאשר זכני ה', רק אשר ראיתי גודל מצוה בשעתה בענין התכלת, אשר זיכני ה' להוציא לאור לחדש מצוה קדומה הנושנת זה יותר מאלף שנים, וזיכני ה' בזכות אבותי הקדושים לבא עד תכליתה, ועל ידי סימנים הנזכרים בש"ס ומדרשי חז"ל וגדולי הראשונים מצאתי להכיר את החלזון ולהוציא ממנו צבע התכלת, והוצאתי שני מאמרים **שפוני טמוני חול**, ו**פתיל תכלת**, בביאור ענין הזה בעמק הלכה, ובעזה"ש"י הרבה אלפים מישראל דורשי מצוות ומחבביהם, חכמי לבב לוקחי מצוות כבר הטילו תכלת בציציותיהם, את זה ראיתי להקדים משום חיבוב מצוה בשעתה:

וסמכתי לו תיכף את הוצאת ספר הקדוש **בית יעקב**, יתן ה' ויקבע בלב ישראל אהבת ה' ויראתו אהבת התורה וחיבוב מצותיה:

ועתה אמרתי אשלמה נדרי אשר נדרתי בעת צר לי, והנני להוציא בזה ספר **ארחות חיים ועשר מלין דחסידותא** דהוי נהוג בהון רב. אולם פירוש החמישים שהם שישים חילוקים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל ששרשם נעלם, וביארתי שהם סוגיות שהבבלי והירושלמי מחולקים בדינים בחידושים נפלאים וברורים, ויען שהוא ביאורי הסוגיות בבלי וירושלמי ראיתי לקבוע לו מקום בין חידושי וביאורי לירושלמי שזיכני הש"י ברוב רחמיו כן יתן ה' ויזכנו ללמוד וללמד תורה לשמה, ולא ימושו מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו מעתה ועד עולם ולהגדיל תורה ומצוות ולהאדירם, ולחבב אותם, ולהגדיל כבוד מלכות שמים לעולם ועד, ושלוש על ישראל. וה' ישפוט שלום לנו ונחזיק במעוזו, יעשה שלום לנו, שלום לנו, שלום יעשה לנו:

קמו

עשר מלין דחסידותא

בגילוי הראש יעו"ש, ובפירוש המשניות תלמיד חכם. עיין שבת (ע"ז:) ובקידושין (ל.) להרמב"ם ז"ל במסכת אבות (פ"ו מ"ג) 'רב היא בר אבא אשכחיה לר' יהושע בן ובספר חסידים (סימן נ"ג) ועיין לקמן בביאורנו למילתא רביעאה: דלא הוה מסגי ארבע ד. דלא הוה מסגי ארבע אמות בגילוי ראש אמות בגילוי הראש. נראה דהדא מילתא נפקא ליה לגאון ז"ל מתלמוד ירושלמי ברכות (פ"ד ה"א) תענית (פ"ד ה"א) 'אחוי דאימא דרב אדא הוי צייר גולתיה דרב' והפני משה והקרבן עדה פירשו, שהיה שומר גולתיה דרב יעו"ש. ולישנא דצייר לא משמע הכי, ומפרש הגאון ז"ל הוי צייר גולתיה דרב, שהוא היה שמש קבוע לרב לצייר הגולתא לעשות ממנה מצנפת וסודר לעטר בו ראשו, כמו סודרא דפריס על ראשיהם של

בגילוי הראש יעו"ש, ובפירוש המשניות תלמיד חכם. עיין שבת (ע"ז:) ובקידושין (ל.) להרמב"ם ז"ל במסכת אבות (פ"ו מ"ג) 'רב היא בר אבא אשכחיה לר' יהושע בן ובספר חסידים (סימן נ"ג) ועיין לקמן בביאורנו למילתא רביעאה: דלא הוה מסגי ארבע ד. דלא הוה מסגי ארבע אמות בגילוי ראש אמות בגילוי הראש. נראה דהדא מילתא נפקא ליה לגאון ז"ל מתלמוד ירושלמי ברכות (פ"ד ה"א) תענית (פ"ד ה"א) 'אחוי דאימא דרב אדא הוי צייר גולתיה דרב' והפני משה והקרבן עדה פירשו, שהיה שומר גולתיה דרב יעו"ש. ולישנא דצייר לא משמע הכי, ומפרש הגאון ז"ל הוי צייר גולתיה דרב, שהוא היה שמש קבוע לרב לצייר הגולתא לעשות ממנה מצנפת וסודר לעטר בו ראשו, כמו סודרא דפריס על ראשיהם של

בגילוי הראש יעו"ש, ובפירוש המשניות תלמיד חכם. עיין שבת (ע"ז:) ובקידושין (ל.) להרמב"ם ז"ל במסכת אבות (פ"ו מ"ג) 'רב היא בר אבא אשכחיה לר' יהושע בן ובספר חסידים (סימן נ"ג) ועיין לקמן בביאורנו למילתא רביעאה: דלא הוה מסגי ארבע ד. דלא הוה מסגי ארבע אמות בגילוי ראש אמות בגילוי הראש. נראה דהדא מילתא נפקא ליה לגאון ז"ל מתלמוד ירושלמי ברכות (פ"ד ה"א) תענית (פ"ד ה"א) 'אחוי דאימא דרב אדא הוי צייר גולתיה דרב' והפני משה והקרבן עדה פירשו, שהיה שומר גולתיה דרב יעו"ש. ולישנא דצייר לא משמע הכי, ומפרש הגאון ז"ל הוי צייר גולתיה דרב, שהוא היה שמש קבוע לרב לצייר הגולתא לעשות ממנה מצנפת וסודר לעטר בו ראשו, כמו סודרא דפריס על ראשיהם של

ארחות דחסידותא

ב. מקורו גם בזוהר הקדוש פרשת בלק (קפ"ז): 'פתח ואמר, החכם עיניו בראשו וגו'. וכי באן אתר עיניו דבר נש, אלא בראשו, דילמא בגופו או בדוועיה, דאפיק לחכם יתיר מכל בני עלמא. אלא קרא הכי הוא ודאי, דתנן, לא יהך בר נש בגלוי דרישא ד' אמות. מאי טעמא. דשכינתא שריא על רישיה, וכל חכים, עיניו ומלוי בראשו אינן, בההוא דשריא וקיימא על רישיה. וכן מבואר במסכת פופרים פרק יד הלכה יב: 'קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע לומר יוצר אור, ואינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו. פוחח, הנראין כרעיו, או בגדיו פרומים, או מי שראשו מגולה, פורס על שמע, ויש אומרים בכרעיו נראין, או בגדיו פרומים, פורס על שמע, אבל בראשו מגולה אינו רשאי להוציא הזכרה מפיו'. והפליא בדבר הגאון רבי שלמה קלווגר זצ"ל בספרו שו"ת האלף לך שלמה חלק או"ח סימן ג: 'שאלת בענין גלוי הראש, ותמצית דבריו הוי, לחלק בין תלמיד חכם לאחר, דדוקא התלמיד חכם אסור לילך בגלוי הראש ולא אחר. דבתלמיד חכם שייך הטעם דהשכינה על ראשו. ולפענ"ד אין נראה כן, דאם כן מחזי כיוהרא וגאווה, וכל המתגאה דוחק רגלי השכינה ואם כן שוב השכינה מסתלקת הימנו ולמה ליה לכסות ראשו. ובעיקר שורש הדבר, אם כי כבר דשו בו רבים, אעפ"כ לא אמנע מלחוות דעתי גם אני בעזה"י. דלדעתי יש חילוק בין גלוי כל הראש למקצת הראש, דמה דאמרין דלא ילך ד' אמות בגלוי הראש, דמשמע פחות מד' אמות מותר, היינו רק במקצת גלוי הראש, בזה אסור רק ד"א תחת אויר השמים, הא פחות מד"א מותר, אבל בגלוי כל הראש אסור אף פחות מד"א. וכן מה שאמרו חז"ל בשבת ק"ח תיתי לי וכו', היינו נמי רק בגלוי מקצת הראש זה הוי רק מדת חסידות, אבל כל הראש מדינא אסור. וכן מ"ש במדרש גבי קריאת שמע דלא הטרחתו עליכם לקרות פרועי ראש, הכונה נמי מקצת הראש. דהנה ידוע דכוונת האדם עיקרו במוחו תליא מלתא, וזה יעיד החוש שאם האדם מלובש איזה משא על המוח, אזי כבד עליו לכונן כראוי בשכלו, ואך אם יסיר המשא מעל מוחו יוכל לכונן דעתו יותר, ולכך בקריאת שמע דבעי כוונה, הוי ס"ד שיהיה קורא בגלוי הראש, היינו המוח,

קמח

עשר מלין דחסידותא

אוצר חכמות

מפלפל בין תלמידי רב, כמו בסוכה (ט"ו).
'לימא תהוי תיובתא דרב הונא בריה דר'
יהושע אמר רב אמי במעדיף' ובחולין (מ"ו).
אמות בגילוי הראש' שלישית ידקיים שלש' בעי רב הונא בריה דר'
יעו"ש. והוא היה אחרון
לרב הונא סתם, כמו שכתב התוס' במועד
קטן (ט' ד"ה ר"ה) ובמסכת בבא בתרא (כ"א: ד"ה
פשיט) ורש"י ז"ל במסכת עירובין (ה' ד"ה למאן)
כתב, על רב הונא בריה דר' יהושע שהיה
תלמידו של רב הונא סתם תלמידה דרב
עיי"ש וצריך עיון דבידושין (ל"ב:) משמע
שהיה קטן מרבא וקם מקמיה, וכן מוכח
במסכת בבא בתרא (ק"ל:) שהיה תלמיד רבא
כרב פפא חבירו, וכן כתב בעל המאור ז"ל
סופ"ב דעירובין בהדיא, ואם כן היה
אחרון מאד, ואיך ראוי לומר דהוה נהיג
בתר רב. ודוחק לומר דלאו דוקא תלמידי
רב ממש קא חשיב הכא אלא גם תלמידי
תלמידיו קא חשיב, דאם כן הוה ליה
למיחשב בהאי מנהגא טובא, רב נחמן בר
יצחק במסכת שבת (קנ"ו:), ורב כהנא ומר
בר רב אשי במסכת קידושין (ח.). ואולי
דעת הגאון ז"ל שרב הונא בריה דר' יהושע
שימש את רב בילדותו והאריך ימים הרבה
עד שהיה גם בישיבתו של רבא, כדאיתא
במסכת ראש השנה (י"ז.) שהוסיפו לו
אריכת ימים בחוליו, והיינו דאמר להו רבא
לרב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע
במסכת כתובות (פ"ה.) 'קאקי חוורי'
ופירש"י ז"ל לפי שזקנים היו יעו"ש. ועל
פי זה יתבאר לנכון מה דמצינו איזה
פעמים לרב הונא בריה דר' יהושע שהוא

מפלפל בין תלמידי רב, כמו בסוכה (ט"ו).
'לימא תהוי תיובתא דרב הונא בריה דר'
יהושע אמר רב אמי במעדיף' ובחולין (מ"ו).
אמות בגילוי הראש' שלישית ידקיים שלש' בעי רב הונא בריה דר'
יעו"ש. והוא היה אחרון
לרב הונא סתם, כמו שכתב התוס' במועד
קטן (ט' ד"ה ר"ה) ובמסכת בבא בתרא (כ"א: ד"ה
פשיט) ורש"י ז"ל במסכת עירובין (ה' ד"ה למאן)
כתב, על רב הונא בריה דר' יהושע שהיה
תלמידו של רב הונא סתם תלמידה דרב
עיי"ש וצריך עיון דבידושין (ל"ב:) משמע
שהיה קטן מרבא וקם מקמיה, וכן מוכח
במסכת בבא בתרא (ק"ל:) שהיה תלמיד רבא
כרב פפא חבירו, וכן כתב בעל המאור ז"ל
סופ"ב דעירובין בהדיא, ואם כן היה
אחרון מאד, ואיך ראוי לומר דהוה נהיג
בתר רב. ודוחק לומר דלאו דוקא תלמידי
רב ממש קא חשיב הכא אלא גם תלמידי
תלמידיו קא חשיב, דאם כן הוה ליה
למיחשב בהאי מנהגא טובא, רב נחמן בר
יצחק במסכת שבת (קנ"ו:), ורב כהנא ומר
בר רב אשי במסכת קידושין (ח.). ואולי
דעת הגאון ז"ל שרב הונא בריה דר' יהושע
שימש את רב בילדותו והאריך ימים הרבה
עד שהיה גם בישיבתו של רבא, כדאיתא
במסכת ראש השנה (י"ז.) שהוסיפו לו
אריכת ימים בחוליו, והיינו דאמר להו רבא
לרב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע
במסכת כתובות (פ"ה.) 'קאקי חוורי'
ופירש"י ז"ל לפי שזקנים היו יעו"ש. ועל
פי זה יתבאר לנכון מה דמצינו איזה
פעמים לרב הונא בריה דר' יהושע שהוא

ארחות דחסידותא

ומקצת הראש יהיה בגלוי שיוכל לכוין יותר, לכך אמר דגם זה אינו מטריחם בזה, אבל בגלוי כל
הראש אסור מדינא, ובזה יתיישבו כל המקומות הנראין כסותרין:

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) פסוקים דף קס"ח;
(ב) יומא כז. פס: מנחם
כח. (ג) פסוקים דף קס"ח;
(ד) פסוקים דף קס"ח;
(ה) פסוקים דף קס"ח;
(ו) פסוקים דף קס"ח;
(ז) פסוקים דף קס"ח;
(ח) פסוקים דף קס"ח;
(ט) פסוקים דף קס"ח;
(י) פסוקים דף קס"ח;

הנהגות הב"ח

(א) נדרים
(ב) נדרים
(ג) נדרים
(ד) נדרים
(ה) נדרים
(ו) נדרים
(ז) נדרים
(ח) נדרים
(ט) נדרים
(י) נדרים

גלויות הש"ס

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

הנהגות הנ"א

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

ליקוטי רש"י

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

תורת אור השל"א

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

נדרים

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

נדרים

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

נדרים

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

נדרים

נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים
נדרים

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה יז.

ועליהם אמר דוד אהבתי. דכמיז ציה אפסויה חנלי מות וכתמיז
לדתי ולי יהושע כשהוא כל בנאות רב חסד מטה
ומושיע כדדרשין לקמן א' נמי מלשון דלה דלה לנו (שמואל ב') ששעלה
מזור עמוק וכמיז כמריה (ההלל קטו) שוב נפשי למנוחיו וגו'
וזהר אלהך חללות המים:

המינים פליגי זה רב אחא ורבנא צפקא אין

מעמדין (פ"ז ט:). (מהו מין) [פ"ז ט:]:
כי לית דהו תקנה ברוב שניות.
ואית דכו עון דפושעי ישראל
גנופן ואל דלמך לעיל רשעים
דשינו רובן עוונות נכתבים
ונחממים לאלתר לגיהנם אע"ג
דכמיז בקרא לדרשון עולם לא שלא
יהא להם תקנה אלא דמוזים שנים
עשר חדש ועולים ואל דלמך צפקא
הוכיז (פ"ז דף ט: וספ) ששנה יורדים
ואינם עולים היינו לאלתר ואל דלמך
רשע לקיז צפקא חגיגה (דף ט: וספ)
פושעי ישראל אין אור של גיהנם
שולט בהן הא אמר עיל דרש עושין
פסין (ערוך דף ט: וספ). דלמית
אציהם ומסיק להו:

קרקפתא ד"א מנה תפ"ן. חס עוסק בתורה

כמית חפלן דמי דלמך ממילתא
העוסק בתורה פטור מן החפלות
ורבינו חס מפרש דהכא כשהמלאה
מזה עילי שמוגות עילי רעונות
של חפלות שגראו חפ"ל חס יקא
להם משום דענין גוף נקי
כאלעזר בעל כנפים כדליתא בגי'ם
במה טומונין (שם דף ט: וספ) והוא
דואג כל שעה שמה לא יוכל להיכר
לשמרה עתההו בקדושה גוף ואל
אין עילי דמי פושעי ישראל חפלות
וכל הני דשמעתין שאלא עשה
תשובה אצל עשה תשובה אמרין
ציומא (דף ט: וספ). דתשובה מולה
ומיתה ממרקת:

אמר רב עובדין ורבנא עובדין עובדין שקן נה מוזהר עילי

כדליתא בפ' ארבע מיתות (סנהדרין
דף ט: וספ):

חמלה

ועליהן אמר דוד אהבתי כי ישמעו ה' (ד' דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כי
ישמעו ה' אברהם כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה
לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושע אע"פ שרלה אני
מן המצות לי נאה להושיע פושעי ישראל בגופן מאי ניהו אמר רב קרקפתא
דלא מנה תפלין פושעי אומות העולם בגופן אמר רב עובדין ושננתו
חיתותם בארץ חיים אמר רב חסדא זה פרנס המבטיל אימה יתירה על הצבור
שלא לשם שמים אמר א"ר יהודה אמר רב יכל פרנס המבטיל אימה יתירה על
הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן תלמיד חכם שנאמר (לכן יראוהו
אנשים לא יראה כל חכמי לב) בית הלל אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד
דכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

ס"ה וכן היא המדה. היא המדה השנייה שבה נדרים נדרים וכן היא שבתה ורב חסד בריה רב חסד ורב
כלפי חסד. ופי' רבי ישמעאל מעביר עון ראשון ראשון ומוחזיהו חסד. אמר רבא וכן עצמו אינו נמחק ולא עמו
עשה תשובה נגדו אן מוכרין לו שום פשעיו שנאמר והשבת חטאת לא יכשל בו ביום שוכן מרשע אלא הקב"ה מחול
לו כל פשעיו ותתנו כמחירתו: אמר רבא המעביר על מדותיו מעבירין לו על פשעיו שנאמר נושא עון למי נושא
חשק שלמה על ר"ח (ב' זיל משלי חמי הטעם אין הקב"ה סופס ענין אלא עשיתי כלי' וכו' להחל ברי' חסד). (ג' פס אלסם
מק' מנחם דפי' חסד אלא חלילי דליל' כלן פי' חסד לנחמן וכו' דלמא ענין ברי' חסד).

ומצפצפין לעוקים וזכרים ממון יסורין שעה אחת ועולין: משה
בפ"י חסד. הוואיל ומתלה על מתלה הם מטה את הכהנע ללד זכות
ולין יורדין לגיהנם: בגופן. לקמייה מפרש: המינין. האנשים אשר
הפכו דגרי אלהים חיים לרעה כגון דלוקים ובייחוסים:
והמסורות. מלשנים שמסורים ממון

ישראל צד העובדי כוכבים:
אפיקורוס. מזה תלמיד חכם:
שכפרו בתורה. האומרים אין מורה
מן השמים: שפירשו מדרכי ציבור
לא גרסין דהיינו כל הני דלעיל וכן
מתני' בסדר עולם (והי גרסין ליה
הם שפירשו מדרכי הענין כגון
המינין והמסורות כו'. מדרכי ציבור
מדרכי ישראל: ושנתנו חיותם.
לקמן מפרש: וצור. כמו וצורם:
שפשוט ידיהם בזה. שהמרינו
המ"ק בעולם: בני מוחזא. מעוננים
ושמנים היו: ומקריין בני גיהנם.
ק' יקראו להם: והאמרת לית דהו
תקנתא. דנעשין אפר והכא ופרמס
לכרף עון הכסף שימקין ויסקיין
את עונות: דלה אני במצית.
כגון ציננים שאין זכותיהן מכריעין
לתלות להם מוכות: ולי יהושע.
גרסין ולא גרסין דלמך: כובש.
אח כה המאזנים של זכות ומכריעין.
את העונות: יכבוש עונותיו.
יכרעו צו: נושא. מנניה כף מאזנים
על עון: מעביר ראשון ראשון. עון
שכרשונים (ההלל) נחמס לתם לקף
מעבירו ושמוטו שחם היו מתלה
על מתלה כיון שחסר אחד מהן
יכרעו הזכות וכן הלא המדה:
ועון עצמו אינו נמחק. אלא מונה
ללד אחד דלי איכא רובא עונות
(ג) זהיה ההוא עון מתחשך
צדיקיהו למנות עם רשעים גמורים:
המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק
למדוד מדתו (למעשים אותו ומנית
מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין
על המצות (יומא דף ג:) אין מעבירין
על האלוהין (ערוך דף ט: וספ) מניתן
והולך לו: מעבירין לו על כל פשעיו.
אין מדת הדין מדקדקת למשיקין אלא
מנחמן והולכת: צביתו ליה זוורא.
הכינו לו דה לנדן מה היא צדת
המים מכריעין: איתפח. נתפסא:
הבי הוה. מיתה נקטה עלי: לא
מוקים במיליה. אינו מעמיד על
מדותיו: לא תקומו בהדיה. לא
מדקדקן למיני: אליה. שמינה
יש כלן וקון זה כלומר דבר
תנחומין יש כלן אצל יש במוכה
דבר קשה שאינו שווה ללל:

למי
הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

הכי עובד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר (ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא
שנאמר (נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא
ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו (רבא אמר) כל המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי וי' נושא עון למי שעובר על
פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשוילי ביה חזיה דחליש ליה עלמא אמר להו
צביתו ליה זוורא לסוף איתפח הוה מוכסיף רב פפא למוחזיהו א"ל מאי חזית אמר (ליה) אין הכי הוה
ואמר להו הקב"ה הוואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא
עון לעובר פשע לשאירת נחלתו אמר רבי אהר בר חנינא אליה וקין בה לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו
למי

מוקים במיליה (שאינו מעמיד על מדותיו) לא תקימו בהריה.

ובשבת קיח: מצינו שאמר תיתי לי דלא מנינא ד' אמות בגלוי הראש. גם מצינו שהיה בקי ברפואות כע"ז יב.

ובכריתות ימות עולם מביא שנפטר תשכב לשמרות היינו ארבעים שנה אחרי פטירת ר"פ ואינו מביא שום ראיה לזה, ולא נמצא פטירתו לא באגרת דרש"ג ולא בספר הקבלה להראב"ד כי לא היה מראשי מתיבתא וכל"ס נפל מעות ברבריו וצ"ל תרפ"ב.

ר' הונא בר' יוסי
או ר' חונה בר יוסף.

נזכר תענית פ"ד סה"ה ר' חונה בר יוסף אמר דרך תהום גלו, והמאמר מובא באיכ"ר סוף הפתיחות ושם ר' הונא בשם ר' יוסי. ובמד' שמואל פ"ב יאר"ה בר יוסף אך המאמר גובע מסנהדרין פ"ב ה"ה ושם ר"ה בשם ר' יוסי. ובתנחומא נחייג ר"ה בר' יוסי אימר אף שינוי השם מבטל גזירה קשה. והמאמר בב"ר פמ"ד י"ב ר"ה בר רב יוסף, ונראה שהוא ר' הונא השלישי שהיה תלמידו דרב יוסף בככל ועלה אח"כ לא"י כמבואר בערכו.

ר' הונא בר יצחק

נזכר פס' רבתי פ' בחדש השביעי ס"ג ור' יהושע בר' נחמיה אמר בשמו. וכן נזכר מד' תהלים פ"ד-ט.

רב הונה בר יקי.

נזכר פס' רבתי פ' את קרבני, ומובא בערוך ערך קקבטין בשם הונא בר יקי. רב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא. לא נזכר בשום מקום להלכה אך ברכות כו. אמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא ושם לא. איתא מרי בר בריה דר"ה בריה דריב"א וצ"ל

בריה

ואסר ליה, לקמיה דר"ה בריה דר"י ואסר ליה. ובשבת פט. א"ל ההוא מרבנן לר"כ מ"ם לא שכיחת קמיה דר"פ ור"ה בריה דר"י רמעיני באגדתא, ומו"ק יט: א"ר נחמיה בריה דרב יוסף אשכחתינהו לרב פפי ולר"פ ולר"ה בריה דר"י דיתבי וקא אמרי וכו'. וב"ב כו. שהיו לר"פ דקלים אמיצרא דר"ה בריה דר"י, וקראו ר"פ מר. וברכות נח: ששניהם היו קא אולי באורחא פגעו ביה בר' חנינא בריה דרב איקא אמרו ליה בהדי דחוינך בריכינן עלך תרתי — אמר להו אנא נמי כיון דחזתינכו חשבתינכו עלואי בשיתין רבוון וברכיני עלייכו תלתא — אמרו לו חכימת כולי האי? יהבי ביה עינייהו ושכיב.

חביריו מלבד רב פפא היו רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא שהיו יחד אצל רבא כקידושין לב. ורב פנחס בר אמי כבתיבות פה, ור"ג בר יצחק כסנהדרין ל: שאקשי ליה רנב"י ור"ה בריה דר"י תריץ ליה א"ל רנב"י תנוח דעתך שהנחת את דעתך. ובפסחים לג. מתיב לרנב"י. רב יהודה בר חנינא הקשה לו ב"ק יד; מנחות מו. רב כיבי בר אבוי כסנהדרין סו; ור"ה בריה דרב יהושע א"ל משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מולייתא כב"ב קלו: קנא.

תלמידים לא מצינו בשום מקום שהיו לו וזה יען שר"פ היה הריש מתיבתא לכן נחשבו כולם לתלמידי ר"פ זולת ר' יעקב מנהר פקוד שאמר משמיה לפני רבינא כסנהדרין סט.

מחיו הפרטים לא מצינו שום דבר זולת ר"ה יז. שפ"א חלה ובא ר"פ לשיולו ביה חויה דחליש ליה עלמא (שהוא נוסס) אמר ר"פ להכין לו תבריכין לסוף איתפח הוה מיכסיף ר"פ למחווה, ואח"כ שאלו ד"פ מאי חזית א"ל אין הכי הוה (שמיתה בקנסה עלי) ואמר להו הקב"ה הואיל ולא

רבינו חננאל

הני תלת מילי יהבי
ערבונא בנהורא מאן
דסריק יבש ומאן דשתי
סיף סיף ימאן דסאים
מסאניה כי רטיבתא
כרעיה. **תלא** לחמא קשי
לעניותא. **דאכיל** תחלי
ולא משי ידיה מפחד

ואזיל רב פפא מימיניה. מלדד
אילדודי הוה דאמר צפרק

הממונה (יזמא 77 לו.) המהלך לימין
רצו הרי זה צור:

תלמי בביתא קשי **לעניותא.**
 (ב) מכלא קשה לרש"י דפירש
 בצרפק קמא דמגיגה (דף ה.) היינו
 דאמר ר' אינשי וזוי לתליתא שכיחא
 לעללא לא שכיח ופי' לתליתא לקנות
 פת לזורך היום שחולין צל ואין
 דרך לתלתו צל דהא אמרינן הכא
 דקשי לעניותא ור"מ מפרש שם לתליתא
 כשדוחקין אותו לפרוע מוצא לזין אבל
 לקטת תצוה לאכול אתו מוצא לזין:
 וזה

רב אשי חזינא לרב כהנא דפרי

דבי איגרי רישפי למאי נפקא
למאי נפקא מינה לגזוזי¹⁰ לה
פרחי שמע דקא אתא עילויה
ופקעה היא¹¹ פרחא דבי זרדא
משיתין שידי למאי נפקא מינה
דאזיל וקאי גבי¹² זרדא דהוה
להווא מרבנן דלא ידע דזרדת
שמע דתלו חנינא בגוויה וקא
בדיקא ביה במר דלא ידע
שידי הוה כתב לה קמיעא דר
קמב מרירי תרי קמבי הוו¹³
מיהרא קמב מרירי שמו ומיו
מיהרא¹⁴ קמב ישוד צהרים

אֲבִי הוּא שְׁקִיל וְאִזֵּל וְאִזֵּל
מִשְׁמָאֲלִיה חֲזִייה לֵהְיוֹת קָטָן
לְרֵב פָּפָא לִשְׁמָאֲלִיה וּלְרֵב הוּנָה
אֲנָא מֵאִי שְׁנָא דְלֵא חֲשִׁישׁ לִי
שִׁיתֶסְר בִּיה וְדֵאִי שְׂכִיחִי מְכֵא
בְּטוּלִי דְחֻצְבָא דְלֵא חֻצְבִּי גֵרִי
וְעִיקֵר בְּטוּלִי דְבֵית הַכְּסָא
לְנֶהוּרָא (ג) מִן דְסָרִיק רִישֵׁיהּ
אֲדַמְיִתְנִיה כְּרַעָא תִלְאִי בְּבִירִי
תִלְא מְזוּנִיה וְלֵא אֲמַרְן אֵלָּא
הִיא פֶּאֶרִי בְּבִיתָא קְשִׁי לַעֲ
שְׁבָתוֹת וּבְלִילִי רִבְעִיתָא שְׁרִירִי
אִיסְרָא דְעֻנְיוֹתָא נָבֵל שְׁמִיָּה
מִיָּא בְּצַעִי קְשִׁי לְבְרוּקְתִי דֵּא

המזמין בנגות רשפי שמן: לְמִיכָתָב קִי
מִינֵה. לְבָרוּחַ מִפְּנֵיהֶ לְפִי שֶׁאֵין לֵה עֵינֵי
אֵילָן: הִכִּי גִרְסִין פֶּקַע הוּא וְצוּחַ דֶּס
דֶּסֶר בְּצוּרָה מִרְבֵּנָ בְּדִיקָה לֵיה לְמִו
וְהִדֵּר בְּכֵדָה דִּמְכָסָּה. מִתְגַּלְגֵּל בְּחוּךְ
אֲזוּקָה: שֶׁשֶׁמֶת קִימָה לָךְ. עֲשֵׂה אֶת
הָאֶרֶץ לִישְׂרָאֵל: וְלֵךְ הַצֵּב גִּרְמִיָּהוּ.
עֲשֵׂה שְׂרָגָלָה לְחִים דְּלֵה הָרְחִיעִה וְתִתֵּן.
בְּשׂוּרָה. פִּירוּרִי שֶׁל פֶּת: נִקְרָ שְׂמִיָּה
לְכָלוּךְ (1) וְשֶׁמֶת נִכְסֵי בְּצִית שֶׁהוּא רוֹחַ

לעזי דעם"י

פֿלשדריי. פירוש חולי
השימחוק.
מוורשין. פירוש חולי
השימחוק.
קרפטיף. פירוש גלף
(ועיין חוספות בילע דף כה
ע"ב ד"ה ולף ומחנמא
בראשית, 1).

פירוש אלן של עוזרדין
(עיין רש"י בחובות דף
עט ע"א ד"ה וזרחא
וב"מ דף קט ע"א ד"ה
קדמי ציה וזרחא).

ליקומי רעז"י

בר קשא. ממונה למלך
 ישראל היה [שבת ק:].
 מושל העיר [רשב"ס ב"ב
 קי:]. פארי. סובין [ב"ב
 צד:]. נשורא. פירורי
 אוכלין [חולין קה:].

קיא:

האילן האיש מת: ה"ג הני מילי היכא
 לדין בלע"ז: צדא. כחז חני הראש:
 קרפס"ף בלע"ז: ודרתא. טונדכ"ר:
 דוחי. כך הוא שמש: דבי ודרתא.
 שדים שמן: דבי איגרי. התמיון
 נגוגת רשפי שמש: ונפקא מינה.
 לכתוב קמיעא בשם אילן^ל כגון אס
 חסדא חסדא חסדא חסדא חסדא חסדא

החן תחת כי פרחו כחור לו
 קמיעו בשם רוחי: לְמַאי נִפְקָא מִינָה
 אֲדוּוּיִי אֵהּ. לְבָרוּחַ מִפְתִּיחַ לְפִי שִׁדְדִי.
 לֹא עֵינִי וְלֹאִנִּי רֹדְפִימָה: גִּזְיִיחָה, צִרְחַן
 מִפְתִּיחַ: כִּי אֲזַלָּה נִפְקָא אֲדִיקְלָא.
 כְּשֶׁהִלְכֵה אֲחִירִי נִתְקַלָּה וּנְפִלָּה עַל
 עֵקֶר אֵילִין: הִ"ג פִּקְעָה הָיָה וְצִוּוּחַ
 דִּיקְלָא, יֵשֶׁת הִדְקֵל: בֵּר קִשְׁא.
 שׁוּמֵר הַעִיר: הִ"ג סוּדְרָה דִּמְר דְּרֹמָה
 כִּי לֹרֵעָה מִבְּרַעַן: בִּדְקוּחָה אֲמִיר אֲדֵע
 יֵדַע אֵיךְ לְמִימְרָה בִּרְדוּךְ: שִׁמְרִי יֹדַע
 לְצֶרֶךְ עַל הַסּוּדֵר¹² בְּרֹךְ עוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:
 בַּחֲשָׁא. קַף הַקְדִּירָה: וְהִדְר בְּכִדָּא
 דְּמַכְבָּא. מִתְגַּלְגֵּל תַּחַךְ כִּד שֶׁל כִּוְחָם:
 וּמִשְׁתַּחֲוֵי בְּיוֹשְׁרָא דְּחַבְבָּא: שִׁמְרִי
 יֹשְׁעִי עַל מִשְׁרָא אֶת הָאֵקֶר:¹³ דִּקְלָא
 חֶבֶר וְהִירֵיחָה: אֲזַל לֹא אֶחָה: אֲרִיגָא

שרגנו נחם ממי החמירה: תליה
בביתא. התולה פתו צאיר צמוד כל
אחד: תלם לביחיתיה. לסלו ופת
צמוז: יישורא. פירויון: איפרא
דמוני. מלאך הממונה לזמן
מזונות: נקוד שמיח. לשון נקידו
כמו מנקד^ט חזירו לפיכך אינו רואה

נכנס לבית שהוא רואה שאין נוהגים
מנהג נקיות צפת: לברוקתי, כליון
עינים: מפחד, ואינו יודע למה:
דמוכר

רשב"ם
 דמפני אגירדא דדיקלא. דקל קלון:
 רוח פלגא. מורשי"ן צלע"ו: צרדא.

נעקר האילן האיש מת: ה"ו המי
מילי היבא דלא מנח כרעיה עיליה:
הבושה טול' הוו. שהרוח רעה שורה
מתמיסין: טולא כנדא. שם אילן:
טולא דפרחא. נלף: ורדתא. שונג'י:
טולא דארבא. ספניה: טולא דערבבתא.
כל אילן ערבה: נוסיח. ענפיו:
טוליה. עטו: דבי פרחו רוחא.
אותו שדים דמי פסחי שמן רוחי
ולקמן מפרש למאי נפקא טעמא
דבי ורדתא שירי. שמן: דבי איגרי.

אז בשם רוחי: לְמֹאִי נִפְקָא מִינָּה לְמֹוִי
בְּשֶׁהִלְכָה אַחֲרָיו נִתְקַלָּה וְנִפְלָה עַל עֵינָיו
אֶבְרָהָם בְּנוֹיָהּ. לְדָלִיל: הֵכִי גִרְסִין מִדִּרְיָה
וְעוֹר יִשְׂרָאֵל תִּתְפַּלְּרָה: בְּחֹשֶׁא בְּקִרְדָּא¹
יֵה: מֵאִי שְׂנָא. כִּי אֵינָן חֹשֶׁשׁ זִי אִם
אֵל. תִּלְכַּד עֲשֵׂב שְׂחִיסִם זִי יִהְיֶשׁ עֵת
שְׂטָרָן מִן הַחֲזִיזִים אֲדִמְיָתָא בְּרִיעֵיהּ.
תִּגַּל: אֵל וְעַת מְבוֹרִס: פִּתְרִי. מוֹרְסִן:
אִיבָר דְּעִנְיּוּתָא נִבְלָ שְׂמִיָּה. לְשׁוֹן
לְבִין עֵינִים: מִפְּחִיד. וְאִינוּ יוֹדַע לְמָה:

האי מאן דמפני אגורדא דדיקלא אחרא ליה
לדידיה⁶ רוח פלגא והאי מאן דמצלי רישיה
אגורדא דדיקלא אחרא ליה רוח צרדא האי
מאן דפסעי אדיקלא אי מיקטל קטיל אי
איעקר מעקד ומיית⁶ הנ"מ דלא מנח כרעיה
עילויה אבל מנח כרעיה עילויה לית לן בה
חמושה⁷ טולי הוי טולא דדיקלא יחידא טולא
דכנרא⁸ טולא דפרחא טולא דזרדתא⁹ איכא
דאמרי אף טולא דארבא וטולא דערבתא
כללא דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה
וכל דקשי טוליה קשי טול¹⁰ לבר מכרו משא
אע"ג דקשי טוליה לא קשי טוליה דאמרה
לה שידא לברה פירחי נפשך מכרו משא
דאיהו הוא דקטיל לאבוק וקטיל לדידיה¹¹ אמר

מכולהו מילי בי פרחי רוחי דבי זרדתא שידא
נה לקמיעא דבי פרחי בריה שאין לה עינים
נא חדא הוה אזיל צורבא מרבנן לאפנויי לבי
נזי לה כי אולא חבקיה לדיקלא צווה דיקלא
שידי הא זרדתא דסמיכה למתא לא פחתא
למייכתב לה קמיעא ⁶ ההוא בר קשא דמתא
מייך למתא עלוי ביה שיתין שידי ואיסתכן אתא
דשיתין שידי היא כתב לה קמיע לחדא שידא
משורו הכי סודריה דמר כי צורבא מרבנן
ידך אתא ההוא מרבנן דידע זרדתא שיתין
תין שידי שמע דקא אמרו פנו מנייכו מוכא
ד מקמי מיהרא וחד מבתר מיהרא דמקמי
בי כדא דכמכא והדר ביה בחשא דבתר
זו ומיחויי בי קרנא דעיצא והדר ביה כנפיא
פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע

מרידי דקא אתי לאפיה רשומאליה אהדרא
בריה דרב יהושע לימיניה אמר ליה רב פפא
ר ליה את שעתא קיימת לך מחד בתמוז עד
אילך ספק שביחי ספק לא שביחי ומשתכחי
לא ובמזלי דצפרא ופניא דלא הוי גרמידיא
ר רב יוסף הני תלת מזלי יהיב ארבוניא
יבש ומז דשתי טיף טיף ומז דסיים מסני
קשי לעניותא כדאמרי אינשי תלא סילתא
זמא אבל בישרא וכוורי לית לן בה אורחיה
תא נשורא בביתא קשי לעניותא בלילי
מזיקין עילוייה איסרא דמזוני נקד" שמה
א אפומא דחצבא קשי לעניותא מאן דשתי
תחלי ולא משי ידיה מפחד תלתין יומין
דמסוכר

א. גסס אלז כגון אס הזק מחת צי פרחי יתכזב לו קמץ
אניה רודפתו: גזירה. גרם מפניה: בי אזלא נפקא אדקלא
: יבש הדקל: בר קשא. שוטר העיר: דקא תלו ביה חי
א ידע לצימר ברוך. שאני יודע לנכר על הסודר ^(ג) ברוך
של יומא: ואהדרניה לרב הונא מימיניה ולרב פפא משמ
ויש לך מול טוב ולא מיזון: ומשתכחא בטולא דחצי
גלגל דתא: ארבוטא. עיורון: וישתי טיף טיף. יין
בביתיה. המולה פתו בלחר צפון כל אחר: תלאם
שון נקיות לפיכך אנו רוצה שיהו עיורון ושלכין תלאם
שאין נהגין מנהג נקיון כפת: בצעא. כקערה: לברוקתיה

תלמוד בבלי <עוז והדר> - ה פסחים / תלמוד בבלי { עמוד 234 } (743502)

מסורת הש"ס
עם הוספות

[שנת קי. וע"ש
ש"י צנא צמרא קי:
ש"ס רצ"בס], (3) [חולין
:], (2) [צרכות ס:],
צנא צמרא דף נו,
[צרכות דף ס:],
כדאימא לעיל דף מט,
צנא צמרא דף נו,
וכ"כ בתוס' סנהדרין
עו: ד"ה והמלוה.

הגהות הב"ח

(ג) וַיִּמָּוֶת וְהָיָה
 אֵלָּה: (3) שָׁם מֵאֵן
 יִרְקָה וְכִי וּמֵאֵן דְּשִׁמִּי
 וּמֵאֵן דְּקִיָּם מִסִּי
 מִתְחַלָּה: כְּרֵעָה:
 דְּשִׁמִּי ד"ה הָיָה מֵאֵן
 דְּרִיקָלָה דְּקִיָּם דְּקִיָּם
 (לְיוֹר) [צִרְיָן] אֵלָּה:
 דְּהִי הָיָה מֵאֵן וְדִי
 דְּהִי כֻּדָּה דְּהִי אֵי
 קֻטְלָה: (4) דְּהִי אִסְרָה
 וְיִתְחַלָּה נִגְלָה שְׂמִיחָה בְּנִסָּה
 שְׂמִיחָה: שְׂמִיחָה
 יִצֵּחַ וְשִׂמְחָה נִתְחַלָּה:
 דְּשִׁמִּי דְּהִי אִסְרָה
 לְכַלּוֹר וְיִתְחַלָּה
 וְיִתְחַלָּה וְיִתְחַלָּה
 בְּנִסָּה:

הגהות הגר"א

[גמ' טולא דזרדמא
 דערבבא "ד
 טולא דארבא
 ד"א כ"ל (ומה
 טעם מ"ס צהגרות
 רי"ב וע"ע נ"א
 גמרות (המאור פ):
 [שם פרחא. נמק:

תורת אור השלם

מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף
טֹב מִרִּירִי וְשֵׁן בְּחֶמֶת
שָׁלַח בָּם עִם חֶמֶת
לִי עֶפֶר: (דברים ל"ב, כד)
מִדְּבַר בְּאֶפֶל יִהְיֶה
נִקְטָב יִשׁוּר צְהָרִים:
[החלים צא, ו']

הנהגות וציננים

[illegible]

סימן ע"ב

שאלה למי שראשו כבד יש לו היתר לישב ולאכול בגילוי ראש.

תשובה אין אני יודע איסור לברך בלא כסוי ראש ומהרא"י פשוט לו שאסור בהזכרת שם בלא כיסוי הראש ולא ידענא ממאי והנה מצאתי שכתב במסכת סופרים (פי"ד הט"ו) יש בו מחלוקת שכתב פוחח הנראים כרעיו או בגדיו פרומים או מי שראשו מגולה פורס את שמע וי"א בכרעיו ובגדיו פרומים פורס אבל לא בראשו מגולה ואינו רשאי להוציא הזכרה מפיו ע"כ. ור' ירוחם כתב בסוף נתיב ט"ז שאסור לברך בגילוי הראש ולולי שאינני רגיל לחלוק על הקדמונים א"ל שיש גדול שיסייעני הייתי נוטה להקל ולברך בגילוי הראש ואפילו לקרות ק"ש שרי שהרי איתא במדרש רבה (ויקרא פרשה כ"ז) אמר רבי ברכיה מלך בשר ודם משגר פרוטגמא שלו למדינה מה הם עושין כל בני המדינה עומדים על רגליהם ופורעים את ראשיהן וקוראין אותה באימה ביראה ברתת ובזיע אבל הקב"ה ית' אומר לישראל קראו ק"ש פרוטגמא ידי הרי לא הטרחת עליכם לקרות לא עומדים ולא פרועי ראש כו' משמע להדיא דליכא איסור בפריעת ראש אלא שלא החמיר עליהם ומה אעשה שכבר הורו לאיסור אבל בזה תמיהני שנהגו איסור בפריעת ראש אף בלא תפילה ולא ידעתי מאין זה להם כי לא מצינו איסור בפריעת הראש כי אם לאשה כדאיתא בפ' המדיר (ע"ב.) וממדת חסידות הוא שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש ודוקא הליכה ד' אמות כדאיתא פ' כל כתבי (ק"ח:) אמר ר' חנינא * תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש והוא ממדת חסידות כמו שחשיב שם אינך תיתי לי כו' ועוד ראייה מפ"ק דקידושין (ל"א.) דמסיק שם אמר ריב"ל אסור להלך ד' אמות בקומה זקופה שנ' מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש אמר שכינה

בירושלמי מת אחד במשפחה ידאגו כל המשפחה נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה והכנסתו לברית היא לידתו דהא גר במילתו אמרינן כקטן שנולד דמי. וא"כ כבוד המת הוא וש"ד.

סימן ע"א

שאלה אבל שיש לו מילה בשבת אם קורין אותו לס"ת. תשובה יראה שאסור לקרותו לס"ת ואין לדמותו לעובדא דר"ת כשהיה אבל ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל כך לקרות שלישי בכל שבת הרואה אינו עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דבר של פרהסיא ה"נ מאחר שרגילין במילה לקרות אבי הבן בשבת הוי כפרהסיא אם אינו עולה אינו דומה דהתם כל שבת ושבת היה עולה אבל אבי הבן הזה יש כמה שבתות שלא עלה לתורה ועוד התם הקריאה לר"ת חיובא דרמי עליהו שהיה מן החיוב לקרותו בתחילה כדאיתא בפ' הנזקין אחרי הכהן ולוי מי קורא ת"ח הממונים על הציבור אבל הכא שאינ' אלא מנהג במקצת מקומות ולאו לחיובא הוא א"כ לא מחזי כפרהסיא אם אינו עולה ואפי' למאן דשרי לקרות האבל במקום שיש לו קבוע כגון סיום או מקום כהן שאם אינו עולה הוי כפרהסיא שאני התם מאחר שקנה כבר מקום כהן או סיום א"כ הוי מצוה המוטלה עליו והוי כפרהסיא אם אינו עולה במקום קביעתו אבל הכא אין לו מקום קבוע שיהא מתחזי כפרהסיא אם אינו עולה וכן יש לדחות נמי הא דר"ת משום שהיה לו מקום קבוע ושלישי ועוד הא מילתא דר"ת חידוש הוא ומחידוש לא ילפינן ולא שמעתי נוהגין כן בזמנינו שהרי אפי' אם האבל כהן ואין כהן אלא הוא שצריך לעלות אפ"ה כתבו בשם הר"מ שטוב יותר לומר לו מקודם שיצא מב"ה וכן יכול לעשות כל ת"ח וא"כ ג"כ אבי הבן פשיטא שאינו עולה הנלע"ד כתבתי דברי שלמה לורי"א.

שהיה אוכל ושותה בהכשר רק שהיה בגילוי הראש היו תופסין אותו כאלו יצא מן הכלל. ע"כ החכם עיניו בראשו שידע להשמר שלא יתפשו עליו ואם כבד עליו להניח על ראשו דבר כבד יכסה ראשו בבגד פשתן דק או במשי ומ"מ נראה אפי' מי שירצה לברך ברכת נהנין והוא בלילה שאין לו כובע עליו או כשרוחץ באמבטי די לו במה שמכסה את ראשו בידי אף שגדול אחד העתיק לאיסור ומהרר"א הביאו וראיתו מר"ת שכשהיה רוחץ בהמין והיה שותה היה מתכסה בבגד כנגד לבו כו' משמע דוקא בבגד ולא בידים אין זה ראייה כי מ"ה לא חשוב כיסוי שדרך האדם להניח ידיו על לבו והרואה לא ידע שצריך לכסות את הלב או ידמה לו שלא כסחו ממש כנגד הלב אבל למעלה מראשו שהוא דבר הניכר מספיק בכיסוי היד בפרט לפי מה שכתבתי שאין בו איסור כ"א חסידות מספיק לו כיסוי היד בפרט באקראי בעלמא.

סימן ע"ג

שאלה הנונין של ויהי בנסע הארון שמהפכין אותו בתחילה וסוף ויש מוסיפין נונין וכמה פני' שונות בין הסופרים יורינו מר איד לנהוג.

תשובה דבר זה כתבתי בחבורי הגדול בפרק כל כתבי ואעתיק לך אות באות מסקינן בסוגיא (שבת קט"ו:) ת"ר ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה הקב"ה סמניות מלמעלה לומר שאין זו מקומה כדתניא רשב"ג אומר עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. פי' רש"י בדגלים הייתה ראויה להכתב בפר' מדבר סיני ושם הוא מקומה. ולמה נכתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' ואמר ר' חמא בר חנינא שסרו מאחרי ה' פי' שהיו בורחים מהר סיני דרך ג' ימים כתיבוק הבורח מבית הספר לפי שלמדו הרבה. פורענות

למעלה מראשי משמע דוקא בקומה זקופה הוא אסור אבל בגילוי הראש אין בו איסור אלא שרב הונא התמיר על עצמו מכח מידת חסידות ועכשיו הוא להיפך בקומה זקופה אינם נוהרים ואדרבה הגאים והעשירים הולכים בטויי גרון ובגילוי הראש נוהרים לא מחמת חסידות אלא סוברים דת יהודית הוא. עוד מצאתי כתוב הא דגלוי הראש כו' היינו באויר השמים דוקא וכן נראה לפרש הא דקומה זקופה אף שמלא כל הארץ כבודו מ"מ אינו נראה כאילו אינו משגיח בעושיהן כי אם מי שהולך באויר השמים ושם יש לו לזכור ולהתעורר אף שמהרר"א כתב שאין לחלק בין בית לחצר כי מלא הארץ כבודו היינו בהזכרת השם וכן מסתבר שמדת חסידות הוא בהזכרת השם שלא יהא בגילוי הראש כמו הולך ד' אמות באויר השמים וכן מצאתי כתוב בשם הר"ם * שכל זה מידת חסידות אלא שהר"ף כתב שיש למחות שלא לכנס בב"ה בגילוי הראש וכן הטור לא כתב ויכסה ראשו אלא גבי תפילה ולא גבי ק"ש ומה אעשה שהעם נהגו בו איסור ואיני רשאי להקל בפניהם. ושמעתי על חכם אחד כשהיה לומד היה לומד בגילוי הראש ואמר שכבד עליו המשא ומ"מ נראה בעיני אף שאין איסור בדבר ואף לא מידות חסידות כשאינו מזכיר השם מ"מ לת"ח יש לו להזהר מאחר שהעם תופסים בה לקלות ולפריצות כאלו עובר על דת יהודית ואפילו לומד בחדרו אין לסמוך על זה שמא העם הארץ יראה ויקל בו לא בחינם אמרו כל שאסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור ועכשיו אני אגלה את קלון האשכנזים בודאי מי ששותה יין נסך במלון של גוים ואוכל דגים מבושלים בכלים שלהם והמחמיר הוא שמאמין לפונדקית שלא בשלו בה אין חוששין עליו ואין בודקין אחריו ונוהגין בו כבוד אם הוא עשיר ותקיף ומי

* היינו הר"מ מרוסנבורג בספר תשב"ץ סי' תקמ"ט.

ועי' ביאור הגר"א או"ח סי' ח' סע"ב.

נדרים דף לא

משבצות זהב	פרי מגדים	מנחם	עטרת זקנים
אשר אברהם	פרי מגדים	מנחם	עטרת זקנים

"בקמה" תחל לספור כו', עיין מה שכתבתי במ"א אות (א') [ב] ועיין יו"ד סימן רס"ה בטור, ויברך מעומד, והרב בהג"ה [שם סעיף א] הביאו. ואינו יודע אמאי השמיט עיקר הדין שימול מעומד, שזה דין תורה מגזירת שוה לכם, וכתב הברכה דהיא דרבנן. עיין ב"י [נה"ל] ובל"ח [ד"ה וי"ש מעומד] ובמ"א [שם] מה שכתבתי מזה. ואל תקרי בקמה אלא בקומה, לא מצאתיו במגנות דף ס"ו כי אם רא"ש סוף פסחים [פ"י סימן מא], (והרי"ף) [והרי"ן] בן גיאות, [חלק ב עמוד קח]. הביאו הכסף משנה פורק ד' מתמידין ומוספים הלכה כ"ג כתב קבלה היא, יע"ש, והביא זוהר פרשת תצוה [ח"ב קנב, א]. ומה שכתב ב"ח מילה ולולב, בהגהות סמ"ק סימן (צ"ג) [צב] אות ה' לא הביא כי אם עצי"ת [ה' לעולם תעמוד, ראשי תיבות] עומר, ציצית, תקיעה. ולא הזכיר שם מילה ולולב כלל, וצ"ע. (מה שנדרשם בב"ח סמ"ק צ', טעור סופר וחסר וצ"ל (צ"ג) צב, יעו"ש בדרך כ"ו א' בהגהות סמ"ק דפוס קראקא בזה). ומה שכתב דבצי עמידה, היינו לתחלת עיטוף דודאי לא חייבה התורה כל היום, דאשר הכסה, כדרך שבני אדם עוסקין במלאכתן בישיבה כו'. שוב הראו לי בסמ"ק סימן קס"ה בהגהות אות ב' בשם הרמב"ם [י"ל ה, כל מצוה שנאמר לכם בעיני עמידה, ואב לכולם עומר, וסימן עמצ"ל, עומר, מילה, ולולב, ציצית, וזה כב"ח באן, ולא חשיב תקיעה כאן, והוא בדרך מ"ו א' דפוס קראקא: (ב) כדרך. עיין ט"ז. והוא ב"י [ד"ה ובעל] בשם בעל העיטור [שם ב ח"א], ופסוק הוא ביחזקאל כ"ד י"ז לא תעטה על שפם. משא"כ בציצית כיסוי הגוף לחוד והה עיטוף, והוא עיקר העיטוף. ועיין מ"א אות ב': (ג) ונכון. עיין ט"ז. הביא דברי ב"י הפירוש השני דחשב לסברת הגאונים [הובא בטור], דשמא עיטוף כעטיפת ישמעאלים בעיני. והט"ז לא הונה לו בזה כי בעל העיטור [שם] סובר שאין צריך, לכן מפרש להיפוך, דבעל העיטור לשיטתיה אמר, דנכון שלא יהא בגילוי הראש מכובע, אף בשעה שמעוטף בטלית, כי שמא יסיר אותו מאחר שאין צריך עיטוף כו'. מה שכתב בשם רש"ל ממדרש לא הטרחתו, עיין אליה רבה סימן ב' אות ד'

שכתב המ"א הנכרה ועטיפה, משמע מנכר ואמ"כ מעטף, ונסימן חרמ"ג כ"ו [ס"ק] (ג') [ג] משמע מעטף ואמ"כ מנכר, יע"ש * : ג בפעית. עיין מ"א. [תפליין] של ראש יהא נראה קלמ, ומה שכתב נס"ק ג' עד הסוף, ר"ל הגוף, אבל הראש אם רצה ייאה מולו מגולה לאחר הילוך ארבע

ביאור הגר"א

אחד מברך לעצמו. הסיבה כו'. וכן דאמרין [שם מג, א] כיצד סדר הסיבה כו'. וכן בברכת המזון [שם נא, ב] ובהנה דבות. ונסימן מ"א [ס"ק ב] שהקשה ממתינין דחלה, האשה יושבת כו' והתם משום הברכה. ועיין רא"ש פרק ד' דסוכה סימן ג', אבל ה"ר יונה [ספר חריה עמוד קסב מהדורא אשכול] לא כתב אלא עשיתו מעומד, וקודם לכן בעינין הברכה לא כתב מעומד, וכן הטור. ודברי מ"א שכתב שחלה אינה מצוה, דבריו אין להם שחר, והלא אסור לעשות עיטורו קבין [והשולמי חלה פ"ג ח"א] ואמרין בפרק ג' דפסחים [מח, ב] מאי דעתך [והלא תומרא תומרא לירי קולא כו': [ד] [משנ"ג פ"ד כו', עיין תוספות דעירובין [עירובין] ב, ב ד"ה היועד כו', ושלא כדעת הגאונים שכתב המרדכי [ח"ק ציצית פ"ו תחקנן] והטור בשמם כעטיפת ישמעאלים, כמו שכתוב במדוע קטן כ"ד א', ואמרין בברכות ס' ב' דמברכין להתעטף בציצית. וליחא מדאמרין גבי אבל [פ"ק שם] שמע מינה דבשאר מקומות אינו צריך, ועיטוף לא כתיב בקרא אשר חכסה בה [דברים כב, יב] כדרך בני אדם שמתכסין בו, ולהתעטף היינו כסוי. דרוקא שם דגלי קרא [והקאל כו, יו] לא תעטה כו', וכל טעיפה שאינה כו', בעל העיטור [הלכות ציצית ש"ר ב חלק ג]. (אלא) [ולא] [1] כמו שכתבו התוספות [עירובין ב' ב ד"ה היווען] בשם רבי יוסף טוב עם: [2] [והשולמי חלה פ"ג ח"א] ונמצונו בלע העיטור [שם] שמתכסין בנסותו והולכין וטוסקים בעסקיהם כו': [3] ונכון ב'. לשון הטור ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש. והוא מדברי קבל העיטור [שם]. וכתב ב"י [ד"ה ומסת] גוראה דלאו בגילוי לגמרי קאמר שאין זה מענין ציצית. ועוד היאך הלך ע"כ [1] לעשות דרכיו ושאר דברים. אלא שאע"פ שראשו מכוסה, דרך ציצית הלטיל סדרו או טלית על ראשם כו'. ואפשר דהכי קאמר שלא יראו בגילוי הראש מציצת כו', וזהו שכתב [הש"י] ונכון כו'. אבל פירושו דחוק, דזה לא מקרי גילוי הראש, ומצינו בש"ס בכמה מקומות שדרסם כסודר [מס, ב] ברכת ציצת אחר מליבש עומדים, ולבטוף כי פריס סודרא ארישית כו' [10]. וגם מה שכתב [הב"י] היאך הלך כו', משמע מדבריו שאיסור הוא מדינא לילך בגילוי הראש, וליחא מדאמרין לכסות הראש ואינו מכסה גופו דלא וכן בפרק קמא דקידושין [לא, א] דב הנהגא בריה דרבי יהושע לא כו'. ושם [לג, א],

כמה חציף האי גברא כו', שמא ממתא מחסיא כו', אלמא דומחר רק לפני תלמיד חכם. וכן במסכת [דרך ארין] [נלה] בההיא ב' חינוקת. ושם בקדושין [כט, ב] ברב המנוא. אלא דשם בקדושין אפשר כפירוש הב"י משום צניעות. ועוד בנדרים למיד ב', וכן הא דסוף שבת [קנב, ב] כסי רישן. הוא כפשטו. וכמו שכתוב בקדושין ל"א א' רב הנהג בריה דרב יהושע לא היה כו', וכמו לפני תלמיד חכם ובפרק ג' דמגילה [נר, א] פוחח כו', ופירש במסכת סופרים [פרק י' הלכה טו] בראש מגולה. וכן הוא דקידושין ח' א' כפשטיה דאדם אחר אין צריך כלל לסודר, וכמו שכתוב בפרק ח' דשבת [נח, ב]. פרק ערבי פסחים [קיא, ב]. ובמרדרש רבה [תיקרא אמור פ"ו יו] גבי ק"ש, ותביאו ב"י בסיומן ס"א [ד"ה וי"ש וזכי איתא] לא הטרחתו עליכם כו'. ומ"מ כוננת בעל העיטור [שם] וטור שיכסה ראשו בטלית, כמו שכתב וסדר עטפתו כו', ודרך כו', ונחשו כו', ומכסה כו', ומברך כו'. אלא משום דעיטופו להתפלל, אמר שיכסה ראשו, וכמו שכתוב סימן צ"א סעיף ג' ועיין מ"א שם ס"ק (ב') [ג], וע"ש סעיף ה'. ואצ"ג דכבר כתב הטור בסיומן ב' לכסות הראש, התם באקריא וממדות חסידות עד שיתעטף, וכאן כתב מדינא, ולאו מדינא כמו שכתבת, דמדינא אפילו להתפלל ולכנס לבית הכנסת הכל מותר, וכמ"ש למטה, אלא דכאן יש לכל אחד להחמיר, משא"כ בסיומן ב' אינו אלא לצנזרים, וכמו שכתוב בקדושין ח' א'. וגם מני בכל דהו עד שיכסה ראשו, וכאן בטלית או בסודר. אבל בריע"ה מהימנא [נוהין ח"ג ק"ב] ב' ובגין דאדיח כו' [10], משום תפלה ובית הכנסת ולשאר העם שאין להם סודרים. וכן משמע בשבת קמ"ו א' מלת המקופלת ועיין רש"י שם [ד"ה בטלית], וכמו שכתוב לקמן סימן ש"א סעיף כ"ט, דהיינו לאחר כו', וכן בפרק התכלת [מנחות ט, ב] טלית שהקטן מתכסה כו'. ועיין זוהר ח"ג [ק"ב] [קב] ב'. וגם מה שכתוב במסכת סופרים [פרק י' חטין] שיש אומרים שאסור להוציא [זכוכה] [אזכרה] בראש מגולה ג"כ מדת חסידות הוא, דבגמרא דברכות ס' ב' לא משמע כן, וכמו שכתוב לקמן סימן מ"ו סעיף א', וכן ממדרש רבה הנוכר לעיל לא הטרחתו עליכם כו'. **כללא דמילתא אין איסור כלל בראש מגולה לעולם, רק לפני הגדולים. וכן בעת התכלת. וכן באין הדבר מצד המוסר. שאור היום לקדושים שעומדים לפני ה' חמירי**: [7] [משנ"ג] נן מ"ליתיה כו'. אע"ג דנוסח הברכה היא להתעטף, לאו דרוקא אלא לפי מנהגן. ורחמנא אמר [במדבר טו, לח] בגדיהם, וכסותך [דברים כב, יב] וכל בגד וכסותו בשרבעם, ואמרין [מנחות ט, ב] טלית שהקטן מתכסה כו', ואע"פ שאין לגדולים

מחצית השקל

יצא: (פ"ק ג) בפעית כו', ועיין מ"א סימן כ"ו, דע"כ כ"ז פנים בו'. דכתיב [דברים כה, יו] וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא [ברכות א, י] א' רבי אליעזר אומר אלו תפלין שבראש, לכך צריך שיהיו מגולין. אלא שכתובתה שהטלית יכסה לא תפלין וגם התפלין ויהיה הטלית כליה גג על התפלין, אבל מכל מקום יהיה נראין מלפניו: בקידושין דף כט. דאמרין משתבח ליה רב חסדא לרב הונא דברב המנוא דאדם גדול הוא, אמרי ליה כשיבא לידך הביאהו לידך, כי אתי לקמיה חזיה דלא כסי רישא, אמרי בטלית, אמר ליה אמאי, אמר ליה משום דלא נסיבנא כו': [יבדח י] איתא [יוסף בן אפרים {עמוד 187} {743502}]

[ב] מדר עפ"יפיתו כו'. עד סוף הסעיף. ומהו הטעם אינו נכון להנחת טלית כשהוא מקופל, ולשלשל אותו סביב הצוואר על כתפיהן. אף שהוא בעיני ע"כ ב' ציציות יורד לפניו מימין, וקצת ב' ע"כ ב' ציציות יורד משמאל, אפילו הכי אין יוצאין בו משום דלא דרך מליבש הוא כלל, והוצא בו בשבת חייב חטאת. משאת בנימין [סמן מח]:

[ג] בפעיתות קטנים. הכתמים צריכין להיות רחבים קצת. והיות גדול קצת שיכסה את ראשו ויחבו מאחוריו, דאם לא כן לא נקרא כסות. [נלטס ספיך ג]. המלבושין שקורין סרדקלי, אם פתוחים משני הצדדים יותר על רוב הצדדים לעינים, יכול ג"כ להכריז עליו להתעטף בציצית, [נלטס ספיך ו]. אל יעשה בהם קריסים למטה מהתורה מפני מראית עין:

יד אפרים

(פ"ק ס"ק (ב) ו) כמו שכתב ברה"ח: כ"ל:

שלא היו הבחורים הולכים בגילוי הראש ממש, אלא ודאי דהיינו סודר או טלית שפורסים על ראשם לצניעות וכו'. עכ"ד. גם הגאון רבי אליהו קפסאלי בספר מאה שערים (עמוד שא) הביא ההיא דקידושין (כט:), וכתב, ולכאורה קשה לי שאין לא היה לרב המנוגא סודר בראשו, והרי אסור לאדם להלך בגילוי הראש, ומראה שפירוש דלא פריס סודרא, היינו סודר מיוחד שעשוי לכבוד ולתפארת, שכן נהגו הנשואים, ואותו סודר לרוב חשיבותו לא היו נוהגים בו אלא הנשואים שיהיה להם היכר ולכבוד יותר, אבל הבחורים לא היו מתעטפים אלא בכובע בלבד. ע"ש. אבל בביאור הגר"א (סי' ח) כתב, שפירוש הבי"ד הטור דחוק שזה לא נקרא "גילוי הראש", וגם מ"ש שא"כ היאך הלך וכו', משמע מדבריו שאסור מן הדין ללכת בגילוי הראש ממש, וליתא, כדמוכח בשבט (ק"ח): דאמר ר"ה "תיתי לי" שלא הלך בגילוי הראש, וכן בקידושין (לא), אלמא דהוי ממדת חסידות. ואף מה שאמרו במס' סופרים שיש אומרים שאסור להוציא הזכרת השם בראש מגולה, אינו אלא ממדת חסידות. שכן מוכח בגמרא ברכות (ס:) וכו'. כלל דמילתא שאין איסור מן הדין כלל בראש מגולה לעולם, רק לפני הגדולים הוי חוצצא נכמ"ש בקידושין (לג סע"א), רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדפתי, חלף קמיה ההוא גברא ולא מיכסי רישיה, אמר רבינא, כמה חציף האי גברא, א"ל ר' ירמיה, דילמא מתא מחסיא הוה דגיסי בה רבנן. ופי' בתוס' ר"י הזקן שם, שהיתה דעתם קרובה אצל החכמים והורגלו בכך, ואינם מקפידים כשהולכים לפניהם בגילוי הראש. ע"כ. ומשמע דאיסורא ליכא. ע"ש. ומרן הבי"ד (סי' מו) כתב, ונ"ל הטעם לברכת עוטר ישראל כתפארה, לפי שאסור להלך בגילוי הראש, ואפילו למ"ד שאין איסור לילך בגילוי הראש מודה הוא דמדת חסידות היא שלא לילך בגילוי הראש. כמו שיתבאר (בסי' צא). ע"כ. ומראה דבריו משמע דאזיל לשטתיה בב"י (סי' ח) שיש איסור ללכת בגילוי הראש. ומ"מ נראה שממה שדקדק לכתוב בש"ע (סי' ב) אסור ללכת בקומה זקופה, ולא ללך ד' אמות בגילוי הראש, מוכח שאין איסור מן הדין, בגילוי הראש. וכבר כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה יו"ד (סי' מז סק"ד), ואחשבה לדעת דאע"ג דמדבריו מרן בבית יוסף משמע שלא כמ"ש בש"ע, אמת אגיד שכאשר עסקתי בכמה ענינים נסב"ר לבי בקרבך, שאפשר שמרן בעשותו הש"ע רוח על פניו יהלך ברוח משפט, והור מו משמעתיה אשר השמיענו בב"י, ובמשנה אחרונה ס"ל בפנים אחרות, ולפיהן ישיב מ"ש בש"ע, והקדום אלי שבכדק הבית ביאר הכל, אלא שהן בעון אבדורי אבדור ונאבדו כמה קונטרסים מכתבי הקדש של בדק הבית. ע"כ. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב (תאו"ח סי' מג) שכתב, וידוע שבכמה מקומות המצא ימצא שדעת מרן בבית

בפ"ק דקידושין (כט:), משתבח ליה רב חסדא לרב הונא ברב המנוגא דאדם גדול הוא, א"ל כשיכוא לירך הביאהו לידך, כי אתא חזיא דלא פריס סודרא, א"ל מ"ט לא פריסת סודרא, א"ל לא נסיבנא, אהדרינהו לאפיה מיניה וכו'. אלמא שהקפיד עליו שהלך בגילוי הראש, כ"ש דס"ל כ"א שאינו פורס על שמע בגילוי הראש, שאינו רשאי להוציא הזכרה מפיו בראש מגולה. הילכך נראה בעיני שאין הקטן יכול לקרות בתורה בראש מגולה, וכ"ש גדול, ואין נראה בעיני מנהג רבותינו שבצרפת שמברכין בראש מגולה. ובשמתח תורה נהגו לקרות קטנים ומזכירים הזכרה בראש מגולה, ואיני יודע איך לקיים המנהג, אם לא כת"ק דיש אומרים דמס' סופרים. עכ"ל. וקשה לי על הראיה שהביא מהגמ' דקידושין (כט:), דהתם קפיד עליה משום דלא אינסיב, ולא על שהלך בגילוי הראש, שאחר שאמר לו דה"ט דלא פריס סודרא ארישיה משום דלא נסיב, אהדרינהו לאפיה מיניה, ואמר ליה חזי דלא חזית לאפאי עד דנסבת. ולא אמר ליה עד דתפרוס סודרא. וכ"כ המהרש"א בח"א שם, שהיה מחשיבו כאילו הוא רשע שאסור להסתכל בפניו, וכדאמרין דהיכא דלא נסיב כל ימיו בהרהור עבירה. ע"ש. וצ"ע. נאולם שו"ר שהגירסא בספר המנהיג (הל' תפלה אות מה) "חזי דלא תחזי לאפאי עד דנסבת ופרסת סודרא ארישך". ודו"ק. עכ"פ למרנו מדברי האור זרוע, שאפילו בהזכרת השם לא היו נוהגים בזמנו לכסות ראשם, וכל שכן בסתם הליכה או ישיבה בגילוי הראש. וז"ל מרן בש"ע (סי' צא): "יש אומרים שאסור להוציא מפיו הזכרה בראש מגולה, וי"א שיש למחות שלא להכנס לבית הכנסת בגילוי ראש". עכ"ל. ומוכח דבעלמא בסתם ישיבה או הליכה אין איסור מן הדין. וכן הוכיח הרמ"א בדרכי משה (סי' ב אות ב). ע"ש. וע' בשו"ת מהרש"ל (סי' עב) שהביא דברי רבינו ירוחם הג"ל, וכתב, ולולא שאיני רגיל לחלוק על הקדמונים אם לא שיש גדול שיסייעני הייתי נוטה להקל כת"ק דמסכת סופרים ולהתיר לכוך בגילוי הראש, וכדמשמע במדרש רבה (ויקרא פרשה כז) וכו'. כי לא מצאנו איסור בפריעת ראש אלא לאשה, וכדמוכח נמי בשבת (ק"ח): דאמר ר"ה תיתי לי דלא מסגינא ד' אמות בגילוי הראש, ומוכח דהוי ממדת חסידות. וכן מצאתי למהר"ם שכתב שזהו ממדת חסידות. אלא שתלמיד חכם צריך להזהר בזה, מאחר שהעם תופסים זאת לקלות ופריצות. ע"ש. וע' בבית יוסף א"ח (ס"ס ח) שכתב, מ"ש רבינו ומכסה ראשו בטלית שלא יהא בגילוי הראש, כן כתב בעל העיטור. ולא למימרא שיכסה ראשו כדי שלא יהא בגילוי הראש לגמרי, שאין זה מענין ציצית, ועוד שאין הלך לעשות צרכיו וליתול ידיו בגילוי הראש, אלא היינו לומר שאף שראשו מכוסה, דרך הצנועים להטיל סודר או טלית על ראשם כדאיתא בקידושין (כט:), וכוראי

גלויות ומצואים

לא ישוב בגילוי הראש. והב"ח כ', דאפילו היה ראשו מכוסה במצנפת קטנה, אפ"ה לא יכרך בגילוי הראש. ע"ש. אבל מהמנהיג מתבאר דבשאר ברכות שרי לכוך, ש"י (בהל' תפלה אות מה), ומנהג שלא להתפלל בגילוי הראש מפני אימת שכונה שכנגדו, שנאמר שוית' ה' לגנדי תמיד. ע"ש. להכי רבותא היא כבהמ"ז דאסור. אבל ראיתי אחרי רואי בהמנהיג (שם אות מט) ש"י, ולא בשעת התפלה לכוך צריך שיכסה ראשו, אלא כל היום כולו, כדאמרין אסור לילך בקומה זקופה ובגילוי הראש. ע"כ. גם באות מה, בסוף דבריו אחר שהביא ההיא דקידושין (כט:), "דלא תחזי לאפאי עד דנסבת ופרסת סודרא ארישך", כ', וגילוי הראש עוזה תקיפה היא, כמ"ש כהל' דרך ארץ ובמסכת כלה, כההוא שהלך בגילוי הראש ובקומה זקופה לפני הזקנים ר"א ור"י ור"ע, ונחלקו עליו על שהיה פו פנים. נראה דאיסורא נמי איכא, וצריך לומר רבותא דבהמ"ז כהב"ח. ב) עוד י"ל דהמנהיג או כובע בראשו קאמר, ולעולם דיו בעטוף כד, ומס"ש האו"ז שנוהגים להקל. אבל תפוס לשון ראשון, שהוא הנכון. ומ"מ

סימן א 1. ושוב אחרי כתבי ראיתי להשדי חמד (מע' ג כלל עא) שהביא דברי האור זרוע הגו' (בקצור ביותר), וכ', שיש לתמוה עמ"ש בשם מנהג צרפת להקל אפילו בכרכה, והרי המנהיג (הלכות סעודה אות יד) כ' להיפך, דמנהג צרפת בשעת ברכה להיות המברך מתעטף בכסותו, או נותן כובע בראשו, וידוע ששני הפוסקים היו בזמן אחד. ע"ש. ואני אומר במחכ"ת אין כאן קושיא. א) דהמנהיג מדבר בכרכה המזון דבעינן עטור ועטוף, וע"ז כ' מנהג צרפת. משא"כ בשאר ברכות דרבנן שלא הצריכו חז"ל תנאים הללו, נהגו להקל. והבי" (או"ח סי' קפג) כ' בשם ר' ירוחם, דעיטוף היינו שנותן סודר על ראשו, שאסור לכוך בגילוי הראש. וכי ע"ז, ולא נהירא לי, דא"כ מאי רבותא דבהמ"ז, הא כל ברכות נמי משמע דאסור לכוך בגילוי הראש. [וביותר שכן ד' ר"י עצמו, כנוצר בפנים]. אלא עטוף היינו סודר שפורסים על הכובעים, העומדים לפני הגדולים. עכ"ל. מכאור דבהמ"ז בעינן עטוף יותר על שאר ברכות. וע' בדרכי משה ש"י, שדעת הטור כר"י, ורבותא דבהמ"ז, דאפילו אותם שאין מברכין

נדרים דף לא

באר הגולה	מגן אברהם נ"י	אורח חיים ה ציצית	מ"ז מגן דוד
ג. טור בשם בעל העיטור [נצי"ט שער ב סוף ב]: א. מרומם הדשן וסימן מה, ומהר"ק [שם] קמ"ט, והאגור [סימן ב], בשם שו"ם מהר"ל החדשות סימן ד [א], ומהר"י אבוב [בכחור לטור, נמוקי יוסף ח"ב, כ"ד אהרן מהר"ם, מונח בשר"ם מהר"ם אור ויוע סימן ד [ב]]: הגהות והערות ד. עיין סימן סג משנת וכן א"ת ג: ה. א. מלאכי כרמב"ם, ועיין מהר"ן ומוסרין ג, כ"ג: ויבא בכל ב' סימן יא, ובתוספת ח"ס הלכות פלה ומהר"ם, בשם הר"ם, וי"ה כחש"נ קטן סימן קמ"ט: [א] תוס' ע"פ דמק אלוש: ז. בן הוא דפ"ר, אולם דב"י א"ת למלה זו, ואולי כוונת העיטור הוא הי"ק ה"ך "עד ה"א או "עד ה"ך": ח. הקשה דהשק אלוש שבר"ק שפלוס לא מוכר כלל ב' פרס מודר וכו'. עיין שם: ט. עיין דמשק אלוש: י. ברס"ס ראשונים א"ת מלת "בעלות", במסדורם קראקא ש"ל — שהיא המסורה הראשונה עם הכותב הרמ"א — טפסה מילה "בעלות" כמשקל לדברי ה"ש"ע, ואלוהים הש"ע. הכ"י — המונח ב"י סימן ג ובכחור הנצי"ט ס"ק ו: "יאר שש"ל ה"טור בשם בעל העיטור "ומהר"ק ראש של יאר שש"ל ה"טור, א"ן הכוונה בגי' ראש ממש, אלא שלא יאר בגי' ראש מטעם על מלה, א"ן המ"א דברי משה מולך וכתב שדרכים כשטוס גי' ראש ממש, עיין שם. וד"ה המ"א, ה"טור לא קרי אע"פ כלל. ונצי"ק: יא. עיין שו"ם מהר"ל סימן י: יב. ועיין טור שם סימן א, ומדרש מהר"ם, ספק מהר"ם א"ר ע"י 105:	בנימין סימן מה, ובכתבים [פרי עץ חיים שער הנצח פ"א] כתב שצריך להטעם עד פיו כעטיפה הישמעאלים כדי הילוך ד' אמות ואח"כ יתעטף על המזה פנים ואחור, וכן כתב בל"ח [דברי חמדות ה"ק נצי"ט אות ע] שעיקר העיטוף בגוף, עיין סימן י' סוף י': ג. במל"ה. וכתב בכוונות [שער הכוונות ענין הנצח דרוש ה"ו] שהאר"י היה מכסה הטלית על התפילין של ראש, ועיין סוף סימן כ"ו, דעל כל פנים לא יספיק לגמרי: משמע נקדושים דף כ"ט [ע"פ] שנחזר שלא נשא אשה לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא תלמיד חכם, ובדף ח' [ע"א] א"תא דמי שאינו תלמיד חכם, אפילו נשוי לא היה מכסה ראשו, ע"ש: בגילוי הראש, רק מדת חסידות, כמו שכתבתי בסימן ב' [נאום ב] בשם הר"ם, ולעז"נ לדברנה נא רבינו להזהיר שיהיה נזהר כל כך בביטוי הראש, כפי של ראשו. והטעם שטלית של מזה פעמים הוא מסולק מראשו, כמו שכתב רבינו בשם העיטור [שער ב סוף ג], ונמצא שיהיה אז בגילוי הראש, אבל לא הקפיד רבינו שיהיה הטלית ג"כ על הראש, מטעם מזה נצי"ט: ובענין עיקר הדבר אם יש איסור להיות בגילוי הראש, כתב רש"ל כחשונה סימן ע"ב, דאין איסור מזה הדין, דלא כמהר"א [פריהם הדשן סימן י], ורש"י"ט ממה שמצינו [ויקרא דב אהרן, ו' גי' ק"ש, שאמר הקב"ה לישראל הרי לא הטרחתו עליכם לקרות פרועי הראש, משמע דאין איסור דבר, וכתב עוד דמדת חסידות הוא לבד, מלאמדין פרק כל כתבי [שם ק"ט, ב] סימ' לי דלא מסגי' ד' אמות בגילוי הראש, ודוקא הליכ"ד ד' אמות. ובשם ראש דמ"מ אפילו בלא חפלה יש לזהר, מאחר שהם חופפים אותו ולפריהם, ובשעת הלימוד אם הכבד כבד עליו, לכתב ראש כנגד דק או משי. ואפילו ירצה לברך ברכה הנהיך, והוא בליה שאין לו כובע, או בלמבט, די לו בזה שמכסה ראשו בדי. אף שלענין מכסה את לבו, [א] לא קני בביטוי הדין [סימן עד סוף ב], [ב] כמו שכתב מהר"א, היינו מטעם שדך האדם לנכות לבו בדי, ולא יכיר שצריך לנכות הלב, אבל למעלה מראשו שהוא יוכר, די בכך פטרם באקראי בעלמא עכ"ל. ולי נראה שיש איסור גמור מטעם אחר, דהיינו כיון שחוק הוא עכשיו בין העכו"ם, שעושין בן ממד מיכף שיוצאין פורקין מעליהם הכובע, ואם בן זה נכלל בכלל ובתקומהם לא חלבו [ויקרא יא ג], כל שכן בחוק זה שיש לו טעם, דכיון הראש מורה על יראת שמים, כהיה דקוף שבת נקט, בן כפי רישך כי היכי דליהוי ע"ל איתמא דמך, וכן נקדושים דף ל"ג [ע"א] הוא בנצח בנצח, א"תא דמ"א בנצח בנצח, וכן נקט בנצח בנצח המורה הכוונה כו' עכ"ל. ודאי ידמיך עכ"ל, ויחד משר חוקומיהם, אבל מכל מקום מה שכתב רש"ל דדי בכסוי הדין על הראש ודאי די בזה אף ללוק חוקומ העכו"ם, כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישב בגילוי הראש, אבל לא יועיל לענין שיוצא דבר קדושה מפיו, וכמו שכתבתי בסימן ע"ד [ס"ק ג], ונ"ע. בן נראה לי:	ב. בדרך בני אדם. אע"ג דגבי אכל [מ"ק טו, א] צעין עטיפה שיהיה גם פיו, היינו מדכתיב [ויקרא כה, י] [א] לא חטטה על שפס, אבל לענין נצי"ט, אע"ג דמזכרין להטעם, מ"מ היינו כסוי דכתיב [דברים כב, יב]. אשר חכמה בזה, מדרך מנהג בני אדם להחמקות: א. ובגין שיבסח ראשו בנצח. בטור כתב ומכסה ראשו שלא יהיה בגילוי הראש, ופירש בו צ"ח [ד"ה ומכסה] שלא יהיה בגילוי הראש מטעם של מזה, שצריך שיכסה ראשו בנצי"ט, לקיים מזה מן המונח עכ"ל. וי"ל דרבי משה [נאום ב] אף כי מזה לשמו דברי צ"ח ופירשו, מכל מקום נראה לי דמה שכתב רבינו הוא כפשוטו, שלא יהיה בגילוי הראש, כי בלא נצי"ט אין איסור לילך בנצח. וכן כתב בשעת עטיפת נצי"ט כריך לנכות ראשו עכ"ל. ב. אפילו בשעה שמעטף נצי"ט, כריך ידיו ממנו כפי של ראשו. והטעם שטלית של מזה פעמים הוא מסולק מראשו, כמו שכתב רבינו בשם העיטור [שער ב סוף ג], ונמצא שיהיה אז בגילוי הראש, אבל לא הקפיד רבינו שיהיה הטלית ג"כ על הראש, מטעם מזה נצי"ט: ובענין עיקר הדבר אם יש איסור להיות בגילוי הראש, כתב רש"ל כחשונה סימן ע"ב, דאין איסור מזה הדין, דלא כמהר"א [פריהם הדשן סימן י], ורש"י"ט ממה שמצינו [ויקרא דב אהרן, ו' גי' ק"ש, שאמר הקב"ה לישראל הרי לא הטרחתו עליכם לקרות פרועי הראש, משמע דאין איסור דבר, וכתב עוד דמדת חסידות הוא לבד, מלאמדין פרק כל כתבי [שם ק"ט, ב] סימ' לי דלא מסגי' ד' אמות בגילוי הראש, ודוקא הליכ"ד ד' אמות. ובשם ראש דמ"מ אפילו בלא חפלה יש לזהר, מאחר שהם חופפים אותו ולפריהם, ובשעת הלימוד אם הכבד כבד עליו, לכתב ראש כנגד דק או משי. ואפילו ירצה לברך ברכה הנהיך, והוא בליה שאין לו כובע, או בלמבט, די לו בזה שמכסה ראשו בדי. אף שלענין מכסה את לבו, [א] לא קני בביטוי הדין [סימן עד סוף ב], [ב] כמו שכתב מהר"א, היינו מטעם שדך האדם לנכות לבו בדי, ולא יכיר שצריך לנכות הלב, אבל למעלה מראשו שהוא יוכר, די בכך פטרם באקראי בעלמא עכ"ל. ולי נראה שיש איסור גמור מטעם אחר, דהיינו כיון שחוק הוא עכשיו בין העכו"ם, שעושין בן ממד מיכף שיוצאין פורקין מעליהם הכובע, ואם בן זה נכלל בכלל ובתקומהם לא חלבו [ויקרא יא ג], כל שכן בחוק זה שיש לו טעם, דכיון הראש מורה על יראת שמים, כהיה דקוף שבת נקט, בן כפי רישך כי היכי דליהוי ע"ל איתמא דמך, וכן נקדושים דף ל"ג [ע"א] הוא בנצח בנצח, א"תא דמ"א בנצח בנצח, וכן נקט בנצח בנצח המורה הכוונה כו' עכ"ל. ודאי ידמיך עכ"ל, ויחד משר חוקומיהם, אבל מכל מקום מה שכתב רש"ל דדי בכסוי הדין על הראש ודאי די בזה אף ללוק חוקומ העכו"ם, כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישב בגילוי הראש, אבל לא יועיל לענין שיוצא דבר קדושה מפיו, וכמו שכתבתי בסימן ע"ד [ס"ק ג], ונ"ע. בן נראה לי:	באר היטב והיד אהרן [נה"ט] ובני חיים [נה"ט] א"ת א"ן חלקן עליו. והיד אהרן העלה לאחר ששם הטלית עליו, אלא שלא שם הנצח בידו, רק השליכו לאחוריו, ויכל לברך ע"ש. עיין הרמ"ע מפלנו סימן ק"ב [שלא]. ו. ובתשבות דרי טעם [מקל א"ת] סימן ג': (א) ובגין שיבסח. וצריך לנכות ראשו מחמת התפלה עד סופה, כדי שיפלו כל אמות. עיין הרד"ב מ"א סימן (ק"י) [שמג] ובדבר שמואל סימן קכ"ג. כתב בכוונות מהר"י ז"ל היה מכסה הטלית על התפילין של ראש. סוף סימן כ"ו, דעל כל פנים לא יכסה לגמרי מ"א ס"ק ג]. בשעת עטיפה חרוב כל ה' נצי"ט לנכות ראשו, כעטיפה הישמעאלים, כדי הילוך ד' אמות. עיין הרד"ב מ"א סימן קמ"א [מ"ג סימן א"ף] ובהלכות קטנות מ"ב סימן ס"ג וצד אהרן [נה"ט]. ובחינת הטלית עד החזה, ומשם ואילך בחינת הציצית [שער הכוונות ענין הנצח דרוש ב]. ואותן המניחין

לבושי שרד

לשעיה, דבסימן מ"ו [שע"ף א] הביא דברי הגמרא להלכה, מוצא דלא כירא ליה כבוד היום, ממילא יכול ללבוש קודם טעילת ידים ולבד, כאלו שבת ערוס. ואין להקשות אמתה בסימן מ"ו, א"ך כתב שם סתמא ללבוש מלבושיו קודם טעילת ידים, ולא יבאר דבשבת ערוס לא יוכל לעשות כך, וממה טעילתו קטן. דזה אינו, דהמחבר לשעיה [נאן] כספי"א שטובע על בגדיו, לך אפילו שובב ערוס אחי שפיר הך דסימן מ"ו, שטובע כל מלבושיו קודם טעילת ידים, והנצי"ט בלחם אחר כך על בגדיו וק"ל: (ב) פ"ו סכ"ב. א"א תעבד. פסוק הוא ציוחאל, שאמר לו הקב"ה שלא יבא דמי אכל, שמת מינה דלכל מחזיר לעטוף על שפה: (א) שם סכ"ב שאפ"ל בשעה שבושפוף. לומר שירא למקוץ על שהטלית מונח על ראשו: (ד) שם א"א בני בביטוי דיד. הוא לקמן בסימן (פ"ח) [עד] סוף (ג) [ב]:

כוונת נטילת ידים, ואע"ג דכתב שם שנגמרה [נכס"מ, ב] בן לא משמע כן, אלא דמוחר לנע כבגדיו. יש לומר דדיו זה של סדר היום מותרת האחרונים הוא, וממילא ללבוש דגמרה, היו לובשין הנצח קודם טעילת ידים, כאלו שבת ערוס. ונאלה לו להדבר מוכרח כך, דדברי מ"א אלו לא נהגו צימא גמרה, דאם לא כן מש"ס וז' שהשיג מ"א לעיל על סדר היום, מש"ס י"ג א"ה שבה על עמלו, דהיינו על דבריו אלו, דא"ך כתב אחר נטילת ידים, והרי בנגמרה הניל מוצא שגם בן בגדיו קודם טעילת ידים, אם כן על כרחך לנע גם הנצח מחלה, לדעת המ"א עמלו [נאן] כספי"א, שמשכסס לדברי הכתובים שובב הטלית קטן מתה הנגדי. לכן נראה לי כמו שכתבתי, דדבריו דנאן חלו נתיב על סדר היום, וצווי הגמרא לא נהגו איסור זה של נגיעה בגדים, ולכן גם הנצח לנש קודם טעילת ידים. ונראה לי דמה"י טעמא לא כתב המחבר דברים אלו, משום דלולי

חתם

ל' ע"א — ל"א ע"א

סופר

מה

ולא באצו ההולכים מעכו ליפו. צפי' רש"י ור"ן ורש"ש כתבו שהם הולכים ושנים ציומם, וצפי' המשנה להרמז"ם וצחי' ריעז"א ונמק"י הטעם שהם אינם מתרחקים ואינם פורשים לאמלע הים אלא הולכים בשפת הים סמוך ליבשה. ונ"ל דאיכא ציוניו חיצוניו דירושלמי באלו הקולכים לעייל ופורשים לאמלעות הים, וצריעז"א כתב שהולכים לאוד דגים, ואמנם שנים ציומם, וא"כ תליא בשני טעמים הנ"ל, וחינו לפי דליתא דהירושלמי דסיפא לא כאלו שהולכים מעכו וכו' קאי צין ארישא וצין אסיפא, וא"כ מספקא ליה להירושלמי אי לעייל דומה מעכו ליפו לפי שש ציומו ומקלין ציה צרישא, או דילמא כיון שפרש באמלע הים חמור מיניה. וכל זה שייך להירושלמי, אבל צש"ס דילן דפליגי לישי וקוי"ל כלישנא צתרא להחמיר, לא נפקא לן מהך חיבועא, אלא אי אמרינן סברא צביפוך דמעכו ליפו אע"ג דלית ציה תרי קולי דש ציומו וגם אינו מפליג לאמלע הים ואפ"ה הוה בכלל יורדי הים, ומ"מ איכא סברא דלעייל קיל מיניה, וכ"כ הריעז"א דהאיבעיא היא אי קוי"ל כלישנא צתרא ולהחמיר, אבל באמת הירושלמי ס"ל דקאי צין ארישא וצין אסיפא, א"כ ע"כ מתפרש האיבעיא כנ"ל. ויש לעיין ללישנא צתרא דהנודר מיושבי יבשה אסור בכל אנשי העולם, א"כ מ"ע פרט יושבי יבשה. ול"ל למעטוי דגים שנים, ולפ"ז יושבי היבשה לאו דוקא צני אדם אלא כל צעלי חיים נקראו יושבי היבשה.

ר"ן ד"ה ואשה, האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקצת וכו'. [עיין שו"ת אה"ע ח"א סי' ק"ו ד"ה אלה, שו"ת ח"ו סי' כ"ח ד"ה וציצות].

דף ל' ע"ב: אנשים זימנין דמיכסו רישיהו וזימנין דמגלו רישיהו. עיין תוס' דמגלו
 שחסיצורו דמגלו עכ"פ באקראי משא"כ נשים וקטנים לעולם מגלו, (היינו באקראי) ולשון לעולם סובב צין זכרים צין נקבות קטנות. וכתבו כן משום דעכ"פ נכון לכסות הראש משום אימתא דשמיא [שנת קנ"ו ע"ב], ע"כ דמגלו באקראי. ומ"מ נ"ל הא דצמנונו מקפידים מאד מאד מצלי לגלות ראש ומחשיצי את המגלה לפושע, לא נהגו אצותיהו כן מעטם מנהג פרישות ויראת שמים, דא"כ נשים פנויות נמי, דלענין זה אין לחלק

(נא) כן הוא בתמיד ל"ב ע"א. ובאבות פ"ב מ"ט איתא: איהו דרך ישרה שידבק בה האדם, ר"ש אומר הרואה את הנולד.

(נב) ובתו"מ השלם בראשית, פ"ג א' ד"ה שים, כ' בזה חז"ל: אמרו חז"ל [תמיד ל"ב ע"א] איהו חכם הרואה את הנולד, וצריך ביאור ושעם למה בחרו חז"ל בלשון הנולד ולא אמרו הרואה את היולד, והנה מציינו מידת הפחד נשתבח לפעמים כנאמר [משלי כ"ח י"ד] אשרי אדם מפחד תמיד, ומצאנו ג"כ בהיפוך שנתגנה מדת הפחד ויראה שנאמר [ישעי' לג י"ד] פחדו בציון חטאים [עי' ברכות ס' ע"א], ונאמר [משלי כ"ו י"ג] אומר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות. ונראה ששניהם אמת, שבוודאי אם כבר איתרמי מילתא כי האי, אפילו נראה בעיני בני אדם רחוק, מ"מ כיון שכבר חתם סופר <על הש"ס> - נדרים / סופר, משה בן שמואל {עמוד 50} {743502}

אדרבא צנשים הוה פריאות עפי שהרי נשואות הוה עוברת על דת אם יולדה וראשה פרוע [כתובות ע"ב ע"א], אע"כ לא מעטם חסידות הנהיגו כן אלא מעיקר הדין כמ"ש הט"ז צא"ח סי' ח' [סק"ג] מאחר שעשהו ע"ז חק לע"ז לילך דוקא צגלוי ראש ולכנד הט"ז צוה, א"כ נאסר לנו מן הדין, ולא עדיף ממלצה שהיתה אכונה צימי האצות ומשעשאים אמוריים חק לע"ז שנאה הקצ"ה [רש"י ר"פ שופטים ע"ז כ"ב], ומכ"ש הך. ומנהג זה נהגו צזכרים ולא צנקבות שלהם, אדרבא לית צוה קפידא ציניהם שלא תלכנה צגלוי ראש לבית ע"ז, ע"כ לא החמירו אצותיהו צגלוי ראש דנקבות פנויות.

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. צחי' אגדה שלי כתבתי צמתני' אחיו חכם הרואה את הנולד(א), ולא אמר הרואה את שעתיד להיות, והיינו משום מי שמפחד מהעתידות ציותר עליו נאמר, אמר עלל ארי צחוק צתוך רחוצות ארנא [משלי כ"ב י"ג], ואחרו [ח"ה צחקדמה ד"ה וכאשר צמותן] מן הוהירות שלא תרצה להזכר, ואמנם איש חכם שוקל העתידות צמה שכבר עבר וממה שכבר נעשה צעולם כיוולא צוה, ומציא רחיה מהעבר על העתיד האפשרי, והיינו שאח"ל הרואה את הנולד שכולל העבר שכבר נולד עם העתיד להולד כצשמעתין וק"ל(ב).

דף ל"א ע"א: אילימא ממקיימי שבת מאי איריא
 בבותים אפילו עובדי כוכבים נמי. ול"ע הל"ל שאני נכרים דגוי ששבת חייב מיחה [סנהדרין נ"ח ע"ב]. ע"כ לא יתואר צמקיימי שבת, ודוחק לומר דמשום אוכלי שום פריך הכי.

והנה דברי הרמז"ם צוה חמורים, וכבר הארכתי צביאור צחי' לסוגיא נאמרה ונשנית(א), וכו' צפ"י ממלכים הלכה ע' כתב, עכ"ס שעסק צתורה חייב מיחה וכו' וכן עכ"ס ששבת וכו', כללו של דבר אין מניחין אותו לחדש דת ולעשות מצות לעלמן מדעתן וכו' ואם עסק צתורה או שבת או חידש דבר, מכין אותו ועונשין אותו. מצוואר מזה דלרמז"ם אין צין גוי ששבת או שחידש שום מצוה ממלכות החורה שום הפרס, ולא יליף מיום ולייל לא יצבותו כר"ל [סנהדרין סס], אלא אין מניחין אותו לקיים שום מצוה יותר מ' מצוות שנלעוו. שז

אירע מילתא כזה ראוי לן לפחד ולהשמר מרע כזה, אבל אם הדבר רחוק ולא איתרמי מילתא כי האי ויפחד אדם מדבר כזה, זה רבר מגונה, ואמרו [חובת הלבבות בהקדמתן] מן הזהירות שלא תרבה להזהר, אלא יש לנו לשער ולדון בדברים כאלו מן העבר על העתיד, ובגדרים למ"ד ע"ב מסיק דלכ"ע נולד משמע עבר כנאמר כל עם הנולדים במדבר, ומשמע נמי לעתיד הנה בן נולד לבן ישי, משא"כ יולד משמע רק לעתיד, וזה כוונת חז"ל איהו חכם הרואה את הנולד, היינו העבר והעתיד, שמשער מן העבר מה שאפשר שיודמן לעתיד. - וע"ע ח"י גיטין נ"ו ע"א ד"ה ר' זכרי', וח"ס במדבר, ק"ע ב' ד"ה ובזה.

(נג) נדפס בחי' סנהדרין נ"ט ע"א (ק"ד ב').

אגרות משה

אורח חיים

סימן א

הערות בפרשת הקרבנות

(א) כ' הט"ז או"ח סי' א' סק"ז אם הוא חייב חטאת והקריאה נחשבת לחטאת דהיינו כאילו עושה ממש מעשה חטאת ככל חוקתו ומשפטו היאך יאמר ואם אינו חייב חטאת יהיה זה נדבה דהקריאה היא כבר נעשית כמשפט החטאת בכל פרטיו שקורא בו בתורה ע"כ אין לאמרו עכ"ל. ותימה מ"ט לא יוכל להתנות באמירה שאם לאו יהי' כקורא בתורה וצ"ע.

(ב) בנתיב חיים על מג"א סק"ח כתב ואם יאמר עולה אחר חטאת ואשם יאמר אח"כ פרשת נסכים א"כ פרשת נסכים קאי נמי אחטאת ואשם שאמר קודם וכו' ואי לא יאמר אח"כ פ' נסכים אין זבח בלא נסכים משה יאמר עולה קודם לחטאת עכ"ל.

ולכאורה אינו נכון דהא בפ' נסכים מפורש שדוקא בא בנדר ובנדבה טעון נסכים דכתיב לפלא נדר או בנדבה כדאיתא בפ' ב' מדות (מנחות צ' ע"ב) וא"כ אף אם היה אומר אחר חטאת לא יטעו שקאי אחטאת ואשם דהוי כמפרש שרק על עולה ושלמים ותודה.

(ג) שם על מג"א ס"ק י"א כ' ע' בנדה דף ע' מפני שמביא קדשים לבית הפסול וע' פירש"י וזה אינו אלא כשהביא הקרבנות בפועל ונתותרו. אבל באמירה בלחוד חכמים ג"כ מודים שיכול להתנות על אשם בתנאי ואם לאו יהיה נדבה. עכ"ל. ואינו נכון לכאורה דהא כשקרא כבר שם שלמים אין יכול אח"כ להתנות שיהיה אשם וכן להיפוך כשקרא כבר שם אשם, ורק בתחילת ההקדש יכול להתנות, א"כ הטור שכתב ואחר אשם יאמר וכו' א"א לתרץ כן דאין יכול שוב להתנות מאחר שכבר קרא שם אשם ואף בתחילה אינו שייך זה באמירה שאומר כל לשון הפרשה וצ"ע ג.

(ד) שם בסופו כ' אך דברי הרמב"ם פ"ו מה' פסולי המוקדשין הל' י"ח לפי זה תמוהין שכתב מצא זכר בן שתי שנים אין לו תקנה שמא אשם הוא ועדיין לא כפרו בעליו, הלא יכול להביא בתנאי כמו שהקשו התוס' וצ"ע, עכ"ל. ולא קשה כלום דהרמב"ם פסק שם בהל' ט"ו כרבנן דאין מביאין קדשים לבית הפסול ולכן אין

לו תקנה. דהתוס' שהוצרכו לפרש דאין להתנות אשם בשלמים שהרי שלמים טעונים נסכים ואשם אין טעון נסכים, הוא מחמת שכתבו שהברייתא סובר דמביאין קדשים לבית הפסול. אבל הרמב"ם שפסק שאין מביאין, פסק בפשיטות שאין לו תקנה וזה פשוט וצ"ע על בעל נתיב חיים שטעה בזה.

סימן ב

אם מותר לילך בגלוי ראש לצורך פרנסתו

ב' דר"ח אייר תשל"ד.

מע"כ הנכבד מוה"ר הלל ארלנגער שליט"א.

הנה בדבר שצריך מע"כ להשיג משרה שצריך להפגש עם בעלי המשרד שאומרים לו שיצטרך שם להוריד כובעו מעל ראשו ולישב בגלוי הראש בלא כיפה שקורין יארמולקע שאם ילבש שם כיפה לא יקבלוהו לעבודה שם, והמשתדל עבורו אומר שיהיה חיוק גם לו על זה שהשתדל עבור אדם כזה שלדעתם לא יהיה מסוגל, ואחר שיתקבל אומרים לו שיוכל לישב שם עם כיפה, והוא צריך להמשיך לפרנסתו שם בדעווער שלא מצוי להשיג משרה אצל אינשי שלא יקפידו על זה אם מותר.

הנראה לע"ד דיותר דהא לדינא בגמ' ולרוב השיטות הוי גילוי הראש אף לילך בשוק רק מדת חסידות אבל כו' שכל אדם צריך להתנהג במדת חסידות עיין במג"א סימן צ"א ס"ק ג' והאריך במחצה"ש סימן ב' ס"ק ו' ומהרש"ל בתשובה שהביא הט"ז סימן ח' ס"ק ג' ובד"מ סימן ב' אית' ב' שהביא כן מכלבו בשם הר"מ ואף להזכיר שם שמים בגילוי הראש כתב תה"ד בפסקים סימן ר"ג שאינו יודע כל כך איסור מפורש עיי"ש ובהגר"א סימן ח' סעיף ב' האריך ואסיק שאף להזכיר הזכרה בראש מגולה אינו מדינא עיי"ש, ולכן אף שכיון שכבר הנהיגו זה בכל ישראל לא גרע ממנהגי ישראל קדושים וודאי לא עדיף מעשה ממש דלהפסד גדול אינו מחוייב דאונס ממון הוא אונס לגבי מ"ע

עיינ בסימן תרנ"ו שיותר מחומש א"צ לבובו על מצוה
ובמג"א ס"ק ז' כתב בשם הר"י דעד עישור נכסיו
חייב וגם ע"ז מביא בשם הב"י שאינו יודע מנין לו,
וא"כ כ"ש בגילוי הראש שאינו עשה תורה ואף לא
עשה דרבנן אלא מנהג טוב שאונס ממון הוא אונס,
והשגת משרה שהוא לפרנסתו הוא הפסד גדול יותר
אף מחומש שאינו מחוייב.

אבל שיטת הט"ז שם דאיכא איסור במקומותינו
שהוא חוק העכו"ם שא"כ הוא לאו שאונס ממון אינו
אונס שמן הראוי להחמיר כמותו אף שפליגי עליו דהא
טעמו הוא טעם גדול ועיין באגרות משה ח"א דאו"ח
סימן א' שדחקתי בטעם המג"א, מ"מ במקום הפסד
גדול כזה יש לסמוך עליהו, ובפרט במדינתנו בזה"ז
שברור שלא מצד חוקיהם עושין זה אלא משום דכן
נקל לחו יותר, וכדחוינן ששום איש ממדינה זו הולך
בכובע בשוק דשומרי תורה נמי אין הולכין בכובע
אלא ביארמולקע דקה ואף בחורף שקר בחוץ לילך
בלא כובע תיכף שבאין לבית חולצין הכובעים
ומלבישין יארמולקע, וא"כ ודאי בשביל זה גם הנכרים
אין הולכין בכובעים כשחם גם בחוץ ואף כשקר בחוץ
ומוכרחין לילך בכובע בחוץ כשבאין הביתה פושטין
הכובעים, וכיון שהם אינם צריכין לילך בכסוי הראש
יושבין בגילוי הראש, אבל לא שהם יושבים בגילוי
ראש מצד קפידת איוה חוק דלכן ליכא בכאן סברת
הט"ז ולכן לכו"ע הוא רק זהירות מצד המנהג הטוב
והקדוש לנו שלא חמיר זה מעשה שהפסד ממון הוא
אונס כדלעיל.

והנני ידידו מברכו,

משה פיינשטיין

סימן ג

ברכות השחר לניעור בלילה

עש"ק י"ט מר חשון תשי"ג.

לכבוד ידידי הרה"ג ר' בנימין זאב צוקער שליט"א.

בשאלתך כיצד פסק המ"ב גבי ניעור בלילה לא יברך
בבוקר ברכות אלקי נשמה, ברכות החזרה
וברכת המעביר שינה והא ענין זה הוא מחלוקת
הפוסקים, וכתבו האחרונים בריש ה' תפילין שכל מקום
שיש מחלוקת הקבלה תכריע, והאר"י ז"ל כתב שיש
לברך.

הנה פשוט שהקבלה תכריע הוא ס' הוזהר
והתקונים שהם דברי תנאים אבל כתבי האר"י ופע"ת
אף שגדול מאד, הוא כאחד מכל הפוסקים שרשאים

לחלוק עליו אף בדברי הקבלה ולא לנו יתמי דיתמי
לומר מי גדול ממי לכן אין דבריו מכריעין יותר מכל
רבותינו וא"כ כיון שאיכא פלוגתא הא ספק ברכות
להקל ולכן טוב לשמוע אותן מאחר ולכוין לצאת
ואף שלא יצא לדעת הלבוש אין בזה עצה אחרת.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן ד

בדבר לבישת בגד שחייב בציצית

ד' תמוז תשל"ג.

מע"כ בני חביבי מוהר"ר דוד פיינשטיין שליט"א.

בדבר לבישת בגד שחייב בציצית, ודאי צדקת שאף
שמדינא ליכא חיוב ללבוש בגד החייב בציצית
אלא שאם לבש בגד כזה עובר בעשה אם אין שם
ציצית, מ"מ כיון שנהגו כל ישראל ללבוש בגד החייב
בציצית אסור לשום אדם לעבור על זה דלא גרע
מכל מנהג אף שליכא בהו גם קיום מצוה שחייבין
לקיים משום שמע בני וגו' ואל תטוש תורת אמך,
וכ"ש מנהג זה שיש בה גם קיום מצוה, ובעצם לא
חסר טעמים למנהג זה דהרי כמה ענינים איכא במצות
ציצית כדאמרינן במנחות דף מ"ג ע"ב שקולה מצוה
זו כנגד כל המצות כולן וראיה מביאה לידי זכירה
וזכירה מביאה לידי עשיה ורשב"י אומר כל הוריו
במצוה זו זוכה ומקבל פני השכינה וראב"י אומר שהוא
חזק שלא יחטא ומשמע שכל אלו הוא אף בלבן לבד
בלא תכלת כבזמננו, אבל יפה הבאת מתוס' פסחים
דף ק"ג ע"ב ד"ה ואין שיש לחזור ולהביא עצמו לידי
חיוב והא שבעידן ריתחא ענינינן כדאמר מלאכא לרב
קטינא במנחות דף מ"א ע"א. ופלא איכא בתוס' פסחים
שם דכתבו גם על מי שאין לו תפילין בראשו ובורעו
דהוא דוקא ביש לו ואינו מניחן א"נ אפילו אין לו
יש לחזור ולהביא עצמו לידי חיוב, הא תפילין הוא
חיוב על האדם להניח תפילין וא"כ הוא מחוייב לקנות
תפילין ואם אין לו מעות מחוייב להשיג בשאלה ובכל
טעדיקי שאפשר לו להשיג תפילין ולהניחם ואם לא
השיג תפילין עובר על העשה והיא גם עשה חמורה
ביותר שנחשבו פושעי ישראל בגופן דהוא קרקפתא
דלא מנח תפילין כדאיתא בר"ה דף י"ז ע"א (אך
לשיטת הר"י שהיא בלא הניח תפילין מעולם כתב
הר"ן דה"ה לשאר מצות עיי"ש) ורק כשהיה אנוס
פטור שאז לא שייך לחזור, והטעם שצריכין גוף נקי
הוא טעם לפטור מלהניח כל היום אף שהוא חיוב

שהביא לו ראיה זו, וכתב עליו, שטעה ולא הבין הגמרא, שמצנפת הוא הכובע הגדול, אבל נשאר כובע קטן שתחת המצנפת, ולא מיירי בגילוי ראש לגמרי. ולכאורה לא משמע כן מהתוס' יומא שם ד"ה והא בעינן, וז"ל: ואומר רבינו תם שכיון שהיה נוטל מצנפתו של אחד מהם, היה גנאי לעמוד בלא מצנפת בעזרה, ומשום הכי לא היו מפייסים בעזרה עצמה. אלא שיש לדחות לפי מ"ש במגן גבורים (סי' צא סק"ג) בשם המאירי, יש שמסירים הסרבל והכובע שבראשם בבית הכנסת מפני החום, ונשארים בכובע קטן, ואומרים זמירות וברכות ק"ש, אף שאין דרך לעמוד כך בפני גדולים, ובודאי חציפותא מקרי. ע"כ. ולכן י"ל שבעזרה שקדושתה חמורה יותר מבית הכנסת חציפותא מקרי לעמוד בכובע קטן בלבד. אולם ראיתי שנעלם מהרב דברי זאב הנ"ל שראיה זו הביאה המגן אברהם (סי' רפב סק"ח), שאף שאין לילך ד' אמות בראש מגולה, אבל לעמוד ולישב בראש מגולה מותר. וכן מוכח ביומא (כה.). ע"כ. אלמא דלא שמיצא ליה כלומר לא ס"ל הך שינוייה שהיה לו כובע קטן תחת המצנפת. אמנם שו"ר בספר טעם מגדים (סי' ב) שדחה כן ראית המג"א, דמיירי שנשאר עם כובע קטן. וכ"כ גם השרי חמד (מערכת ג כלל עא). (וכבר העיר בזה הפמ"ג סי' ב א"א סק"ו. ע"ש). ואין דחיתם נראית לי, דהא קי"ל כרב ששת שבבגדי קדש היו מפייסים, דאי אמרת בבגדי חול חיישינן דאגב חביבותיה מקרי ועביד עבודה, ואם היה כובע קטן תחת המצנפת הו"ל מיותר בגדים. וע"ע בשו"ת שאגת אריה (סוף סי' כט). והגאון מהר"א בספר לקט יוסר (עמוד לא) כתב, פירש רשב"ם שבעזרה א"א להפיס שאין לעמוד בעזרה בלי מצנפת, ואמר מהר"א מכאן משמע שאין לעמוד בגילוי הראש בבית הכנסת, שבת הכנסת שלנו נקרא מקדש מעט (מגילה כט.), ומקודש כמו העזרה. ע"ש. והרי אין איסור להכנס לבית הכנסת בכובע קטן, אלא ודאי דליתא. אלא דלפע"ד יש לדחות ראית המג"א, שמבואר בדברי הרמב"ם (פ"ד מהל' תמידין ומוספין) "שהיה נוטל המצנפת ומחזירה מיד", ואין זה אלא לסימן בעלמא.

ה) והט"ז (סי' ח סק"ג) אחר שהביא תשובת מהרש"ל (סי' עב), שאין איסור מן הדין בגילוי הראש, ואינו אלא ממדת חסידות, כדמוכח בשבת (ק"ח:) תיתי לי דלא מסגינא ד' אמות בגילוי הראש, סיים, ומיהו נ"ל שבוה"ז יש איסור גמור מטעם אחר, שכיון שהוא חוק בין העכו"ם שתיכף כשיושבים פורקים מעליהם הכובע שבראשם, נכלל זה בכלל ובחקותיהם לא תלכו, וכ"ש שיש טעם בכיסוי הראש שמורה על יראת שמים, כדאיתא בשבת (קנו:) כסי רישך כי היכי דליהוי עלך אימתא דמרך וכו'. עכת"ד. גם בשו"ת מהר"י מברונא (סי' לד) כתב, מעשה בראובן שהלך בגילוי הראש בפני עשרה, ותלמיד אחד מיחה בו, ולא השגיח בו, ונידה התלמיד לראובן. והשבתי שנידויו נידוי, דאף דאמרינן בקידושין (ח.) ולא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבה הוא, ופירש רש"י, ולא אזיל בגילוי הראש, אבל כ"ע לא, אלמא דאין קפידא. וכן מוכח בשבת (ק"ח:) תיתי לי דלא מסגינא ד' אמות בגילוי הראש. הני מילי לדידהו, דהוו מסגי הכי, [והוסיף בסי' קסה, דהכי מוכח מפ"ק דקידושין (כט:)], דרב המנונא אתא קמי רב הונא חזייה דלא הוה פריס סודר ארישיה (כדרך הנשואים שהיו רגילים לכסות ראשם. רש"י) אלמא שהפנויים היו מותרים לילך בגילוי הראש, ואף הנשואים מנהג בעלמא הוא שהיו רגילים

לכסות ראשם, אבל חובה ליכא. ומ"מ אין מכאן ראיה דדוקא סודרא לת"ח, אבל איניש אחרינא סגי ליה בכיסוי ראש בעלמא, ואפילו לת"ח, בביתו סגי ליה בכיסוי בעלמא. אבל אנן שאנו דרים בין האומות, והם הולכים בגילוי הראש, חשיב חוק מחוקות הגוים, ואין היכר בינינו לבינם אלא בכיסוי הראש, ובגילוי הראש חשיב כעובר על דת יהודית וכו', וכיון שלא השגיח בו חשיב כאפיקורוס והנידוי לשם שמים, וצריך לנהוג בו נידוי. ע"כ. ולכאורה יש לדחות דברי הט"ז ע"פ מ"ש מרן בבית יוסף יו"ד (סי' קעזו), והרמ"א שם, בשם מהר"י קולון, שדוקא דבר שנהגו בו העכו"ם לשם פריצות או בדבר שנהגו לחוק, ואין טעם בדבר, איכא למיחש ביה משום דרכי האמורי, הלא"ה מותר. ובהר"ן פ"ק דע"ז (יא.) מוכח דלא שייך איסור ובחקותיהם לא תלכו, אלא בחוק של עבודה זרה וכו'. ע"ש. וכן הגאון בעל חות יאיר בספר מקור חיים (סי' ב סי') כתב ע"ד הט"ז הנ"ל, ואני מעולם לא שמעתי חוק זה, ואת"ל דאיתא, אין כוונתם להסיר הכובע אלא להקל העול מעל ראשם, וכיון שיש סברה למנהגם וטעם למעשיהם, שוב אין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו. ע"ש. וכן בספר מטה אפרים ארדיט (בפרק ז מהל' ברכות דף טז ע"א) כתב לתמוה ע"ד הט"ז בזה, והעלה שאין איסור בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, כיון שאינו עושה כן כדי להדמות להם. וכמ"ש בב"י (סי' קעח). וכן הוכיח מדברי הר"ן שהוא רק כשעושים חוק של עבודה זרה וכו'. ע"ש. גם בבית יוסף יו"ד (שם) כתב בשם רבי אליעזר ממין בסי' יראים (סי' פח), שאין לנו להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים שקבלה בידם שהוא מחקות העכו"ם. וכן פסקו כמה גדולים מהאחרונים, וכמו שכתבנו בשו"ת יביע אומר ח"ג (חיו"ד סי' כד). ובשו"ת יחווה דעת ח"ד (סוף סי' לג). ע"ש. וע' בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' כט), ובשו"ת תעלומות לב ח"ג (סי' נז). וע' להתבואות שור (שבת ק"ח:) שכתב, שהדבר פשוט שאם מסיר כובעו לצורך, כגון להקר וכיו"ב, מותר, שכיון שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, דלאו משום בחקותיהם עושה, שרי. ע"ש. וע"ע בשו"ת נטע שורק (חאו"ח סי' ב), שג"כ כתב שאין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, שהכל יודעים שהסרת הכובע מעל הראש בפני שרים וסגנים, אינה אלא לשם כבוד בעלמא. גם בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ד סי' יא אות ג) כתב, שבזמנינו שידוע לכל שאף הנכרים שאינם מאמינים באמונת הנוצרים, יושבים בביתם והולכים בחוצות בגילוי ראש, אף להט"ז אין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, והכל יודעים שבמדינות אמריקא ואירופא יושבים במשרדים בגילוי הראש להנאתם, שכן נוח להם יותר, ולא בשביל אמונה בע"ז, ורק בימי הט"ז היה חשש זה, משא"כ בזמנינו וכו'. ע"ש. ובספר פתח הדביר (סי' ב) כתב לחלוק על דברי מרן החיד"א הנ"ל דס"ל דגילוי הראש אינו אסור אלא ממדת חסידות, ותמך בדברי הט"ז הנ"ל, לאסור מדינא, וכל דבריו אינם מוכרחים, כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. והרי מפורש בתשובת הגאונים הנ"ל, דהוא בכלל מילי דחסידותא. וכן נראה ברור מדברי הש"ס והפוסקים, כמ"ש מרן החיד"א, והכי דייק לשון מרן בש"ע וכאמור לעיל. וכל מעיין ישפוט בצדק אמיתות דברי מרן החיד"א. וכן ראיתי להגאון רבי אפרים ארדיט בספר מטה אפרים (פ"ז מהל' ברכות דף טו ע"ב), שהעלה שלדעת הרמב"ם והרא"ש והטור כולו ס"ל שאין איסור מן הדין בגילוי הראש.

גלינות ומילואים

2. דע דפשוט לענ"ד, דבשחרית כשמניחין תפלין משרא שרי בכובע קטן, דחשיב צורך תפלה, דכוכב הגדול לפעמים יורד התש"ר על מציון, ואפילו במשהו אסור, ולכן יש להחיר. וכ"ש שלובש תפלין הוי נושא חותם עבודת לממ"ה, ליכא בכה"ג חציפותא. וק"ל. וע' ב"ח (אורח סי' קפג) ד"ה רב אשי. ודו"ק. (נתי)

סימן ב

שאלה: מי ששתה סם המשלשל ע"פ פקודת הרופאים, אם צריך לברך אשר יצר בכל פעם שיוצא לשירותים, או די בברכה אחת בפעם הנראית לו שהיא האחרונה.

תשובה: בשו"ת הלק"ט ח"א (סי' פו) נשאל בזה, ופסק שלא יברך אלא אחר הפעם האחרונה, הא למה זה דומה, לחולה שאינו מברך הגומל אלא עד שיתרפא לגמרי, ואז יברך ברכה אחת ודיו. ע"כ. [ונראה שנתכוון למ"ש הרב עטרת זקנים (סי' ריט), שהחולה לא יברך הגומל אלא עד שיחזור לבוריו לגמרי, שאין הטובה שלמה אלא עד שנגמרה. וזהו פירוש שגמלני כל טוב. וכ"כ האליה רבה (סק"א) בשם מצאתי כתוב. (וכנראה שכוונתו להעטרת זקנים הנ"ל). וכ"כ מרן החיד"א בספר לדוד אמת (סי' כג אות ה) שלא יברך אלא עד שיצא מן הצרה לגמרי, כגון חולה שיתרפא לגמרי ויחזור לבוריו]. וכ"כ בניד"ב בש"ע הגר"ז (סי' ו סק"ו) שמכיון שלא הסיח דעתו מעשיית צרכיו, לפיכך לא יברך אשר יצר עד שיסיים לצאת. ע"ש. אבל הרב יד אהרן (סי' ז בהגה"ט) כתב, שיש לברך בכל פעם, כי מסתמא אינו יודע כמה פעמים יצטרך לצאת, ומתי יגמור לצאת, ודלא כהלק"ט. ע"ש. וכתב ע"ז מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' ז סק"ב), שכן המנהג פשוט לברך בכל פעם, ולית דחש להא דהלק"ט. ע"כ. וכן פסק בספרו קשר גדול (סי' ה אות ג), וכן פסק הגאון מהר"א ישראל בספר כסא אליהו (ס"ס ז). וכן פסק בשלמי צבור (דף מה ע"ב), ושכן המנהג פשוט. גם המהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סי' פט וסי' צג) פסק שצריך לברך בכל פעם ופעם, אע"פ שיודע בודאי שיצטרך לעשות צרכיו פעם אחת, שהואיל ואילו נסתמו נקביו באותו פעם היה מסתכן, צריך להודות לה' על כל פעם ופעם. וכמ"ש כיו"ב הבית יוסף בשם גאון, שאם הטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחת, חייב לברך אשר יצר ב' פעמים וכו'. וכ"ש בניד"ש שאינו יודע בבירור כמה פעמים יצטרך לעשות צרכיו, דשמא לא יצטרך עוד, וכיון שכן נראה שבכל פעם ופעם שיוצא צריך לברך אשר יצר. ע"ש. ונראה שאף לרבני האחרונים שחלקו בזה על מרן, וס"ל שאף בנמלך מברך פעם אחת בלבד, כמבאר בדברי הב"ח והמג"א וסיעתם, מ"מ שאני התם שכבר עשה צרכיו פעמיים, ובכרנת הודאה אחת יוצא י"ח, שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, משא"כ כאן שאע"פ שהוא חושב שיצטרך פעם אחת לצאת לנקביו, באשר הוא שם הוא צריך לברך בכל פעם, דשמא לא יצטרך עוד. תדע שהרי מרן החיד"א בברכי יוסף כאן פסק שיברך בכל פעם ופעם, אע"פ שהוא עצמו בברכי יוסף (סי' ז סק"ג) כתב לגבי נמלך, דנקטינן דלא כמרן, ולא יברך אלא פעם אחת, דק"ל סב"ל אפילו נגד מרן. אלא ודאי דלא תליא הא בהא. וע' בשו"ת זכור ליצחק הררי (סוף סי' ב). [ושם הביא תשובת המהר"ם בן חביב מכתב יד קדשן]. וכן הסכים בשו"ת פני יצחק אבולעפיא ח"א (בדיני ברכות אות ז), שיש לברך בכל פעם ופעם. ושלא כמ"ש הרב בית עובד (דף ה ע"ב), שספק ברכות להקל, וימתין מלברך עד שיגמור, דליתא. ע"כ. והגר"י ידיד בברכת יוסף (עמוד ח) כתב ע"ד הפני יצחק שהוא פלא גדול, דהא ק"ל הלכתא ככתראי, ובפרט במקום חשש ברכה לבטלה, ואיך לא ראה שמהר"א ישראל עצמו בשו"ת קול אליהו ח"ב (סי' א דף ב ע"ג) כתב, שהרוצה לחוש לדברי הלק"ט תע"ב. שכלל גדול הוא דסב"ל. ע"ש. ואיני רואה לא פלא גדול ולא קטון, שמאחר שמרן החיד"א העיד בגודלו "שהמנהג פשוט לברך בכל פעם", הרי כלל ידוע הוא שספק ברכות להקל במקום מנהג לא אמינן. כמבאר בשו"ת תרומת הדשן (סי' לד). וכן מתבאר בשו"ת

(ו) **ונראה** שהיושב לפני הספר להסתפר וראשו מגולה, ונתנו לו שלום, שמותר להחזיר שלום, ואע"פ שאמרו בשבת (י'): אמר עולא אסור לאדם שיתן שלום בבית המרחץ, שנאמר, ויקרא לו ה' שלום, דשם גופיה אקרי שלום, הנה הרמב"ם השמיט דין זה, וכתב הפרי חדש (סי' פה ס"ב) דהרמב"ם ס"ל דלית הלכתא כעולא, מכח קושיית התוס' (שבת י'): ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"א במקראי קודש (דף קכא ע"א) בדעת הרמב"ם. ע"ש. וכ"כ הגאון יעב"ץ במגדל עוז (אבן בוחן פנה ב אות מד) בדעת הרמב"ם. וכ"כ גם בשו"ת נטעי נעמנים (חיו"ד סי' לד). וע"ע להגאון רבי ירוחם פישל פירלא בביאורו לספר המצות של רבינו סעדיה גאון ח"א (דף מז ע"ג). ע"ש. וע"ע בתשובת הרא"ש (כלל ג סי' טו) שכתב, לא מצינו מי שאוסר למחוק "שלום", ובכל האגרות כותבים שלום וזורקים אותם ונמחקים, וה"ט שאע"פ שהשם נקרא שלום, כיון שאינו שם עצם, אלא ע"י הפעולה נקרא כך, הו"ל כמו רחום וחנן שנמחקים. ע"ש. ואע"פ שמרן בש"ע (סי' פד) פסק כעולא שאסור לומר שלום בבית המרחץ, יש להתיר בניד"ב מכח ספק ספיקא, שמא הלכה כהרמב"ם שאין אמירת "שלום" כאזכרת ה', ומותר לאומרה בבית המרחץ, וממילא מותר גם כן לאומרה בגילוי הראש, ואת"ל דהלכה כעולא, שמא מותר לומר אפילו אזכרת השם בגילוי הראש, כפשט הגמרא (ברכות ס:), וכמ"ש הגר"א בביאוריו (סי' ח). וכן ראיתי להגאון רבי אלישע דנגור גאב"ד דבבל בספר גדולות אלישע ה' כבוד רבו (סי' רמד ס"ק יז, עמוד רלז) שכתב לדייק ממ"ש מרן בש"ע (סי' צא ס"ג) שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, דמשמע דוקא הזכרת השם, אבל שאלת שלום מותר. ולכן המסתפר וראשו מגולה, מותר בשאלת שלום. ע"ש. ושו"ר להגר"א פוסק בספר מור ואהליות (דף ה סע"א) שכתב, עלה על לבי לומר שהרואה את חבירו בראש מגולה אסור לומר לו שלום, שהרי יגרום שישב לו שלום, וק"ל שאסור לומר אזכרה בגילוי הראש, והקב"ה נקרא שלום, שנאמר, ויקרא לו ה' שלום, וכמו שאמרו בשבת (י'): ושוב בינותי שיש להתיר מצד ספק ספיקא, שמא הלכה כמ"ד במס' סופרים פ"ד שמותר לומר אזכרה בראש מגולה, ושמא שלום לא חשיב כאזכרה, ולכן במקום צורך גדול יש להתיר לומר שלום לחבירו, למען השלום. ע"ש. וזה שלא כמ"ש בספר טל תורה בחידושי למועד קטן (טו). דלמ"ד מצורע צריך להיות בראש מגולה, אסור הוא בשאלת שלום. דליתא. ובודאי שאמירת שלום לחבירו נחשבת צורך גדול, שאם לא יאמר לו שלום יגרום שיבאו לידי איבה ומחלוקת, ושנאה תעורר מדנים. ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. וע"ע בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ד סי' מ אות כד), ובמש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ו (חאו"ח סי' טו אות ח והלאה). והנלע"ד כתבתי.

ונראה שבזמנינו שדרך החפשים ללכת בגילוי הראש, דרך פריקת עול תורה ומצות, בודאי שכל מי שהוא ירא שמים צריך להזהר לכסות ראשו, כשהולך ברשות הרבים, שיהיה היכר בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, ויש בזה יותר ממדת חסידות, והכיפה שעל ראשו של אדם דתי, היא לסמל ולמופת, שהוא שייך למחנה הדתי, ומורא שמים עליו. (וכן כתב בשו"ת דברי נחם כשר סוף סי' ב). ומי שהולך בגילוי הראש, אדרבה יש בו משום מראית העין, שיחשדוהו שהוא אדם חפשי פורק עול מלכות שמים מעליו, וכבר נאמר בתורה, והייתם נקיים מה' ומישראל. וכן נאמר, ומצא חן ה' ושלל טוב בעיני אלקים ואדם. וכל שכן שהבא במחיצתו של רב גדול בישראל, עליו לכסות ראשו כהלכה, וכמו שאמרו בקידושין (לג.). תן לחכם ויחכם עוד.

חת"ם

שו"ת חאו"ח סימן קנט

סופר

רצמ

שום אימת מלך וגם בנימוסיהם שאין המלך מתחתן אלא במלך אחר או עם דוכסי רייך שהמה נחשבים מלך ממש וגם בניהם נקראים פרינצן כמו בני מלכים וזה ידוע לכל מי שידוע קצת בנימוסי מדינות, והנה שמעתי שהדוכס של מדינה זו יש לו נכסים גם ברייך ואם יזדמן שם יברכו עליהם, וא"כ אטו כיון שהוא פה במדינה שאין ידו תקיפה כ"כ וכי לא יברכו עליו וכי אם יזדמן הקיר"ה למדינה אחרת וכי לא יברכו עליו, וכיון שמברכין עליו א"כ מן התורה מחוייבין בכבודו לנהוג כבוד במלכות כדילפינן ממשא רבינו ע"ה שאמר וירדו [כל] עבדיך אלה אלי [שמות י"א ו'], וכן הזהירו הקב"ה ויצוהו על פרעה שינהוג בו כבוד וכן פירש"י פ' וארא [ו'] י"ג], וכן גבי אלי' ששנס מתניו וירץ לקראת אחאב [מלכים א' י"ח - מ"ו], וכלם לא עשו בשביל מורא מלכות שימיתם אלא משום חק החיוב. והנה התספורת הוא מענין מורא מלכות כדפירש"י גבי יוסף ויגלח ויחלף שמלותיו [בראשית מ"א י"ד], וגדולה מזה כתבו תוס' בע"ז כ"ט ע"א ד"ה המסתפר וכו', אלא שאין הדבר ברור שיש להדוכס נכסים ברייך ממש כי אעפ"י שקורין לו רייכס פירשט אפשר שהוא באיסטרייך, ואין להאריך בזה:

עוד כתב שמסתמא צויתי להסתפר ע"י עכו"ם דכל שאפשר לתקוני מתקנין כמ"ש בש"ך [סק"ד] ונקה"כ סס"י ש"ץ. חלילה לא צויתי ולא עלתה על לבי, כי אפילו אי היה מסתפר במספרים מ"מ מהיכי תיתי להסתפר מגוי והוא לא ישמע לנו להניע גם חלק התחתון ויעשה כעין תער משא"כ ישראל, ועוד שנהגו למשוך במשיחת אוירים וצריך לזה אומן ידוע מופלא ומי שאינו בקי בזה יבוא לסכנה, ואין הגוי בקי בהם ובשמותיהם כי זאת המשיחה נתקנה במדינה זו על ידי חכמי פראג הראשונים שלא יסתפרו היהודים במספרים ואין לגוי חלק ונחלה בה. כל זה כתבתי לפי מה שנמשך מעלתו אחרי פשטן של דברי הש"ך, והמה תמוהים לכאורה, דמ"ש ישראל הוא שלוחו ע"כ כוונתו דאין שליחות לגוי וה"ל רק אמירה דשבות ובמקום מצוה לא גזרו, משא"כ בישראל נעשה שלוחו כמותו וכאילו הוא עושה לעצמו, וזה תימה דהא אין שליח לדבר עבירה נמצא שאינו נעשה שלוחו ואדעת' דנפשי' עביד ושרי', והרי זה דומה קצת למ"ש רש"י והובאו דבריו בש"ע יורה דעה סימן ק"ס [סעיף ט"ז בהג"ה] ובש"ך ס"ק כ"ב יעיין שם היטב, אלא שהש"ך כן כתב לשיטתו של רמ"א שפסק בח"מ ריש סי' קפ"ב

דאם השליח אינו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה וסבירא ליה להש"ך דהכא השליח לא הוה בר חיובא כיון שהוא אינו אבל ומפרש דברי רמ"א לשיטתו, אבל לפמ"ש הש"ך שם בראיות ברורות דקיי"ל כאידך מ"ד דהכל תליא באי בעי למיעבד, נמצא דע"כ אין שליח לדבר עבירה ומותר ע"י ישראל, כל זה כתבתי ליישב דברי הש"ך, אבל באמת גם זה ליתא דאפי' להרמ"א ז"ל לא מקרי זה אינו בר חיובא כיון דאי הוה המס(ת)פר אבל היה הוא ג"כ אסור להסתפר מקרי בר חיובא, וזה למדתי מספר נב"י [קמא] בחלק אה"ע סי' ע"ה דף צ"א ד"ה ומה שקצת וכו' יע"ש ראיתו ברורה, והיה יכול להביא ראיה ג"כ משיטת רש"י הנ"ל גבי רבית יעיין וק"ל, וא"כ לפ"ז עדיף טפי ע"י ישראל מע"י גוי דהרי ישראל הוא בר חיובא ואין שליח לדבר עבירה, משא"כ ע"י גוי דבודאי לאו בר חיובא ואי הוה שליחות לגוי היה ג"כ שליח לדבר עבירה, וזה תליא בפלוגתא אי לחומרא ג"כ אין שליחות לגוי והוא תליא בשיטת תוס' דפ' איזהו נשך ע"א ע"ב ד"ה בשלמא וד"ה כגון וכו' יע"ש. ולא אקוה שיערער מערער לאמור דהכא לא הוה דבר עבירה שהרי אנו מתירין להסתפר, זה אינו, דהרי על זה אנחנו דנין שלא יעשה הוא בעצמו כדי שאם יש בזה שום צד איסור יהי' ע"י אחר וא"כ אנו דנין כאילו הוא עבירה, והוא פשוט לא כתבתיו רק לרווחא:

אשר מלא פיו תוכחות, קדוש יאמר לו, ובודאי כן הוא בכמה מנהגים שנתקלקלו אצל ההמונים ונעשה להם היתר בעו"ה, אבל אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, לכו נא ונוכחה אי משום חוקת הגויים אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמי ולהפליא ענין אמרו במס' תענית כ"ב ע"א דהוה מסיים מסאני אוכמי, ויעיין ב"ק נ"ט ע"ב ובתוס' שם ד"ה דהוה מסיים, ובשיטמ"ק שם מחלק בין שחור לאוכם וזה מסכים קצת לפי ה"ג דמיייתי תוס' פרק אלו טרפות מ"ו ע"ב ד"ה אוכמי, הנאמר שהוא מקור משחת, כאשר כתב על עם ה' אלו, לא ניתא למרייהו למימר הכי, והוא דבר דלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי חצונים שיהי' הפרש בין ישראל לאינו ישראל בגילוח הזקן כי אז גם כל האומות היו מגדלים זקניהם, ויעיין בש"ס שבת קנ"ב ע"א תלת אמרת לי תלת שמעת וכו', וברכה בראשית פ' י"א סי' ז' פילוסוף שאל את ר' יהושע וכו' מפני מה אותו

מקור משחת ח"ו. כללו של דבר, כל מה שאמר מכ"ת באגדת ריב"ח, הנמשל הוא טוב וקדש קדשים, והמשל שהיסב פני' על חטא קל וקטן לא יקרא ח"ו בשם חטא ועון חלילה וחס, והאומר כן עתיד ליתן הדין בלי ספק, והייתי יכול להמשיל משל אחר אבל ועמך כולם צדיקים כתיב, ויהי ממחוז פלוני או פלוני:

והנה להיות כי רוב פלפולינו באגרת הלזה לא היה בהוויות דאביי ורבא כי רובו בדברי אגדות חז"ל הוא בנוי, ע"כ צויתי להעתיק לו מה שאני שואל שאלה אחת מאת מ"ו רשכב"ה חסיד שבכהונה מהו' נתן אדלר כ"ץ נ"י, ולהיות שאני עוסק בה עתה אעתיקהו לו והיה בבוא תשובת מ"ו נ"י גם אותו לא אמנע מאתו:

ואסיים בשלום רב לאוהבי ה' ושומרי תורתו, הכ"ד א"נ לנצח המצפה תשובתו כאשר התניתי באגרת הקצר הקודם:

החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' ער"ח אלול תקס"ל:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קס

שיל"ת, פ"ב יום ג' י"ט אדר תקע"ו לפ"ק.
שלום ושמחת י"ט ליי"נ תלמידי הרב האברך המופלג
מו"ה ברוך נ"י:

יפה נתעורר על השמטת הרמב"ם אלא שלא פירש יפה, ואני אפרש. דבמתני' שלהי תענית [כ"ו ע"ב] תנן משנכנס אב ממעטין בשמחה ואמר רב בגמרא [כ"ט סע"א] כשם שמשנכנס אב וכו' כך משנכנס אדר מרבין בשמחה וא"ר פפא הלכך האי בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לשתמיט מיני' באב ולימצי לי' באדר, והרמב"ם פ"ה מתענית [ה"ו] כתב משנכנס אב ממעטין ולא כתב הא דלשתמיט מנכרי, אמנם בש"ע בהלכות ט"ב [סי' תקנ"א סעיף א'] הוסיף וכתב הא דלשתמיט, ואמנם בהלכות מגילה לא כתב הרמב"ם ולא הש"ע הא דמרבין

האיש מגלח פאת ראשו ומגדל זקנו וכו' יע"ש, אבל לא נמצא בשום מקום שיהיה בזה משונה מנהג גוים. ומה שרמז לספרי מקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בדקני כלל. אין לי עסק בנסתרות, אבל מהם ומהמונם הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטלי' שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול ר' מנחם עזרי' בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שיערה א', וכן העיד עליו היש"ר מקאנדיא באילים שלו, והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראויה לכך, ומה אאריך במה שאין לי יד ושם בו, אבל אבותינו הנהיגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה, והוא בימי גזירת תתנ"ו, והרועים וכדומה התיירו גדוליהם להמכתתים רגליהם לשנות מלבוש ולגלח זקנם שלא יכירום האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין א' שהי' סריס כמבואר בספרי הימים והתיירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן, ולהיות גלוח הזקן דבר שאי אפשר להשתנות והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשובם לביתם, על כן נשתרעב המנהג שלא לגדלו כלל. רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן שבן לילה היה ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותו, ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה. והנה זה ברור ונכון כי אילו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים, אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח, תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו, אבל הך דמסאני אוכמי לא ידעתי איך נתפשט ע"כ צריכין אנו ללמוד זכות ולומר שנתפשט ג"כ בתחילה בהיתר וכיון שהותר הותר. והנה יעיין ביורה דעה סימן קנ"ז ס"ב ויעיין ש"ך סי' קע"ח סק"ד הקשה אמהרי"ק, ובחידושי למסכת חולין, ישבתי ת"ל יתברך באופן הנאות, ואי משום מספריים כעין תער, זהו חשש רחוק ושרשו פתוח מתרומת הדשן, כשהזוג חרוד מאוד יש לזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד וידענא שהוא מידי דלא שכיח, גם מההשחתה תחת הגרון, המעיין בש"ס [מכות כ' ע"א] וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ח, בזה, והמחמיר קדוש יאמר לו והמקיל לא יאמר עליו

(ז) אולי הכוונה לבכורות ח' ע"ב, עיי"ש.

(ח) הוא בשו"ת ח"ס חיו"ד סי' קס"ז.

(ד) ק"ו ע"א ד"ה מים.

(ה) סי' רצ"ה, מובא ברמ"א יו"ד סי' קפ"א ס"י.

(ו) המובא בב"י יו"ד סי' קפ"א ד"ה ופיאות.

כתוב הא דגלוי הראש וכו' היינו באויר השמים דוקא וכן נראה לפרש אהא דקומה זקופה אף שמלא כל הארץ כבודו מ"מ אינו נראה כאילו אינו משגיח בעושיהן כי אם מי שתולך באויר השמים ושם יש לו לזכור ולהתעורר. אף שמהרראי כתב שאין לחלק בין בית לחצר כי מלא כל הארץ כבודו היינו בהזכרת השם וכן מסתבר שמדת חסידות הוא שלא יהא בגלוי הראש כמו הולך ד"א באויר השמים. וכן מצאתי כתוב בשם הר"מ שכל זה מדת חסידות, אלא שהר"ף כתב שיש למחות שלא ליכנס בב"ה בגילוי הראש וכן הטור לא כתב יכסה ראשו אלא לגבי תפלה ולא גבי ק"ש ומה אעשה שהעם נהגו בו איסור ואיני רשאי להקל בפניהם, ושמעתי על חכם א' כשהיה לומד היה לומד בגילוי הראש ואמר שכבד עליו המשא ומ"מ נראה בעיני אף שאין איסור בדבר ואף לא מדת חסידות כשאינו מזכיר השם מ"מ לת"ח יש לו להזהר מאחר שהעם תופשים בו לקלותו לפריצות כאלו עובר על דת יהודית ואפילו לומד בחדרו אין לסמוך על זה שמא העם הארץ יראה ויקל בו, לא כחנם אמרו כל שאסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור, ועכשיו אני אגלה את קלון האשכנזים בודאי מי ששותה יין נסך במלח של גויים ואוכל דגים מבושלים בכלים שלהם והמחמיר הוא שמאמין לפונדיקי' שלא בשלו בה אין חוששים עליו ואין בודקים אחריו ונזהגין בו כבוד אם הוא עשיר ותקיף, ומי שהיה אוכל ושותה בהכשר רק שהיה בגלוי הראש היו תופשין אותו כאלו יצא מן הכלל, ע"כ החכם עיניו בראשו שידע להשמר שלא יתפשו עליו ואם כבד עליו להגיה על ראשו דבר כבד יכסה ראשו בבגד פשתן דק או במשי, ומ"מ נראה אפי' מי שירצה לברך ברכת נהנין והיא בלילה שאין לו כובע עליו או כשרוחץ באמבטי די לו במה שמבסה את ראשו בידיו אף שגדול אחר העתיק לאיסור. ומהרראי הביאו וראיתו מר"ת שכשהיה רוחץ בחמין והיה שותה היה מכסה בבגד כנגד לבו כו', משמע דוקא בבגד ולא בידים, אין זה ראייה כי זה לא חשוב כסוי שדרך האדם להגיה ידיו על לבו והרואה לא ידע שצריך לכסות את הלב אבל למעלה מראשו שתוא דבר העיכור מספיק בכסוי היד בפרט לפי מה שכתבתי שאין בו איסור כ"א חסידות מספיק לו כסוי היד בפרט באקראי בעלמא. (תם) זי.

כב

כאשר הרצו הוברים ולעיל אל רבני פראגה יצו ולא ידעו פרטן האשימוני חנם עד אשר כתבתי להם ריש מילין מפסקי ראמרו ישר, ועוד יבוא בזה שמותר לשחק בכדור ובוראקטה בשבת¹.

מעשה שהיה במה שדרשתי בענין גלוי הראש כך היה לא מלבי ולא התחלתי אני בזה ברבים כי אם אחזני בציצת ראשי והכרחני (י"ט ע"א) לצאת ממחיצתי: והחכם מהר"ר יצחק גרשון² במה שלא פעם א' ולא שתיים כי אם בכל שבת ושבת היה קורא בגרון מקלל ומנדה ומחרים בצעקות נמרצות מי שילך ויעמוד בכובע בידו, באומרו שזהו או"ל שחוק וקלות ראש וכו' ולא יקל אדם את ראשו וכו', והא דרב הונא דאמ' תיתי לית

ז' בשולי הגליון: עיין לקמן דף... מה שכתב מסייע אלי מהר"ר עזריאל אלישיב הרופא ד"ל.

1 תשובה זאת הופיע ריבקינד בספר היוכל לגינצבורג עמ' תכב—ג (חלק א עד ורק בשני תנאים אלו כבוד וחיים) ובתרכ"ז ד, עמ' 76—366 (עד הסוף). השוה : Moses Provencal on : Henderson Ball playing J.Q.R. שנה כ"ז עמ' 1 ואילך.

2 כך צ"ל והערותו של ריבקינד (עמ' תכב הע' 48) בטלה. 3 עיין עליו במבוא.

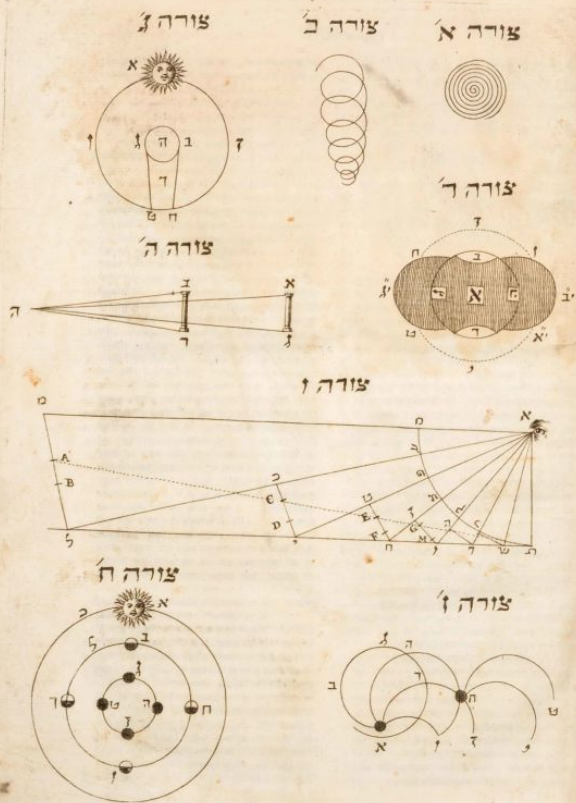
שאלות ותשובות – זקני יהודה לס

ולא סגינא וכו' וצוח כי כרוכיא שזה מרד ופשע אין למעלה הימנו, ויען כבר רוב בני איטאליאה נהגו היתר בזה בפרט פה בגיטו ואני בעצמי עודני מדבר עם שרים או מרוב החום, ורבים מעמי הארץ היו באים ואומרים לי אם אמת דבר החכם הזה אתה למח תעשה כה ולמה לא תמחה ביד העושים כן, הוכרחתי לדבר ולומר שקלות ראש אינו גלוי ראש ושאליבא דכ"ע ודאי אין איסור בדבר הן ממה שכתב הכל בו⁴ בשם מהר"ם הביאו גם הב"י⁵ שמותר וכו' והא דר"ה מדת חסידות הוא הן מדברי הר"ף הן מהרמב"ם ז"ל שלא דבר בזה ושמהר"י קארו בש"ע⁶ כתב בקומה זקופה אסור ובגלוי הראש לא ילך וכו' ויישבתי דברי בעל הלבושים ז"ל שהגם שאומר אסור, סוף סימ' מ"ו סעיף ב' כתב או לפחות מדת חסידות הוא, וחזרתי על מוצא דבר זה אצל האומות שאינן משמץ ע"ז להראות הטבילה שלהם כמו שחשבו קצת כי אם לסימן ענוה לבקי בכותבי העתים ואמרתי ג"כ שאפשר שלפי מנהג המלבושים שלנו שאין אנו נושאים מצנפת כליואנטיני לעשות כבוד או מצטער מפני החום אפי' מדת חסידות ליכא דמ"ש גלויא דרישא עזותא תקיפא הוא משמע כפי מלבושיהם שאם ילך א' מהם בראשו המגולח בתער בלי מצנפת יחשב לו לעזות לא כן לנו, ואיני יכול לכתוב פה אלא ריש מלין דריש מילין ממה שיש לי בזה באורך כי ירא אנוכי מהוצאת האגרות, גם אצלי פסק ארוך מהרב פרוינצאל ממנוטובה ז"ל בהיתר זה לגמרי ומגאוני אחרים נוחי נפש, וגם הרב הרופא הבקי בדינים כמהר"ר עזריאל אלאטיני יצ"ו מפירארה כתב לי פסק ברור בכך וכיוון לדעתי, וגם במ"ש שהכל כפי המקום שהגם שהביאו קצת שאסור להתפלל יחף כתב הרמב"ם שאם מנהג אנשי המקום כך מותר, והרב קארו פסק כמותו, ואשכחון בדוכתי טובא בגמ' שהתירו במקום צערא דגופא ומפני הכבוד דברים שהם אסורים מדינא כ"ש זה אפילו מדה שיהיה להמנע ממנו הוא לבד משום חסידות, וסוף דבר כה יעשה לי אלקי וכה יוסיף לי תמיד כאשר דברתי בנדון זה ברבים וביחידים כך היה חותם דברי, דעו כי בכל כיוצא בזה המחמיר תע"ב ומי שאינו מצטער או שאינו עושה לכבוד גדולים לא יעשה כן, וגערתיו וחוכחתי בפרהסיא על בחורים שהיו הולכים בלי כובע אפי' ביד להראות יופי קווצותיו תלתלים דבכה"ג חציפותא איכא והזכרתי שיהיגו בבנים הקטנים בכסוי הראש כי היכי דתהוי להון אימתא דשמיא שיוכלו לחנכם בשמע ותורה ולכת לבי"ה שאסור להוציא אזכרה מפיו ולהכנס בב"ה בג"ה, כך היה מעשה חי נפשי לאלקי ואפילו לידי מדה זו לא באתי אם לא משך אותי בחבלי הבלי קללותיו החכם הנ"ל בפעירת פה בלי חק ואם לא שראיתי רבים הנוהגים היתר ומתי מספר המחמירים על עצמם, ורק בשני חנאים אלו כבוד וחום, ואמנם על מה שאמרו שדרשתי ברבים שמותר לשחק בכדור בשבת⁷ זה שקר וכזב להדי"ם אפי' ברמיזה לא דברתי על ככה ברבים וקל להוכיח שהרי מלתא דמתאמרא באנפי חלת מאה ושית מאה לפחות כ"א מדרשותי ולא ימצא קטון או גדול שיאמר זה, אכן (י"ט ע"ב) רטין אמגושא ולא ידע מה רטין⁸, האמת כן היה, כי יום שבת א' הכריחו בב"ה מצד הגאון סראואל⁹ גר"ו בגורת ח"ת שמכאן והלאה לא יעזו שום א' ללכת לשחוק בכדור שקורין ראקיטה בשבת ושאותן שצחקו כבר כיון שחללו שבת יבאו ליטול תשובה על חלול שבת שעשו, ושם נקרה בני ר' מרדכי¹⁰ וחם לבו בקרבו כדרך הבחורים, יען איננו נעדר ב"ה ויודע ספר ומבין הוא, ואמר ברחוב הגיטו שלא על מה שגזרו הוא משיב.

4 סי' יא. 5 אי"ח סי' צא. 6 שם סי' ב.

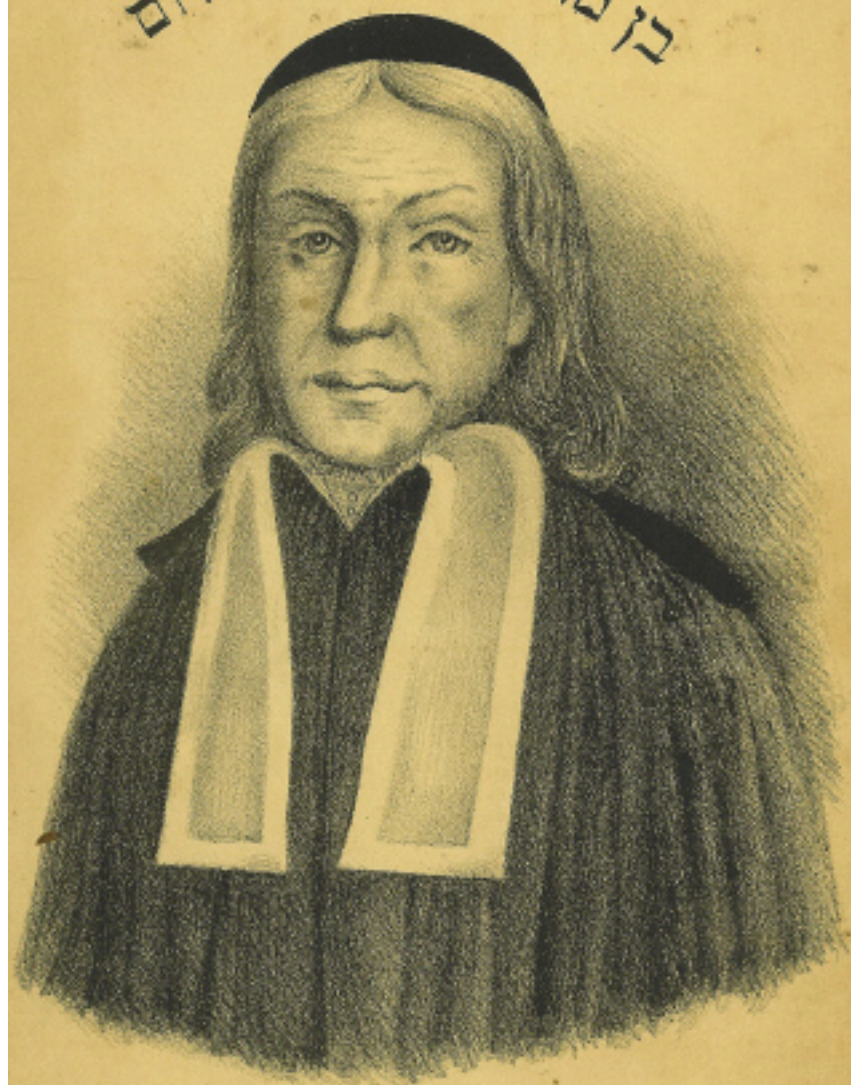
7 השהו ריבקינג בתרביץ שם; הנורסון שם עמ' 1-6. 8 סוסה כב, א.

9 עיי' עליו במבוא. 10 שם.



משה חפץ פה בתמונה. בשנת י"ע"ב בן מאה שנה.

בן מאה שנה אנכי היום



צורת הרב הגאון מו"ה משה חפץ זצ"ל